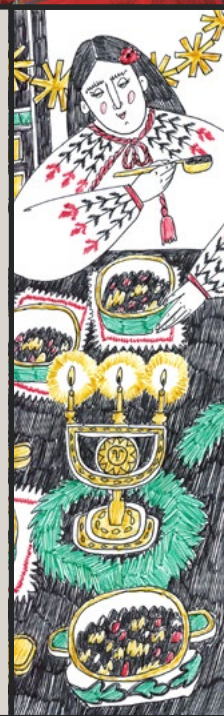

ВИШОКИ

ЦИКЛ

ЗИМОВИЦИ

ВИШОКИ

ЗМІСТ

НАВІЩО НАМ ЦЕ?	4
РОЗДІЛ І. ТРАДИЦІЇ ЗИМОВОГО ЦИКЛУ	7
ВІД РОМАНА ДО ЙОРДАНА	8
ВВЕДЕННЯ АБО ТРЕТЯ ПРЕЧИСТА	12
КАТЕРИНИ — СВЯТО ДІВОЧОЇ ДОЛІ	19
АНДРІЯ АБО КАЛИТА — ПАРУБОЦЬКЕ СВЯТО	25
ВАРВАРИ	32
ДЕНЬ СВЯТОГО МИКОЛАЯ VS ДІД МОРОЗ	35
ТРАДИЦІЇ СВЯТВЕЧОРА	44
СМАКИ І СТРАВИ УКРАЇНСЬКОГО РІЗДВА	55
ВАЖЛИВІ АТРИБУТИ РІЗДВА	65
КОЛЯДУВАННЯ	76
ВЕРТЕП	91
ЩЕДРИЙ ВЕЧІР	98
ВОДОХРЕЩА	111

РОЗДІЛ II. КОРПОРАТИВНІ СЦЕНАРІЇ	117
СЦЕНАРІЇ ДЛЯ ОФІСУ	118
ГАЙД КОЗИ-МАЛАНКИ	134
ПЛАНУВАННЯ РОЗКЛАДУ ПЕРЕМІЩЕНЬ	174
РОЗДІЛ III. ЩО ЧИТАТИ, НА КОГО ПІДПИСУВАТИСЬ, У КОГО ЗАМОВЛЯТИ	189
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЯРИНИ СІЗИК	190
РЕКОМЕНДАЦІЇ ВІД КОМАНДИ	198
НА ЦЬОМУ ВСЕ. ЗВОРОТНІЙ ЗВ'ЯЗОК. КОНТАКТИ.	234

НАВІЩО НАМ ЦЕ?

Шановні друзі, колеги та всі, хто цікавиться українською культурою,

Рада вітати вас на сторінках нашого нового посібника «Зимові Витоки». У кожному з нас закладено глибоке прагнення до єднання та розуміння власної історії. Коли ми, як нація, об'єднані спільними традиціями та уявленнями про минуле, ми отримуємо здатність разом уявити своє майбутнє, як спільнота, як родина. Саме цьому присвячений наш проект «Витоки».

Цього року ми зробили важливий крок у бік інтеграції української традиційної культури в корпоративне життя. Адже бізнес в Україні — це не лише рушій економіки, це також спільноти, які впливають на своїх працівників, їхні родини та численних клієнтів. Ми мріємо про те, щоб українські компанії стали не просто місцем роботи та місцем створення українських товарів та послуг, а простором, де бережуть українське, досліджують наше спільне коріння у всій його різноманітності.

У 2024 році ми розпочали цей шлях із Великодня, вивчаючи традиції в рамках нашої власної компанії. Продовжили літнім циклом, і тепер підходимо до особливого часу — зимового циклу свят, який завжди мав надзвичайну важливість для українців. Ми не закликаємо вас переносити родинні свята до офісу, але спонукаємо до дослідження і віднайдення тих традицій, які найбільше резонують із вами.

Сьогодні ми святкуємо Різдво з усім світом, але поряд із цим ми відроджуємо наші автентичні звичаї, як-от Маланкування та водіння Кози. Тож чому б не дати собі можли-

вість навчитися святкувати Новий рік по-українськи? Плекати ці традиції, адже вони глибоко вкорінюють нас у своїй культурі та дають сили в часи важких випробувань

Зимовий цикл свят для мене особисто має надзвичайне значення. Це час, коли сім'я збирається разом, згадуючи минуле і мріючи про майбутнє. Це час, коли ми ділимося теплом одне з одним і черпаємо натхнення для нових починань. І я щиро бажаю кожній українській компанії знайти свої «витоки» і створити в цьому затишному зимовому періоді моменти, які об'єднують і зміцнюють корпоративні спільноти.

Нехай цей зимовий цикл стане для нас усіх не лише часом святкувань, але й пошуком того, що по-справжньому об'єднує нас як народ. Бажаю всім компаніям, родинам і країні в цілому зміцнювати наші зв'язки, віднаходити нашу ідентичність і впевнено йти вперед, до Перемоги і за Перемогу.

КАТЕРИНА ЗАГОРІЙ

РОЗДІЛ I

ТРАДИЦІЇ
ЗИМОВОГО
ЦИКЛУ

ВІД РОМАНА

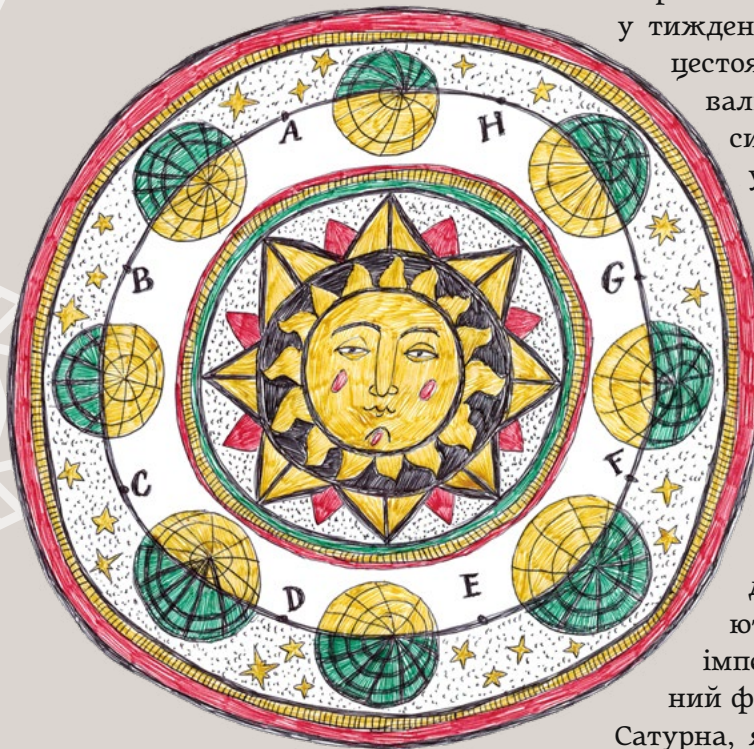
МАТЕРІАЛ: АННА НІКОЛАЄВА

КОРОТКИЙ ОГЛЯД
НОВОГО КАЛЕНДАРЯ

ДО ЙОРДАНА

ЗИМОВЕ СОНЦЕСТОЯННЯ І РІЗДВО

У дохристиянські часи найпишніші зимові святкування припадали на період зимового сонцестояння (21–22 грудня). Зиму як явище не чекали. Її всіляко відпроваджували і старалися просто пережити. Тому у тиждень під час зимового сонцестояння традиційно запалювали свічки, вогні, солярні символи (коло, хрест) — усе, щоби провести зиму, запросити весну, збільшити світловий день.

То як виникла дата Різдва? Справжня дата народження Ісуса невідома. Однак, діячі Церкви помітили, що у цей період люди дуже активно святкують, зокрема, у римській імперії відзначали 7-денний фестиваль родючості бога

Сатурна, який завершувався святом «Нескореного сонця». Тож на Третньому вселенському Ефеському соборі Християнська церква оголосила 25 грудня днем народження Христа, адаптувавши язичницькі вірування і практики під свої потреби.

КАЛЕНДАРІ: ЮЛІАНСЬКИЙ, ГРИГОРІАНСЬКИЙ, НОВОЮЛІАНСЬКИЙ — НУМО РОЗБИРАТИСЯ

Людина мала якось узгодити особисте життя, соціальну активність та працю з циклами природи, порами року, рухом сонця чи місяця. Так у світі з'явилися календарі: сонячний, місячний та змішаний. Мусульманські країни користуються місячним календарем. Для юдеїв та Китаю традиційним є сонячно-місячний календар. Українці живуть за сонячним календарем.

Так утворився **ЮЛІАНСЬКИЙ КАЛЕНДАР**. Однак навіть найвидатніші полководці помиляються (ну або їхні астрологи). Юлій Цезар врахував, що рік триває 365 днів і приблизно 6 годин. Проте в цьому «приблизно» і криється недосконалість календаря. Виявилось, що не 6 годин, а 5 год і 48 хвилин і 45, 1875 секунд. Відтак щороку у календарі набігали «зайві» 11 хвилин і 4 секунд, які за 128 років перетворилися на цілу добу.

У 1582 році Папа Римський Григорій XIII виправив цю проблему, викресливши ті 10 днів, які набігли до кінця XV століття.

Так виник **ГРИГОРІАНСЬКИЙ КАЛЕНДАР**. Проте на українських теренах він не прижився, бо ні православна, ні унійна Церква не сприйняли католицької ініціативи.

На час Першої світової війни різниця між календарями була вже 13 днів. Тож у січні 1918 року УНР підписала указ про перехід на Григоріанський стиль, проте Церква знову не піддалася і залишалася на Юліанському стилі.

У 1923 році ситуацію вирішив сербський астроном Мілутін Міланкович. Він провів детальні розрахунки і запропонував ще точнішу систему високосних років, так, похибка нового календаря виявилася значно меншою, ніж у григоріанського. Так утворився **НОВОЮЛАНСЬКИЙ КАЛЕНДАР**, який прийняли православні (окрім російського патріархату та низки інших) і почали святкувати Різдво 25 грудня одночасно з іншими християнами. Не останню роль у рішенні спільноти відіграло те, що астроном був теж православної віри.

Перейшовши на Новоюліанський календар і святкуючи Різдво 25 грудня українська Церква повернула історичну справедливість та возз'єдналася з іншими християнами у відзначанні центрального свята Зимового циклу.

21 Листопада

ВВЕДЕННЯ АБО
ТРЕТЯ ПРЕЧИСТА

24 Листопада

КАТЕРИНИ

30 Листопада

АНДРІЯ АБО
КАЛИТА

4 Грудня

ВАРВАРИ

6 Грудня

МИКОЛАЯ

24 Грудня

СВЯТВЕЧІР,
ПЕРША КУТЯ

25 Грудня

РІЗДВО

31 Грудня

МАЛАНКА,
ЩЕДРИЙ ВЕЧІР

1 Січня

ВАСИЛЯ,
НОВИЙ РІК

5 Січня

ГОЛОДНА КУТЯ

6 Січня

ВОДОХРЕЩА, ЙОРДАН

ВВЕДЕННЯ АБО ТРЕТЯ ПРЕЧИСТА

МАТЕРІАЛ: ІРИНА БАРАМБА

**21 ЛИСТОПАДА ВВЕДЕННЯ В ХРАМ
ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ (ВВЕДІННЯ, ВВИ-
ДИННЄ, ВИДІННЯ, ВИДЕННЯ, ДЕНЬ
ПОЛАЗНИКА, ТРЕТЯ ПРЕЧИСТА) —
СВЯТО, ЯКЕ ЗАВЕРШУЄ ОСІННІЙ
ЦИКЛ ПРАЗНИКІВ І Є ОДНИМ ІЗ
12-ТИ НАЙБІЛЬШИХ РІЧНИХ СВЯТ
НАРОДНОГО КАЛЕНДАРЯ.**

ПРО ЦЬО СВЯТО

Батьки Діви Марії довго не могли мати дітей і просили в Господа, щоб той послав їм цю радість, пообіцявши, що в трирічному віці віддадуть маля в Храм. Так народилася Марія. А саме свято — це перший візит трирічної Діви Марії в Храм.

ЗВИЧАЇ ВВЕДЕННЯ ПЕРЕГУКУЮТЬСЯ З РІЗДВЯНО-НОВОРІЧНОЮ ОБРЯДОВІСТЮ

На Рівненщині вже починали співати перші колядки. Деінде виготовляли обрядовий сніп, обходили з ним подвір'я та ставили на покуть аж до Щедрого вечора.

ЩО ЇДЯТЬ НА ВВЕДЕННЯ

Головна страва — кутя з ячменю та квасолі. За традицією кутю їли по три ложки, решту віддавали курям та худобі. У цей день варили перші від початку Пилипівського посту вареники. Господиня позначала їх: найбільший — батькові, менший — їй, а ще менші — дітям за віком. Уся родина терпляче чекала моменту, коли мати поставить на стіл готові вареники — аж тоді можна було їсти. Київське Полісся відзначається своїми «гулаками» — варениками або пиріжками із сиром, маком, грушами, яблуками, конопляним насінням і обов'язково, медом. У селі Красне (Чорнобильський район) гулаки були обрядовою стравою, з якою пов'язували здоров'я худоби: їжу несли в хлів телятам, корові, поросятam, щоб ті «були гарненькі, кругленькі і гладенькі, як гулачки».

ЗАСТОРОГИ В РОБОТІ

Оскільки цей день означав закінчення господарського року, то треба було завершити всі роботи, пов'язані з хліборобською діяльністю, обробітком технічних культур. «Житійській» правила, яких дотримувалися наші селяни, вказували на те, що можна робити в це свято, а що вважалося гріховним:

- Від Введення і до Благовіщення не можна копати, орати, зрушувати землю, «бо вона спочиває і на літо сили набирається».
- Не можна закопувати частокіл (огорожу з кілків), «бо не буде весною дощу».
- Не можна бити прачем білизну, щоби град не побив посіви на ниві.
- «Коноплі треба потерти до Введення, а той, хто робить це по Введенні, накликає бурю на поля, а на себе од людей зневагу».

Тому майже в усіх родинах намагалися закінчити обробіток до Третьої Пречистої. Хто ж із якихось причин не впорався, працював уночі — щоб сусіди не бачили. А якщо в сім'ї були доньки на виданні, то й поготів робили це тихцем, щоб не осоромити дівчат.

МАГІЧНІ ОБРЯДИ З ХУДОБОЮ

Рано-вранці на Введення до хати заводили ялову корову та давали їй хліба і води, «щоб добре велася».

Ялова корова (чи інша самиця сільськогосподарських тварин) — та, яка не дає приплоду.

На Поділлі молодиці обсипали своїх корів конопляним насінням і мастили вим'я маслом, «щоб давали багато молока». Також обкурювали корів пахучим зіллям, примовляючи заклинання, щоб ніхто не відібрав «живности». Варили з борошна густу киселицю і давали коровам, «щоби була густа сметана». У матеріалах П. Чубинського та М. Грушевського зафіксований обряд для неспокійних корів, які билися: їм випікали спеціальний хліб із лікувальною начинкою.

ОБРЯДИ З ВОДОЮ

Особливу увагу на це свято приділяли обрядам очищення. На Київському та Рівненському Поліссі на Введення святили воду. Ритуал здійснювали біля місця, де сполучалися три струмки. Магічною силою наділяли набрану до сходу сонця «непochату» воду. Черпнувши лише раз, воду несли додому мовчки, уникаючи стрічних. Введенською водою лікували, освячували вулики, господарські будівлі, використовували для ворожіння.

На Сході України в ніч проти Введення дівчата йшли до місця, де зливаються три річки або ж набирали джерелицю в трьох криницях. Вдома запалювали два полінця і «перепускали» воду через вогонь. Деінде до місць сполучення трьох потоків робили хресний похід із попом та хоругвами, хоча не всі священники дотримувалися ритуалу, вважаючи його поганським.

«ПЕРШИЙ ПОЛАЗНИК»

На Введення годилося зранку обійти свою оселю та подвір'я. Як і на Різдво та Новий рік, це мав робити полазник — перший відвідувач. За тодішніми уявленнями полазник приносив щастя і багатство на увесь рік, щедрість ниви, добрий шлюб, вдалі пологи, багатий приплід, або ж навпаки. Тому до перших відвідувачів ставилися з побожністю і дуже уважно.

Якщо першим до хати увійде чоловік — народжуватимуться бички, а як жінка — телички. На Закарпатті в цей день взагалі старалися не ходити в гості, особливо не чекали жінок, бо «принесуть із собою нещастя».

Якщо заходив веселий парубок чи стачений чоловік, ще й із грішми, то буде благополуччя у сім'ї і здоров'я. Гірше, коли в оселі з'являлася стара, немічна й бідна людина — то «вже добра не жди». Нехорошою ознакою було приходити за позичкою, тому такого гостя могли просто не впустити в хату.

Нерідко роль полазника виконував і сам господар. Вставши рано, ґазда виходив на подвір'я, обміряв його широкими кроками вздовж і впоперек, потім заходив до хати і виголошував побажання:

«ДАЙ, БОЖЕ, ДОБРИЙ ДЕНЬ, ЩОБИТЬ ХУДІБОНЬКА ЗДОРОВА БУЛА І Я З ТОБОЮ, МОЄЮ ЖОНОЮ, І ДІТОЧКАМИ!»

Якщо приходив сусід, то казав подібно:

«ДАЙ, БОЖЕ, ДОБРИЙ ДЕНЬ, ЩОБИТЬ ХУДІБОНЬКА ЗДОРОВА БУЛА І Я З ВАМИ, ЗІ СВОЄЮ І ВАШОЮ РОДИНОЮ — БАГАТІ Й ЩАСЛИВІ БУЛИ!»

ВІРУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПОГОДИ

Одна з назв свята «Ввидіння» пішла від того, що люди вірили в надприродне. У цей день Бог начебто відпускає праведні душі відвідати землю, щоб вони могли «повидіти» (подивитися) своє тіло. Тому на Пречисту остерігалися м'яти льон чи коноплі, щоб «не придушити душу». Хто це робив, тому «гроза обов'язково влучала в копи» під час жнив.

Вірили, що відьми сідають верхи на коцюбу й летять одбирати в худоби ману (силу). Стереглися вовків, бо від цього дня вони починають ходити зграями.

У багатьох селах України в цей день прогнозували погоду:

*«СКІЛЬКИ НА ВВЕДІННЯ ВОДИ,
СТІЛЬКИ НА ЮРІЯ ТРАВИ»*

*«ЯК Є НА ВВЕДІННЯ ВОДА, ТО
БУДЕ В МИСЦІ МОЛОКО»*

*«ЯК ВВЕДІННЯ МОСТИТЬ МОСТИ,
А МИКОЛА ЗАБИВАЄ ГВІЗДКИ,
ТО ЛЮТА ЗИМА БУДЕ»*

І хоч день цей святкували по-різному, та тенденція єдина — накликати багатство та добробут на рік прийдешній.

ЛІТЕРАТУРА

Т. Пархоменко «Календарні звичаї та обряди Рівненщини». Рівне, 2008 р.

О. Воропай «Звичаї нашого народу» (Етнографічний нарис). Київ, 1993 р.

В. Скуратівський «Святвечір». Нариси-дослідження у двох книгах, книга II. Київ, 1994 р.

О. Боряк «Україна: етнокультурна мозаїка». Київ, 2006 р.

ЧИТАТИ, СЛУХАТИ

ВВЕДЕННЯ В ХРАМ
ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ
(ТРЕТЯ ПРЕЧИСТА)

НА ВВЕДЕННЯ ДО ХАТИ
ЗАВОДЯТЬ КОНЯ

ФУРКАЛО #17 –
ВВЕДЕННЯ

КАТЕРИНИ — СВЯТО ДІВОЧОЇ ДОЛІ

МАТЕРІАЛ: ІРИНА БАРАМБА

24 ЛИСТОПАДА ВШАНОВУЮТЬ ВЕЛИКОМУЧЕНИЦЮ КАТЕРИНУ — ЖІНКУ З АЛЕКСАНДРІЇ (ЄГИПЕТ, І СТ Н.Е.), ЯКА ЗАЗНАЛА ГОНІНЬ, КАТУВАНЬ ТА ЗАЛИШИЛАСЯ НЕПОХИТНОЮ В ХРИСТІЯНСЬКІЙ ВІРІ.

У ДОХРИСТІЯНСЬКИЙ ЧАС ВВАЖАЛОСЯ, ЩО В ЦЕЙ ДЕНЬ БУЛО СВЯТО «ДІВОЧОЇ ДОЛІ», А ЦЕРКВА ПІЗНІШЕ ПОВ'ЯЗАЛА ЙОГО ІЗ ВШАНУВАННЯМ ВЕЛИКОМУЧЕНИЦІ ЯК СИМВОЛУ ЖІНОЦТВА.

ДІВОЧІ ВОРОЖІННЯ

Народне свято Катерини — це передусім ворожіння на шлюб.

Дівчата хотіли знати, чи вдасться цього річ вийти заміж, яким буде характер нареченого і як складатиметься сімейне життя. А чи взагалі доведеться чекати наступної Катерини.

ВИШНЕВА ГІЛОЧКА НА ДОЛЮ Щоби поворожити на долю, треба було таємно відламати вишневі гілочки в сусідів і поставити у воду: якщо галузки розпустилися до Різдва чи Меланок, то дівчина вийде заміж цього року. Під «долею» розуміли саме шлюб.

Варіант 2 з вишневими гілочками:

Галузку встромляють у черепок із землею, ставлять на покуть, а найбільш завзяті навколішки ще й поливають водою з рота, примовляючи:

«КОЛИ БУДЕШ, ВИШЕНЬКО, ПРОЦВІТАТИ, ТО СУДИ МЕНІ, БОЖЕ, З КИМ МЕНІ ДО ШЛЮБОНЬКУ ВСТАТИ».

Якщо бруньки до Різдва розпустилися — буде весілля. А як засохне гілля без цвіту — кепська ознака.

СПИТАТИ ІМ'Я Дівчата могли вибігти на вулицю і запитати ім'я в першого стрічного. Так зватиметься майбутній чоловік.

КРИНИЦЯ ПОКАЖЕ Удосвіта треба йти до криниці й дивитися на своє відображення у воді: якщо воно «поцерблене» — подружнє життя буде невдале.

ЯБЛУНЕВИЙ ЛИСТОЧОК Напередодні Катерини дівчата клали під подушку листочки різних дерев із позначками імен хлопців. Серед тих листочків мав бути яблуневий — для дівчини. Лягаючи спати, дівчина читала молитву Долі, аби та змилосердилася над нею. Зраненьку найменший у родині хлопець мав витягти з-під подушки листочок — який втрапляв, за того і вийде заміж.

ВИСЛУХАТИ СУСІДІВ І ТВАРИН Як уже смеркалося, дівчата йшли під сусідські вікна слухати, що ті говорять. Коли в розмові підслухали слово «сядь» — значить, заміж цього року не вийде. А як скажуть «йди», «біжи» — то вийде. Далі потрібно було вислухати тварин: гавкіт,

іржання, мукання, кукурікання — щоб завбачити професію чи характер нареченого.

ГОЛОДНИЙ ПЕС І БАЛАБУШКИ Спершу готували маленькі пампушки (балабушки) на «непочатій» воді, тобто набраній до сходу сонця. На рушник викладали кожна свою балабушку і кликали голодного собаку. Черговість, з якою пес поїдав смаколик, мала визначати, хто — за ким вийде заміж, а хто чекатиме наступної Катерини.

ОБРЯД ЗАКЛИКАННЯ ДОЛІ ДО КАШІ

Опівночі виходили гуртом на вулицю і кликали:

«ІДИ, ІДИ, СУДЖЕНИЙ, КАШУ ЇСТИ!»

Брали горня з пшоном, обгорнуте новим рушником, запрошували такими примовляннями:

«КАТЕРИНО, ДОЛЕ НАША, ПОКРИЙ ГОЛОВОНЬКУ — БУДЕ КАША!»

«ДОЛЕНЬКО МОЯ, ОЗОВИСЯ, ДОЛЕНЬКО ЩАСЛИВАЯ, ПРИГОРНИСЯ — ІДИ ДО НАС ВЕЧЕРЯТИ!»

«ДОЛЕ МОЯ (ІМ'Я БАЖАНОГО ХЛОПЦЯ), МІЙ ПРЕДРЕЧЕНИЙ, ІДИ ДО НАС ВЕЧЕРЯТИ. ПРИЙДИ, ПРИЙДИ, ДОЛЕ МОЯ!»

Відбувався власне на Катерини. Дівчата спільно зносили продукти (крупы, овочі) і готували вечерю — борщ та кашу.

Якщо в цей час заспіває півень — «доля обізвалася». Якщо ж ні — «доля оглухла». А ще гірше, коли з неба падала зоря — знай, «доля погасне».

Прикликаючи долю, слухали не лише півнів, а й чоловіків: якщо обізветься молодий, то дівчина вийде заміж за парубка, а як старий — то за вдівця. Якщо й зовсім ніхто не озветься, то сумно.

Хлопці тим часом ховалися і на кожную закличку щось нетерпляче вигукували. Ті, хто хотів оженитися цього річ, мали цілий день постити, щоби Бог послав їм добру жінку. Тому кашу могли вкрасти і з'їсти, що, авжеж, було добрим знаком для обидвох сторін.

«ПІСНІ ВЕЧОРНИЦІ» Й «ЛОВЕЦЬ ДОЛІ»

*«ДОБРИДЕНЬ, ПАНЬ-МАТКО, УСЯ ЧЕСНА
ГРОМАДО Й ХАТО! ДОЗВОЛЬТЕ ЗАЙТИ
ДО ОСЕЛІ І ПРИВІТАТИ З КАТЕРИНОЮ?»*

— запитували дозволу юнаки в господині, яка приймала вечорниці. У цей вечір хлопці йшли на спільну трапезу до дівчат. Їли кашу, наготовлені страви, веселилися, співали пісні (переважно колядки, бо піст).

Після такої вечері влаштовували забави, але без танців. Найвідоміша гра: хлопцеві зав'язували очі, дівчата розбігалися по хаті, подаючи голос.

Юнак мав бігти на оклик, а юнки тим часом уже переходили в інше місце. «Ловець» має уіймати «Долю».

На пісних вечорницях дівчата не залишалися до ранку, а розходилися по домівках, щоби продовжити ворожіння.

ЛІТЕРАТУРА

В. Скуратівський «Святвечір». Нариси-дослідження у двох книгах, книга II. Київ, 1994 р.

А. Кримський «Звенигородщина». Черкаси, 2009 р.

О. Воропай «Звичаї нашого народу» (Етнографічний нарис). Київ, 1993 р.

О. Боряк «Україна: етнокультурна мозаїка». Київ, 2006 р.

ЧИТАТИ, СЛУХАТИ

СВЯТО КАТЕРИНИ
(7 ГРУДНЯ)

ФУРКАЛО #18 —
КАТЕРИНИ І ЮРІЯ

КАТЕРИНИ ТА
АНДРІЯ В УКРАЇНІ

АНДРІЯ АБО КАЛИТА — ПАРУБОЦЬКЕ СВЯТО

МАТЕРІАЛ: ІРИНА БАРАМБА

30 ЛИСТОПАДА — СВЯТО АНДРІЯ (АНДРІЯ ПЕРВОЗВАННОГО) — ПОКРОВИ- ТЕЛЯ ЛЮБОВІ ТА ШЛЮБУ НА УКРАЇН- СЬКИХ ЗЕМЛЯХ.

У дохристиянські часи свято називали «Калита» — від обряду кусання однойменного коржа, що символізував сонце.

Від Андрія і до Різдва тривав сезон вечорниць — молодіжних гулянь, де юнаки й дівчата шукали собі пару для життя. Вечорничну хату дівчата заздалегідь прибирали, готували вечерю та ритуальні страви для ворожінь (мічені вареники, балабушки та корж-калиту).

ВОРОЖІННЯ НА АНДРІЯ

ВОРОЖІННЯ НА БАЛАБУШКАХ (КУКІЛКАХ) Дівчата пекли невеличкі пампушки, замішані на «непочатій» воді. Для цього воду набирали удо-світа й несли в роті. Хлопці пильнували це дійство і старалися розсмішити дівчат, мекаючи, як кози. Можна було «відкупитися» від таких бешкетників — пообіцяти макітру вареників на вечорниці.

Кожна дівчина випікала по дві балабушки з позначкою — для себе й нареченого. Так, як і на Катерини, далі кликали голодного собаку. Чию пампушку він з'їдав першою, та найшвидше вийде заміж; якщо обнюхував і переходив до іншої — не буде шлюбу цього-річ; якщо забирав балабушку й тікав у закуток — дівчина матиме нареченого із чужого села; якщо тільки надкусив і не доїв — чекай розпаду подружнього життя.

КОГУТ ЧИ КУРКА У курнику ловили півня і курку, зв'язували хвости, накривали решетом. Коли ті заспокояться, випускали й дивилися, хто кого перетягне: якщо курка — буде жінка керувати в шлюбі, якщо когут — то чоловік.

Ніч на Андрія вважали такою ж чарівною, як і на Різдво. Тож чом не запитати в долі про своє майбутнє?

ПІДСЛУХАНЕ Щоб отримати вербальні відповіді на питання про шлюб, йшли під вікна до сусідів і підслухували: якщо там хтось скаже «йди води принеси», «сходи корову нагодуй», то означало, що невдовзі прийдуть свати. Інколи дівчата могли й самі запитати господаря: «Дядьку, де ваші ключі?» Згідно зі звичаєм, він мав відповісти: «Ключі наші в пшениці, щоб усі були молодіці!»

СІЯННЯ КОНОПЕЛЬ (ЛЬОНУ) Опівночі вийти на подвір'я, тричі обійти хату, сіючи коноплі по снігу:

*АНДРІЮ, АНДРІЮ,
Я НА ТОБІ КОНОПЛІ СІЮ,
НЕХАЙ БУДУ ЗНАТИ,
З КИМ БУДУ ЇХ ЗБИРАТИ.*

або

*АНДРІЮ, АНДРІЮ,
КОНОПЕЛЬКУ СІЮ,
СПІДНИЦЕЮ (ПЕЛЕНОЮ, ЗАПАСКОЮ,
ФАРТУХОМ) ВОЛОЧУ,
ЗАМІЖ ВІЙТИ ХОЧУ.
ДАЙ, БОЖЕ, ЗНАТИ,
З КИМ ВЕСІЛЛЯ ГРАТИ.*

Потім насіння потрібно загребти в сніг, зібрати пригорщу цієї суміші і принести в хату: парна кількість зернин — буде шлюб, непарна — слід чекати до наступного Андрія.

ЛВІЙ ЧОБИТ Знімали взуття з лівої ноги.
Зміряли ним підлогу від
стола до порогу: чий перший стане на нього —
та найшвидше вийде заміж.

ДВІ СВІЧКИ Робили з клоччя дві свічки й
підпалювали, приказуючи:

*АНДРІЮ-ДОБРОДІЮ, ДОПОМОЖИ
МЕНІ ДОЛЮ ВІДШУКАТИ!*

Якщо свічки згорали рівномірно, при-
хилившись одна до одної — щасливий шлюб,
якщо відхилилися — будуть неприємності.

**ВОРОЖІННЯ
НА ВОСКУ** На Рівненщині була тради-
ція ворожити на професію
майбутнього чоловіка. Роз-
топлювали віск і виливали на воду: якщо утво-
рювалася фігурка корабля — буде моряк; якщо
віск стікав краплями, наче потом — коваль;
якщо виднілася худоба — буде хлібороб.

**ВОРОЖІННЯ
НА РІЧЦІ** Занурювали руку в річку і
витягали предмет: якщо це
був шмат тканини — чоло-
вік буде кравець; щось залізне — коваль; трі-
ска — тесля; скло — скляр; шкіра — швець;
ломака — столяр; пісок — муляр; а якщо
витягали землю — буде хлібороб.

**ПІДВ'ЯЗАТИСЯ
ПАСКОМ** На Чернігівщині уранці під-
в'язувалися паском, нічого
не їли й молилися впродовж
дня. Увечері цей пасок складали навхрест і
клали під подушку, примовляючи:

*ЖИВУ В КИЄВІ НА ГОРАХ,
КЛАДУ ХРЕСТ У ГОЛОВАХ, —
З КИМ ВІНЧАТИСЯ,
З КИМ ЗАРУЧАТИСЯ,
З ТИМ І ЗА РУКИ ДЕРЖАТИСЯ!*

Етнограф Павло Чубинський зафіксу-
вав у південно-західному регіоні України ще
низку цікавих ворожінь:

Лягають дівчата спиною на сніг, а
зранку дивляться на відбиток: якщо в сму-
гах — буде лайливий чоловік; якщо гладень-
кий відтиск — тихий матиме характер;

- У дворі промовляли: «Загавкай, загав-
кай, собаченько, завий, завий, сірий
вовче!». З якого боку почують гавкіт, у
тій стороні вийде заміж дівчина;
- Виходили на перехрестя з дзеркалом
і наводили на місяць: «Сужений мій,
ряжений, вийди до мене й поговори
зо мною». Наречений мав з'явитися в
дзеркалі;
- Вивішували рушник через вікно на
ніч, примовляючи: «Сужений, ряже-
ний, прийди сюди й утрись». Якщо
рушник стане мокрим, то дівчині суди-
лося вийти заміж цього річчя.

ОБРЯД КУСАННЯ КАЛИТИ

Калита (калета, калата, халата, кабала, гала, бакала, бала, корж, король) — обов'язковий атрибут обрядової гри на Андрія. Це круглий корж із діркою в центрі, замішаний із пшеничного чи житнього борошна на непочатій воді, або настоянній на цілющих травах, чи на вишневих гілочках. Дівчата готували калиту разом, замішуючи тісто по черзі: від найстаршої до наймолодшої. До коржа додавали ягоди, насіння коноплі, змащували медом, посипали горіхами й маком, кришеними яблуками. Випікали до стану сухаря. Оздоблювали спечену калиту цукерками, калиною, родзинками. Через дірку протягали червону стрічку чи крайку й підвішували до сволака.

СВОЛОК — головна балка хати, яка підтримувала стелю.

Хлопці кусали калиту, пістрибуючи. А щоб ускладнити завдання, один кінець стрічки робили довшим: смикаєш і калита підстрибує вгору. Це завдання для найметкіших. Калиту пильнував дід-писар пан Калитинський (Калитовський, Коржовський) — переодягнений дотепний парубок із бородою і вусами з клоччя, у руках тримав макітру чи миску із «чорнилом» (розмішана сажка, глина, сметана чи мед):

«Я, ПАН КАЛИТИНСЬКИЙ, ПРОШУ ПАНА КОЦЮБОВСЬКОГО (КОЧЕРЖИНСЬКОГО) КАЛИТУ КУСАТИ. ХТО ЗАСМІЄТЬСЯ, ТОГО БУДУ ПО ГУБАХ (ЗУБАХ, ПИСКУ) ПИСАТИ»

Промовляв він, вмочуючи квач у «чорнило». Відтак кожен парубок по черзі мав «їхати-скакати» на коцюбі й кусати калиту. Хто зумів відкусити, не розсміявшись, той і в прийдешньому році одружиться. Після хлопці, деінде кусали калиту й дівчата (і навіть господиня хати), але вже «їдучи» на рогацах.

КВАЧ — інструмент у вигляді широкої, грубої щітки або намотаного на кінець палиці клоччя, мачули, ганчір'я.

По завершенню обряду калиту розподіляли між усіма:

«КАЛИТА, КАЛИТА СОЛОДКА БУЛА, ТЕПЕР МИ ЇЇ З'ЇЛИ — ЗА ЖЕНИХОМ ПОЛЕТІЛИ!»

Дівчата отримували свій шматочок просто так, а хлопці мали відкупитися грішми. Після цього сідали вечеряти й колядувати.

Далі дівчата йшли в садок і сіяли конопляне насіння, примовляючи:

«АНДРІЮ, АНДРІЮ! Я СІМ'Я СІЮ, СПІДНИЦЕЮ ВОЛОЧУ, БО ЗАМІЖ ХОЧУ»

ПАРУБОЦЬКІ БЕШКЕТИ

Ніч на Андрія — єдиний час, коли юнакам пробачали всілякі бешкетування. Робили це хлопці, яких не запросили на калиту: лякали дівчат, крали ворота, розбирали тини, клуні. Парубок міг «провчити» батька своєї дівчини, бо той не пускає її вночі гуляти: закинути віз на хату, ворота сплавити по ріці. За таке не сердилися, а мали відкупитися — поставити могорич.

На Бойківщині розпалювали десятки вогнів на пагорбах і побіля дороги. Змагалися, у кого вогнище більше, чиє видно краще. А під кінець котять колесо з вогнем на дорогу.

ЛІТЕРАТУРА

Т. Пархоменко «Календарні звичаї та обряди Рівненщини». Рівне, 2008 р.

О. Воропай «Звичаї нашого народу» (Етнографічний нарис). Київ, 1993 р.

В. Скуратівський «Святвечір». Нариси-дослідження у двох книгах, книга II. Київ, 1994 р.

Нитка життя: зі спадщини Павла Чубинського». Бориспіль, 2016 р.

А. Кримський «Звенигородщина». Черкаси, 2009 р.

Н. Фіцич «Культ предків». Харків, 2017 р.

Путівник «Свята України в Національному музеї народної архітектури та побуту України».

ДИВИТИСЯ, СЛУХАТИ

ФУРКАЛО #19 -
АНДРІЯ. КАЛИТА

ВІДКРИТА ЗОНА.
НАВОРОЖИТИ ДОЛЮ

ФУРКАЛО #20 -
АНДРІЯ. ВОРОЖІННЯ

ПІСНЯ АНДРІЮ

ВАРВАРИ

4 ГРУДНЯ — СВЯТО ВАРВАРИ — ВЕЛИКОМУЧЕНИЦІ, ЯКА ЗА ВІРУ БУЛА СТРАЧЕНА В ІЛЮПОЛІ (306 РІК). ЇЇ МОЩІ Й ДОСІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У ВОЛОДИМИРСЬКОМУ СОБОРІ В КИЄВІ.

За народним календарем, Варвара — заступниця жінок, тож і свято було саме для них. Етнограф Олекса Воропай записав таку легенду на Вінниччині: свята Варвара мала такий хист до вишивання, що оздобила ризи Ісусу Христу. Тож у цей день жіноцтво займалося рукоділлям:

«СВЯТА ВАРВАРА ЗОЛОТИМИ НИТКАМИ ІСУСОВІ РИЗИ ШИЛА Й НАС НАВЧИЛА» — промовляли дівчата, перехрестившись. Вишивальниці вважали Варвару своєю покровителькою.

ПИРХУНИ

Часто буває, що назва свята стає приводом для дії, яка асоціюється із цим словом. Відтак «Варвара» подібне до «варити», тобто готувати їжу. Тож у цей день дбали, аби на столі були вареники, та з такими начинками, з якими й не снилося! Чорниці, коноплі, картопля, груші, боби, пшениця, капуста, каша, мак — ними начиняли страву і кликали хлопців на вечерю. Ті мали принести із собою наливку чи медівку. Однак, сівши за стіл, хлопці не спішили смакувати, адже знали, що десь серед них є «ліві» вареники з неїстівною начинкою — часником, клоччям, вовною, навіть монетою. Апогей такого бешкету — це **ПИРХУНИ**, вареники з борошном замість начинки. Якщо хлопець необачно з'їв такого смаколика, то вже діставав прізвисько Пирхун, часто на все життя. Якщо ж комусь трапився вареник із монетою, то був хороший знак.

РЕГІОНАЛЬНІ ЗВИЧАЇ НА ВАРВАРИ

На Поліссі готують обрядовий хліб — гулаки. Замішують на житньому чи гречаному борошні, формують круглі хлібини, присмажують на олії та поливають медом, чи цукром. Інколи дають начинку з конопляного насіння, товчених варених груш чи маку.

На **Звенигородщині** на Варвари вже була перша кутя. У цей день не працювали, вважалося, що то празник, як і Різдво. У Києві вже починали ходити колядники.

На **Полтавщині** святкували Варвару лише названі на її честь.

На **Рівненщині** «ходили в цигани»: вимащували обличчя сажею, розмовляли вигаданою мовою, одягали поганий одяг (довгі спідниці, хустки через плече), обов'язково мала бути крайка й батіг. «Циган» зайшовши до хати, міг просити гроші і їжу для себе чи коней, а також міг вкрати «погано покладене».

На **Рівненщині** також колядували:

*СВЯТАЯ ВАРВАРА ЦЕРКВУ ЗБУДУВАЛА.
ОЙ РАДУЙСЯ, НЕБО, ЗЕМЛЯ, ВЕСЕЛИСЯ
— ХРИСТОС НАРОДИВСЯ!
ЦЕРКВУ БУДУВАЛА ІЗ ТРЬОМА ВЕРХАМИ.
ОЙ РАДУЙСЯ, НЕБО, ЗЕМЛЯ, ВЕСЕЛИСЯ
— ХРИСТОС НАРОДИВСЯ!
ІЗ ТРЬОМА ВЕРХАМИ, ІЗ
ТРЬОМА ВІКНАМИ.
ОЙ РАДУЙСЯ, НЕБО, ЗЕМЛЯ, ВЕСЕЛИСЯ
— ХРИСТОС НАРОДИВСЯ!
А В ПЕРШЕ ВІКОНЦЕ
СВІТИТЬ ЯСНЕ СОНЦЕ.
ОЙ РАДУЙСЯ, НЕБО, ЗЕМЛЯ, ВЕСЕЛИСЯ
— ХРИСТОС НАРОДИВСЯ!
А В ДРУГЕ ВІКОНЦЕ СВІТИТЬ
ЯСНИЙ МІСЯЦЬ.
ОЙ РАДУЙСЯ, НЕБО, ЗЕМЛЯ, ВЕСЕЛИСЯ
— ХРИСТОС НАРОДИВСЯ!
А В ТРЕТЄ ВІКОНЦЕ СВІТЯТЬ ЯСНІ ЗОРІ.
ОЙ РАДУЙСЯ, НЕБО, ЗЕМЛЯ, ВЕСЕЛИСЯ
— ХРИСТОС НАРОДИВСЯ!*

Обрядовість свята Варвари вже має спільні риси з новорічним циклом: перевдягання, готування куті й узвару, вареників, колядування. Ми невпинно рухаємося до Різдва.

ЛІТЕРАТУРА

Т. Пархоменко «Календарні звичаї та обряди Рівненщини». Рівне, 2008 р.

А. Кримський «Звенигородщина». Черкаси, 2009 р.

О. Воропай «Звичаї нашого народу» (Етнографічний нарис). Київ, 1993 р.

В. Скуратівський «Святвечір». Нариси-дослідження у двох книгах, книга II. Київ, 1994 р.

О. Боряк «Україна: етнокультурна мозаїка». Київ, 2006 р.

ЧИТАТИ, СЛУХАТИ

СВЯТАЯ ВАРВАРА Й
ПО СВІТУ ХОДИЛА

СВЯТАЯ ВАРВАРА
ЦЕРКВУ ЗБУДУВАЛА

ДЕНЬ СВЯТОГО МИКОЛАЯ VS ДІД МОРОЗ

МАТЕРІАЛ: ДАРІЯ АНЦІБОР

ЗРАНКУ 6 ГРУДНЯ УКРАЇНЦІ ШУКАЮТЬ ПІД ПОДУШКОЮ МИКОЛАЙЧИКА. ТАК ЗВЕТЬСЯ ПОДАРУНОК, ЯКИЙ НЕПОМІТНО ПІДКЛАДАЄ ОДНОІМЕННИЙ СВЯТИЙ. ЦЬОГО ДНЯ ВІН ПОМЕР, А ЗА ХРИСТИЯНСЬКИМ БАЧЕННЯМ — НАРОДИВСЯ НА НЕБІ.

З наближенням Дня Миколая в Україні в дітлахів починається масове писання листів зі звітами добрих справ і запитами святому, а в дорослих — карколомні пошуки, як ці запити реалізувати.

А ще питання, чи святкувати лише Миколая, адже ще є Новий рік? У сім'ях постає новорічна дилема: прихід Діда Мороза чи його декомунізація. Нумо з'ясувати, який стосунок усі ці святі й не дуже персонажі мають до української культури.

ХТО ТАКИЙ СВЯТИЙ МИКОЛАЙ?

Вважається, що це був візантійський святий, який народився приблизно 270 року в заможній родині вірян із міста Патара (нині Туреччина, у ті часи — Римська імперія), а помер 6 грудня 343 року. Це були часи гоніння християн, у які Миколаю випало бути єпископом Мир Лікійських і прославитися не лише своєю доброчинністю, але й чудесними діяннями. На посаду чудотворця претендують кілька інших Миколаїв, але саме цей найбільш імовірний.

Є дві найвідоміші легенди, які пов'язують Святого з даруванням і захистом дітей. Перша розповідає, як Миколай уберіг трьох бідних сестер від проституції, підкинувши їм мішечки із золотом. Друга — як він оживив порубаних на частини хлопчиків.

У XIII столітті черниці роздавали смаколики дітям із бідних родин уже від імені Святого Миколая. Упродовж 300 років традиція вкорінювалася в католицькій Європі. У часи Реформації протестанти намагалися заборонити святкування Миколая, вважаючи єдиною доречною кандидатурою малого Ісусика. Однак, культ Миколая вижив і успішно дійшов до нашого часу.

МИКОЛАЙ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

В українських легендах святі часто взаємодіють із людьми, але, певно, ніхто інший не з'являється на допомогу простим смертним так часто, як це робить Миколай. Його культ вкорінився на давньоруських теренах ще з XI століття, тож за цей час він став покровителем, певно, у всіх: рибалок, пасічників, шептух, чумаків, козаків, жінок, які прагнуть завагітніти, дітей.

В українській традиції існує давній автентичний сюжет про святого, який воскресив дитя. За легендою, молоде подружжя після паломництва до Вишгорода (до мощів Бориса і Гліба) поверталось човном по Дніпру до Києва. Стомлена мати задрімала і випадково впустила немовля у воду. У відчаї батьки стали молити святого Миколая повернути їм дитину з глибини. Наступного ранку слугитель Софійського собору знайшов їхнє дитя: воно було мокре й лежало попід іконою Миколая. Ікона ця отримала назву Миколи Мокрого і відтоді вважається чудотворною.

Культ святого перейняв властивості й локальних язичницьких божеств. Дослідники народної релігії вважають, що в образі Миколая прослідковуються залишки культу Велеса — покровителя хліборобства, скотарства. У легендах Микола опікується дикими тваринами й має особливий зв'язок із вовками.

Іван Франко записував на Львівщині вірування, що вовк не може з'їсти чоловіка, бо саме Миколай «замикає» йому зуби на цілий рік. Вовки «мають у нього просити дозволу, щоб він хоча б на зиму відмикав їм зуби й тоді могли би вони навіть чоловіка їсти, але й то не кожного, а лише на кого Миколай вкаже». Тому серед українців Карпат поширений був звичай постувати в це свято, щоб уберегти себе й худобу від вовків.

Особлива любов у Миколая також до коней. У центральних і східних регіонах України довго зберігався звичай виїжджати на конях, запряжених санчатами, і розкачувати сніг саме 6 грудня. У цьому контексті також можна пригадати спеціальні

пряники — коні для хлопчиків і барині для дівчаток, які на Харківщині роздають похресникам у цей день.

Український Миколай має владу над морозами:

«ДО МИКОЛИ НЕМА ЗИМИ НІКОЛИ»

*«ВАРВАРА ЗАВАРИТЬ, МИКОЛА ЗАКУЄ,
ЩЕ І ГВІЗДОЧКАМИ ПРИБ'Є»*

На Донеччині кажуть, що «зімній Микола й кує, і забиває». Вважається, що із цього дня вже формувалися зимові дороги, а лід на річках був достатньо міцний, щоб по ньому їздити. Цікаво, що «від Миколи до Миколи», тобто від 6 грудня до 9 травня, могли бути морози, натомість після весняного Миколи вони вже остаточно припиняються.

Також Миколай захищав від стихійних лих, тому йому поклонялися рибалки, моряки, мандрівники, та й сьогодні часто, вирушаючи в дорогу, саме його ім'я згадують в обереговій молитві.

МИКІЛЬСЬКІ (МИКОЛАЇВ- СЬКІ) ЗАСТІЛЛЯ

Ще на початку ХХ століття в українських селах мало хто сприймав Миколая як дитячого дарувальника. Ця традиція прийшла з Європи й поширилася в нас через німецькомовних колоністів, які переселялися на ці землі з кінця ХVІІІ століття — на початку ХІХ ст. Вони також принесли звичай ставити ялинку на Різдво.

Цього дня робили великі застілля та обов'язково варили пиво. Миколай є покровителем пивоварів не лише в слов'ян, але і в Європі. В українському фольклорі також прослідковується зв'язок Миколая з пивоварінням. Є колядка, де співається:

*«ЧОМУ ТАК НЕМА, ЯК БУЛО ДАВНО,
ЯК БУЛО ДАВНО, А З ПЕРОВОКІ:
СВЯТИМ МИКОЛАМ ПИВА НЕ ВАРЯТЬ»*

Причому далі йдеться, що тепер ходить лихо поміж людьми саме тому, що святому перестали варити пиво. Тож давні звичаї українців мають чимало схожого з іншими європейськими народами.

Микільські, або миколаївські застілля були добре знаними в Україні ще на початку ХХ століття і подекуди досі зберігаються. На Запоріжжі збиралися «поливати зілля» (знову натяки на пиво і вино). Це були гучні зібрання в складчину всім селом. Зараз частіше можна натрапити на пісні церковні обіди.

У прибережних місцевостях, де був особливо актуальним культ Миколая як заступника на воді, цього дня готували особливі страви з риби. Чи не найчастіше тут згадується запечений короп.

Миколая активно святкувала молодь, яка збиралася цього дня на вечорниці й ворожіння. На Київщині, Полтавщині, Харківщині 6 грудня вже починали колядувати. Навіть у самому Києві ходили парубочі ватаги, співаючи колядки на кшталт «Ішов Миколай лужком, бережком». На згаданих територіях був звичай урочисто обходити обійстя та худобу, а на Куп'янщині вже

варили першу кутю і узвар. Вважали, що так прикликають гарний врожай ячменю — невід'ємного атрибуту для пивоваріння.

В Україні побутувала також традиція випікання пряників, добре відома в Європі із часів Середньовіччя. До тіста додавали мед, корицю або імбир, лимонну цедру, розмальовували глазур'ю.

Рожевий колір, наприклад, діставали завдяки буряковому соку. Такі пряники робилися на Полтавщині, Харківщині й Чернігівщині — зазвичай у вигляді коней, півників або баринь. У Котельві такі коржики називаються панянками. Їх випікали, щоб роздаровувати на різдвяні свята, зокрема, і щоб частували колядників, які приходили вже на Миколая.

МИКОЛАЙ І МИКОЛАЙЧИКИ

Сьогодні здається, що Миколай-дарувальник існував в Україні завжди. Ми з дитинства знаємо про те, що він приходить вночі до слухняних дітей та приносить їм подарунки (зазвичай під подушку), а тим, хто себе погано поведив, дістається лозинка.

Ще наприкінці ХІХ століття Іван Франко писав, що в селах на Галичині немає звичаю обдаровувати дітей, а в містах він був «занесений німецькими колоністами здавна й доси держиться». Це ще раз підтверджує, що міська й сільська традиції були відмінними, і Миколай, який так по-особливому шанується в нашій культурі, усе ще не був дарувальником у дітлахів по селах. Натомість

мість у містах, як згадує Франко, неслухняні діти вже були обізнані з березовими різочками замість медяника. Втім, якщо довго плакати, потім їм усе одно видають пряник.

На межі XIX і XX століть у західних регіонах України починають поширюватися так звані Миколаївські вечори з ялинкою. Робляться вони зазвичай у школах за прикладом сьогоденній тематичних вистав за чітко визначеним сценарієм. Миколай у них — званий гість, який має прийти з янголом і чортом.

У пресі Галичини, Лемківщини, Закарпаття у 1920–1940-х роках (тобто до окупації радянською владою) ці вечори згадуються як найголовніше дитяче свято різдвяного циклу. У навчальних закладах ставили ялинку, готували вистави та благодійні аукціони.

Діти зазвичай отримували солодощі, фрукти, предмети канцелярії тощо. Поступово поширювалася традиція, щоб Миколай приходив не лише в школі, але і вдома. На Закарпатті він дотепер лишає подарунки не під подушкою, а на підвіконні, як це заведено в угорців і чехів. На Рівненщині подарунки ховали в черевички.

Натомість та частина України, яка була під Російською імперією, не знала такого Миколая як дарувальника. Відомі окремі випадки, де цей святий приходив до дітей, але це було пов'язано із західноєвропейською традицією. Наприклад, коли хтось із родини мав європейське коріння, як у письменниці Зінаїди Тулуб, яка отримувала подарунки тричі: на Миколая та на Святвечір за двома стилями — старим і новим. Її бабуся мала

французьке коріння. Вона ж і прищепила звичай обдаровування 6 грудня: на поріг кімнати діти виставляли начищене взуття, куди святий клав смаколики. Тож у той час, як одна частина України вже засвоювала традицію шукати подарунки на Миколая, інша (значно більша) взагалі ще не знала про неї і виробляла свої практики вітання, зокрема з Дідом Морозом.

А ЩО З ДІДОМ МОРОЗОМ?

Сьогодні багато хто вважає, що Діда Мороза вигадала радянська влада як власного зимового дарувальника, щоби протиставити його святому Миколаю. Однак усе почалося в Російській імперії ще у 1840-х роках у колах інтелігенції та містян, які вже влаштовували святкування з ялинкою.

Уперше образ Мороза з'явився в 1840 році в книзі «Дитячі казки дідуса Іриня» Володимира Одоевського. У казці «Мороз Іванович» з'являється персонаж, який живе на дні криниці в льодовому будинку. Тут він ще не приходив до дітей, а подарунки — усе ще традиційна для казок плата за службу. Казка Одоевського стає частиною ялинкової міфології у 1860-х, коли до формування образу зимового дарувальника масово почали звертатися інші літератори.

У ті часи сама по собі ялинка з усім, що було на ній, сприймалася як подарунок дітям. Вона ставала центральною персонажкою свята, проте для довершеності історії не вистачало того, хто б її приносив. З європейських творів і вітальних листівок уже сформувався образ дідуса з бородою, але саме ім'я святого Миколая, Рупрехта чи Санта Клауса в Російській імперії не прижилося. Врешті зупинилися на Дідові Морозі. Він постав як локальна відповідь на це дошкульне дитяче питання.

Образ Діда Мороза поєднує, з одного боку, традиційні вірування про злого духа, якого треба боятися і шанувати, бо він може нашкодити врожаю (згадайте звичай кликати мороза на Різдво), а з іншого — літературні тренди XIX століття про позитив-

ного персонажа, який несе приємну зимову погоду для дитячих розваг. Остаточо образ Діда Мороза приєднується до ялинки наприкінці XIX століття. Дід — той, хто пов'язує з власними предками, які, за повір'ями, на Різдво приходять навідати своїх нащадків, тобто хтось близький і рідний. Мороз — уже не такий страшний дух, якого треба боятися, а добряк, завдяки якому можна гратися в сніжки й ліпити снігову бабу.

З утвердженням СРСР практики різдвяного святкування (коли вже добре прижилася ялинка з персонажем-дарувальником: Миколаєм для західних регіонів і Дідом Морозом для решти України) почали коригувати під нові потреби влади та вписувати в новорічний сценарій. Прикметно, що ще в XIX столітті Новий рік у містах був дуже світським. Святкування відбувалося у формі балів-маскарадів, благодійних заходів, театральних вистав, походів у гості тощо. Різдво натомість було сімейним святом, де важливим було зберегти традицію святкування — від винесення куті й запрошення предків вечеряти до співу колядок.

Спершу радянська влада на короткий час (з 1927 року) заборонила святкування з ялинкою і Дідом Морозом. Обидва символи вважалися релігійними пережитками, ще й позначені буржуазними впливами. Утиски продовжувалися до 28 грудня 1935 року. Тоді вийшла стаття Павла Постишева — одного з організаторів Голодомору про необхідність подарувати дітям новорічну ялинку.

В очах більшовиків діти сприймалися як табула rasa в плані політичних переконань, а тому були вдячним матеріалом для комуністичного виховання. Спільне святку-

вання з ялинкою допомагало владі зшити до купи абсолютно протилежні культурні й етнічні регіони й нації, пропонуючи спільне позаполітичне свято для радянського народу.

Дід Мороз і Снігуронька як ведучі головної ялинки з'явилися 1937 року. Тим часом та частина України, яка не перебувала в складі СРСР, і далі святкувала миколаївські вечори. У 1944 році, коли західна частина України також була окупована СРСР, Дід Мороз офіційно замінив європейського за походженням, християнського за змістом Миколая. Втім, практика дарунків на день святого зберігалася як сімейна традиція. На початку 1990-х вона почала відроджуватися завдяки ЗМІ та змінам у шкільній програмі й так поширилася по всій Україні. І хоча навіть у 2000-х для багатьох родин цей звичай ще був маловідомим, зараз уже важко уявити святкування без подарунків під подушку від Миколая. Натомість доля Діда Мороза залишається невизначеною. Ймовірно, через його відчутний зв'язок із російською пропагандою, українці знайдуть інших дарувальників на новорічну ніч.

ЛІТЕРАТУРА

Анцибор Дар'я Під подушку чи під ялинку: антропологічне дослідження свят. Київ, Лабораторія. 2023.

Олекса Воропай Звичаї нашого народу. Том I.

Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів. Т. 6. Календарна обрядовість В. Скуратівський «Святвечір». Нариси-дослідження у двох книгах, книга II. Київ, 1994 р.

Олександр Коломийчук Синкретизм збірного образу великого християнського святого: до проблеми народного культу святого Миколая на Бойківщині // Народна творчість та етнологія. Вип. 4. Київ, 2016. С. 72–79.

Франко І. Галицько-руські народні приповідки. (Том II. Вип. II). // Етнографічний збірник. Львів, 1908. Т. 24. 612 с.

Count, Earl W. (Earl Wendel), 4000 years of Christmas: a gift from the ages. New York, 1948.

Tom A. Jerman Santa Claus Worldwide: A History of St. Nicholas and Other Holiday Gift-Bringers. McFarland, 2020

Ящун В. Св. Миколай у легендах грецького походження в Україні // Записки товариства імені Шевченка. Львів: Накладом Т-ва імені Шевченка. Т. 216. Нью-Йорк [та ін.]. 1991.

Демчук С. Доба постів і карнавалів. Київ: Віхола, 2023.

Иванов П. Жизнь и поверья крестьян Купянского уезда Харьковской губернии // Сборник Харьковского историко-филологического общества. Т. 17. Харьков, 1907.

Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край...: [в 7 т.] / собрал П. П. Чубинский. Т. 3: Народный дневник. Санкт-Петербург, 1872.

Квітка К. Українські народні мелодії. Ч. 1. Збірник / Упоряд. та ред. А. І. Іваницького: Наукове видання. Київ, 2005

Курочкін О. Джерела календарного свята Миколи зимового: українсько-болгарські паралелі // Курочкін О. Святково-обрядова культура. Київ: Ліра-К, 2021. С.7–19.

ЧИТАТИ, СЛУХАТИ

РІЗДВЯНО-НОВОРІЧНІ
ТРАДИЦІЇ: МИКОЛАЙ,
ДІД МОРОЗ, ЯЛИНКА

НЕСПОДІВАНІ РОЛІ СВЯТОГО МИКОЛАЯ,
ДАВНІЙ РІЗДВЯНИЙ МАРКЕТИНГ
ТА СПРАВЖНЯ РОЛЬ ЯЛИНКИ

АНЦИБОР ДАР'Я ПІД
ПОДУШКУ ЧИ ПІД ЯЛИНКУ:
АНТРОПОЛОГІЧНЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ СВЯТ.
КИЇВ, ЛАБОРАТОРІЯ. 2023.

книга на сайті
видавництва
Лабораторія

ФОРСАЙТ МАРК РІЗДВЯНИЙ
РІГ ДОСТАТКУ. ІСТОРІЇ,
ЯКІ ХОВАЮТЬСЯ ЗА
ТРАДИЦІЯМИ КОЛЯДИ.
ХАРКІВ: ФОЛІО, 2020. 107 С.

книга на сайті
видавни-
цтва FOLIO

ТОЙ, ЯКИЙ МАЄ ДВА
СВЯТА НА РІК

ТРАДИЦІЇ СВЯТВЕЧОРА

МАТЕРІАЛ: НАТАЛІЯ ХОМЕНКО

24 ГРУДНЯ — БАГАТА КУТЯ, ВІЛЯ
(ВИЛЯ), КОЛЯДА, КУТЯ, ПЕРША
КУТЯ, ПІСНА КУТЯ.

У СЕЛАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ТА
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ЧАСТИН БОЙКІВ-
ЩИНИ — «ДІДІВ ВЕЧІР».

ПІДГОТОВКА До Різдва готувалися заздалегідь. Ще зі жнив заготовляли Дідуха, з косовиці відклали найкраще сіно, подекуди закупували навіть новий посуд (макітри, миски, могли нового макогона та качалку справляти), для всіх членів родини завчасно шили новий одяг.

Як і до кожного великого свята напередодні Різдва старалися ретельно прибрати все обійстя і хату. Господарі готують дрова, мелють борошно, роблять широкі стежки для колядників, а господині чепурять хату, готують святкову вечерю із 7, 9, чи 12 страв — залежно від місцевої традиції (див. Розділ «Смаки і страви українського Різдва»).

Раніше розпалити піч для приготування святвечірніх страв старалися «живим вогнем». Господиня за 12 днів до Святого вечора починала щодня відкладати по поліну й ними розпалювала піч для приготування страв. Вогонь добували, або тертям деревини об деревину, або викресували кресалом. Вірили, що саме такий вогонь є священним та чистим. Як стверджує Тетяна Пархоменко, «розпалення в хатньому вогнищі нового вогню мало допомогти Сонцю якнайшвидше набути життєдайної сили, адже Коляда — це дохристиянське свято народження Сонця, що знаменує собою поворот зими на літо».

ІЛЮСТРАЦІЯ: МАРГАРИТА ЯКИМЕНКО

Увесь день намагалися нічого не їсти до самої вечері. Не можна було сваритися, позичати щось, кудись їхати з дому, дбали, аби вся родина була разом. Поганим знаком було заночувати цієї ночі не вдома, бо цілий рік блудитимеш по світу.

Як вечоріє застеляють стіл сіном, сиплють різне насіння, на кожен кут кладуть по зубчику часнику і прикривають скатертиною. Господар під стіл теж кладе сіно та імітує звуки свійських тварин («риче, як корова, бліє, як вівця, рже, як кінь»), це робили, щоб у прийдешньому році в господарстві велася худоба. Подекуди могли класти різні господарські предмети: сокиру, косу, серп, частину рала. Робили це, щоби було що жати, косити в новому році, щоби легко працювалося. Сіно могли розтрушувати по всій долівці, по якій потім качалися діти та імітували звуки свійських тварин. Ці магичні дії мали сприяти гарному врожаю та приплоду худоби. Подекуди сіно клали на стіл, а долівку трусили соломою, яку називали «бабою».

Щоби вберегти худобу від хижаків, господар брав ножиці, перев'язував їх вовняною ниткою і промовляв: «Не ножиці в'яжу, а вилиці ведмедям та вовкам, аби не мали моці мою худобу ушкодити». Потім ці ножиці клав під скатертину.

Хто мав проблеми в суді, то брав мотузку і в'язав вузли, промовляючи: «Не вузол зав'язую, а роти моїм ворогам; не вузол в'язу, а роти гавкунам та пліткарам» тощо. Сідаючи до вечері, сідав на мотузку і приказував: «Аби всі роти так мовчали, як ці вузли під моєю гузицею, як вона мовчить!»

Подекуди господар обв'язував ніжки столу металевим ланцюгом. Респонденти тлумачать цю дію по-різному: «щоб уся родина була разом», «щоб ноги були такі моцні, як ланцюг, щоб хвороба не брала».

ГОДУВАННЯ ХУДОБИ

На Святий вечір особливо шанували свійських тварин.

Коли зійде перша зірка, господар бере свічку, або каганець із ладаном і обходить тричі хату навкруги. Потім набирає по ложці кожної страви й несе худобі.

Подекуди на святки випікали спеціальні хліби для худоби. У кого є пасіка, то йшли й до бджіл. Опісля господар бере хліб та мак і обсіває ним усе господарство, щоб ніяке лихо не спіткало прийдешнього року, щоби захистися від злих сил, від відьом. Хліб розрізали на стільки частин, скільки є худоби в господарстві, клали зубчик часнику, посипали сіллю і годували ним худобу. Перш ніж сісти за святую вечерю, могли заводити худобу до хати і пригощати святковими стравами.

У двері, чи під поріг стайні клали металеві предмети, переважно ніж, або

сокиру. Це робили, щоби уберегти худобу від хижаків під час випасу влітку й уберегти від відьом та інших демонологічних істот.

Вірили, що на Святвечір та на Новий рік худоба розмовляє людською мовою і може розмовляти з Богом, тому намагалися її гарно пошанувати й погодувати перед тим. Підслуховувати такі розмови було гріхом. Той, хто буде підслуховувати, неодмінно має померти.

ІЛЮСТРАЦІЯ: МАРГАРИТА ЯКИМЕНКО

ЛЯКАННЯ ДЕРЕВ

У різних місцевостях це робили в різні дні, могли на Святий вечір, на Новий рік, на Водохреща. Господар (подекуди із синами) брав сокиру, перевесла і йшов до саду, до фруктових дерев, які не родили.

Замахувалися сокирою на дерево і страшили, що зрубають, якщо не буде родити, потім перев'язували солом'яним перевеслом. Місцями перев'язували всі фруктові дерева, щоби гарно родили.

ВНЕСЕННЯ ДІДУХА

Погодувавши худобу, господар брав Дідуха (перший або останній вижятий сніп у жнива) і вносив до хати. Подекуди його вносили разом з іншим господарським реманентом, сіном, які клали під стіл. Вносячи сніп відбувалися різні діалоги. Ось приклад такого діалогу із с. Ілемня Рожнятівського (Калуського) району (Східна Бойківщина) з книги О. Коломийчука «Календарна обрядовість українців бойківщини: осінньо-зимовий цикл»:

«ГОСПОДАР ТРИЧІ ВІТАВСЯ ІЗ ДОМОЧАДЦЯМИ: «ДОБРИЙ ВЕЧІР!». НА ЩО ЙОМУ ВІДПОВІДАЛИ: «ДОБРИЙ ВЕЧІР!». ПОТІМ НАЙМОЛОДШИЙ У РОДИНІ ЗАПИТУВАВ: «ЗВІДКИ ВИ, ДІДУ?». — «Я З ПОДІЛЛЯ, З МІЖГІР'Я, З УСІХ СТОРОН, ЗБИРАЮ В ПОЛОН, А З ВАМИ СІДАЮ, ВЕЧЕРЯТИ БУДУ. ПРИЙМАСТЕ?» — ВІДПОВІДАВ ГОСПОДАР. ОПІСЛЯ ВСІ РАЗОМ ВИГУКУВАЛИ: «ПРИЙМАЄМО!»».

(ПОЛОН — давня назва урожаю)

Господар ставив Дідуха на покуть, або на край столу. Залежно від місцевої традиції, біля нього могли ставити різні предмети (різдвяний хліб «керечун», «крачун», «васильник», воду, мед). Могли в нього впихати ціпи, ложки. Дідух стояв у хаті до Нового року.

ВНЕСЕННЯ ДІДУХА

Формою боротьби з лихими силами було закликання їх на святую вечерю. Запрошували різні природні стихії (бурю, хмару, лихі морози, палючі промені), представників тваринного світу (вовків, ведмедів), мольфарів, градівників тощо.

На Гуцульщині господиня готує спеціальну миску, куди кладе по ложці з 9 страв, зверху кладе калач, у нього ставить чарку з водою та медом, зверху кладе горіхи та яблука, подекуди ставлять у калач свічку. Після того, як господар почастував тайною вечерюю худобу, бере цю миску й сокиру та виходить на вулицю і запрошує на вечерю. Запрошує тричі, а опісля каже: «Як зараз не йдете, то щоби повік-віків не приходили». Опісля заходили в хату і примикали двері.

ВЕЧЕРЯ

Після внесення Дідуха всі рихтувалися до святкової вечері. Першим на стіл клали хліб (подекуди спеціально випечений різдвяний калач), який мав стояти до Нового року або до Водохреща.

На Звенигородщині, коли витягали кутю з печі, ставили її на лаву під мисником коло дверей, потім старша жінка в родині тягнула кутю по лаві до покуті і промовляла: «Іде кутя до покутя, квок, квок, квок!» Так тричі промовляла, а чоловік слідом казав: «А узвар на базар!» Це робили, щоб водилися курчата й щоби був хороший торг у наступному році.

На Поліссі кутю міг нести господар. Він вивертав рукавиці, брав горщик із кутею і йшов у бік покуті і промовляв: «Іди, кутя, на покуте!», «Несу кутю на покуте!», «Утекай, Піліп, із покутя, бо іде кутя на покутя».

На святій вечері мусила бути вся родина, і живі, і померлі. Тому окремою обрядодією було запрошення померлих на вечерю. Після спільної молитви господар брав миску, куди клали по ложці кожної страви, зверху могли класти спеціально випечений хліб, ставити свічку, і запрошував на вечерю померлих. Ось

так описує запрошення В. Шухевич у праці «Гуцульщина»:

«ГАЗДА БЕРЕ ЗІ СТОЛА ПРИЛАДЖЕНУ МИСКУ З УСЯКОЮ СТРАВОЮ, А, ЗВЕРТАЮЧИСЯ ДО КОГО-БУДЬ ІЗ ХАТНІХ, ПРОМОВЛЯЄ: «МИ УСІ З УСЕГО ЩИРОГО СЕРЦЯ І З БОЖОЇ ВОЛІ КЛИЧЕМО Й БОЖІ, І ГРІШНІ ДУШІ НА ВЕЧЕРЮ І ДАЄМО ЄЇ, АБИ ВОНИ НА ТІМ СЬВІТІ ТАК ВЕЧЕРЯЛИ, ЙИК МИ ТУТ; Я ДАЮ ЗА ТОТІ ПОМЕРШІ ДУШІ, ШО НА СЬВІЙ ПОГИБЛИ, ПОРАТУНКУ НЕ МАЮТ; НАЙ БОГ ПРИЙМЕ ПЕРЕД ЇХ ДУШІ! Я ЇХ КІЛЬКО ЗАПРОШАЮ І ЗАКЛИКАЮ НА ЦУ БОЖУ ТАЙНУ ВЕЧЕРУ, КІЛЬКО В ЦІМ ПОЛОТНІ Є ДЬИРОЧОК, ПО КІЛЬКО, АБИ ЇХ БУЛО НА ОДНІЙ ДЬИРОЧЦІ!» ПО ТИХ СЛОВАХ ПОДАЄ МИСКУ ТОМУ, ДО КОГО ПРОМОВЛЯЄ, А ТОТ КЛАДЕ ЄЇ НА СТИЛ».

Подекуди промовляли: «Приходьте всі душі, які відійшли від нас. Просимо всіх на вечерю!», — а на стіл могли класти зайві ложки, або ж ці ложки застромляли за перевесло Дідуха.

Про шанобливе ставлення до душ померлих родичів свідчила традиція про-дмухувати місце, куди сідали, аби не прива-лити якусь душу, які, за віруваннями, схо-дилися в цей вечір до хати. На Лемківщині за святковим столом залишали вільне місце для душі померлого минулого року, в інших місцевостях могли класти стільки ложок, скільки померлих є в хаті.

Коли всі страви були на столі, господар сідав за стіл, ховався за пирогами й запи-тував у дітей: «Діти, а чи бачите ви мене за пирогами?», — а ті відповідали, що ні, на що батько казав: «Дай, Боже, щоби й на той рік не бачили!».

Першу ложку куті господар підкидав до стелі. Подекуди за прилиплими до стелі зернятами прогнозували, скільки буде при-плоду. На Гуцульщині це робили тричі, кож-ного разу приказуючи: «Аби так ягнята в хаті бляєли, як скаче пшениця із землі до стелини», «Аби телята так рикали...», «Як ця пшениця летить до гори й там держиться купи, аби так бджоли три-малися купи, аби вертали до пасіки...». Опісля господиня клала в кожен кут вікна по ложці всіх страв, потім розки-дала по всіх кутах хати боби і промовляла: «Усе янголам та померлим душам, що в цю ніч приходять поживитися!»

Після вечері зі столу не прибирали, ложки не мили, залишали для душ предків. Іноді ложки зв'язу-вали перевеслом і клали під скатертину або запихали в

Дідух, щоб уся родина трималася купи, щоб худоба не розбігалася на пасовиську тощо. Часом намагалися простежити, чи приходили померлі вечеряти. Могли трусити стіл борошном, а на ранок дивилися, чи є сліди.

ВОРОЖІННЯ Упродовж Святого вечора ворожили на майбутній урожай, на погоду, на здоров'я, на заміжжя. Після вечері гасили свічку. Це міг робити або господар, або діти, або кожен член родини по черзі. По диму зі свічки ворожили на майбутнє. Якщо дим зі свічки йшов до порога, у напрямку дверей, цвинтаря — це пророкувало близьку смерть когось із родини, а якщо в бік кімнати або образів — до прибутку. Добро віщував і дим, який ішов догори. Подекуди, якщо в хаті є незаміжня дівчина, то господар гасив свічку пальцями й дивився, куди піде дим. Якщо до образів, чи до дверей, то буде весілля.

Господар витягував із сіна стеблину й дивився, якої довжини. Якщо довга — буде гарний врожай, якщо коротка — було поганим знаком.

Дівчата на виданні брали під праве плече хлібець, який спеціально пекли для цього, після вечері виходили надвір і звідки чули голос, з того боку прийдуть старости. Ще дівчата плели вінок із сіна, яке розтрушували по долівці й кидали його на дерево. Якщо вінок впаде з дерева, то дівчина вийде заміж, якщо залишиться на дереві — дівуватиме далі. Ще витягували зі стріхи соломку, скільки витягли соломин, стільки мало бути в роду женихів.

Цікава традиція «медити чоло дівчатам». Перед Святою вечерею матері ставили медом хрестики дівчатам на чолі і промовляли «Щоб за тобою так хлопці йшли, як за медом» (Лемківщина).

Різдвяної ночі, вважалося, не можна спати, бо буде зерно вилягати (пригинатися стеблом до землі).

НЕСТИ ВЕЧЕРЮ

Після застілля діти носили «вечерю» до хрещених батьків, до баби повитухи, до дідів та бабусь. Якщо вони жили далеко, то несли наступного дня. Мати брала миску, туди клала трішки куті, залежно від місцевої традиції і інші наїдки, зверху клала калач і зав'язувала в хустину.

Діти йшли до родичів, зайшовши в хату, промовляли: «Зі Святим Різдвом будьте здорові! Батько й мати просять вас на Святу Вечерю і я прошу!» Вечерю ставили на стіл, а хатні дякували дітям і частували їх своїми

стравами, давали гроші та різні гостинці. Куштували принесену кутю, брали калач, а натомість досипали своєї куті і клали свій калач, зав'язували хустину і віддавали малечі. Отак діти обходили своїх родичів, міняючи вечерю, до якої долучався увесь рід.

На Гуцульщині після вечері вдома ходили до близьких сусідів та кумів. Набирали з мисок різних наїдків і йшли до сусідів. Зайшовши в хату, віталися, передавали миску зі стравами і проказували: «Просимо, кумо, на вечеру, хоть не велика, то приймайте за велику!» Хатні відповідали: «Велика, велика. Аби такі великі в Бога були, як цей дар Божий великий!» Після сідали за стіл, частувалися, як є музики, то танцюють, а як нема, то йшли далі до других кумів, несучи із собою наїдки.

ПОЛАЗНИК

Особливе місце в зимовій обрядовості мав «полазник» — перший відвідувач хати на Різдво, на Новий Рік та Введення. Залежно від того, хто першим увійшов до хати, це віщувало або щастя та достаток прийдешнього року, або ж навпаки.

Якщо «полазник» — молодий, здоровий чоловік, або ж хлопчик, то це віщувало багатство та достаток, якщо старий та кволий, то навпаки. Поганим знаком було, якщо зайшла стара жінка.

«Полазником» могла бути тварина, яку заводили до хати рано на Різдво. Це могли бути віл, корова, вівця, баран, лоша, теля тощо. На думку М. Глушка звичай

«полазник» пов'язаний саме із хліборобством і з тягловою твариною — волом, якого запрягали в орне знаряддя. «Полазником» раніше був саме «борозний віл», який ходив у запрягу справа. За віруваннями наших пращурів саме «борозний» віл символізував достаток, родючість, здоров'я. Магічні обрядодії з волом виконували під час прокладання першої борозни навесні. Унаслідок зміни календаря, частина весняних обрядодій змішалася із зимовими. Відтак відбулася і зміна давнього звичаю, що викликало заміну вола іншими тваринами, які часто не мають стосунку до сільськогосподарських робіт. Цими причинами можна пояснити й те, що функцію «полазника» почала виконувати людина, однак тільки чоловічої статі й молодого віку.

Подекуди «полазником» могла бути страва, як от калач, перев'язаний льоном, або спеціально випечений хліб. Цікаво, що в с.Лолін (Івано-Франківщина) «полазником» називають їжу, яку ставлять на вікно в день смерті когось із родини.

Іноді намагалися завести свого «полазника» — тварину, щоби в хату першим не зайшов поганий чоловік. Через це не прийнято було ходити до когось до обіду Різдвяного дня. Якщо так трапилося, що зайшов небажаний «полазник», то, наприклад, у лемківських селах Словаччини для цього мали спеціально спечений хліб (його замішували мізинцем лівої руки), який переломлювали над головою «полазника» і проказували побажання, щоби все лихе, що мало б статися, стало на голові того, хто прийшов.

ЛІТЕРАТУРА

Глушко М. Походження «полазника» як звичаю зимової календарної обрядовості українців (нова концепція). Народна творчість та етнографія. 2003. № 3. С. 83–89.

Горбаль М. Різдвяна обрядовість Лемківщини: семантика, типологія, етнічний контекст. Львів, 2011. 199 с.

Етнокультура Рівненського Полісся / упоряд. В. Ковальчук. Рівне: ДМ, 2009. 376 с.

Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Т.І. Зимовий цикл. Вінніпег-Торонто, 1964. 153 с.

Кожолянко О. Календарні свята та обряди українців Буковини: семантика й символіка: вид. 2-ге, зі змінами. Чернівці: Друк-Арт, 2014. 383 с

Коломийчук О. Календарна обрядовість українців Бойківщини: осінньо-зимовий цикл (кінець XIX — 30-ті рр. XX ст.): монографія. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2022. 376 с.

Кримський А. Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного: Відтворення з авторського макету 1930 р. Черкаси: Вертикаль, 2009. 438 с.

Роман С. Святвечірня обрядовість українців Жидачівщини (за матеріалами етнографічних експедицій). Народознавчі зошити. № 1 (103), 2012. С. 143–149.

Труди етнографічно-статистичної експедиції в Західно-руський край. Матеріали та дослідження зібрані П.Чубинським. Т.3. Народний календар. С.-Петербург, 1879 р. 488 с.

ЧИТАТИ, СЛУХАТИ

ФУРКАЛО #22 - РІЗДВО.
СВЯТВЕЧІР. ЗВИЧАЇ

РІЗДВЯНІ СИМВОЛИ: КУТЯ,
ЗЕРНО, ДІДУХ, ХЛБИ

ФУРКАЛО #21 - РІЗДВО.
СВЯТВЕЧІР. СИМВОЛИ
І АТРИБУТИ

ЯК УКРАЇНЦІ СВЯТКУВАЛИ
РІЗДВО: ПРО КУТЮ, ДІДА
І КОЛЯДКИ ВОЛАМ

СМАКИ І СТРАВИ УКРАЇНСЬКОГО РІЗДВА

МАТЕРІАЛ: ОЛЕНА БРАЙЧЕНКО

ТРАДИЦІЇ
ЗИМОВОГО
ДІЖЛІ

ЯКІ СМАКИ, СТРАВИ, КУЛІНАРНІ ЗВИЧАЇ ВИРІЗНЯЮТЬ НАШЕ УКРАЇНСЬКЕ РІЗДВО?

Їжа, як елемент культури, відіграє неабияку роль у відродженні та прожиттєвості традицій — коду нашої спільноти. Готуючи різдвяну вечерю, знаємо, що в цей самий час сила-силенна людей роблять те ж. Так формується відчуття єдності.

Часом може здаватись, що ми втратили значну частину обрядів, ритуалів, але це не зовсім так. Попри тиск і заборону в радянську добу значна кількість елементів святкової культури досі дуже добре збережена, якраз всупереч системі.

Українське Різдво об'єднує не лише вірян, адже свято увійшло в частину родинної культури. На Святвечір ми збираємося за родинним столом, ходимо в гості до близьких та рідних. Ми пишемо вітальні дописи в соцмережах і викладаємо фото куті, дідуха, пампухів — транслюємо належність до певної культури і знаємо, що ця візуальна історія викликати відчуття спорідненості.

Колись до Різдва готувалися задовго до самого свята, сьогодні ж — можемо купити готовий набір страв та атрибутів у супермаркеті. Комерціалізація свята не спростила ритуали, вона дала можливість відчути дух Різдва в зручний для сучасної людини спосіб.

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРАВ НА СВЯТВЕЧІР

Свята Вечеря (Перша кутя, Святвечір, Вілія, Коляда) має регіональні особливості, та незмінними елементами будь-якого столу будуть кутя, узвар і хліб. У маскульті поширене переконання, що має бути обов'язково 12 страв, однак не існує суворих правил щодо кількості наїдків.

В етнографічних матеріалах є згадки про три, сім чи дев'ять страв або ж дванадцять. Головне, що всі ці страви мають бути пісними.

ІЛЮСТРАЦІЯ: МАРГАРИТА ЯКИМЕНКО

ТРАДИЦІЙНІ ПІСНІ СТРАВИ СВЯТВЕЧОРА:

- Кутя
- Пісний борщ
- Борщ із рибою
- Росівниця
- Капусняк
- Грибна юшка
- Борщ із вушками
- Тушкована капуста
- Квашена капуста
- Соління
- Пиріжки з горохом, квасолею, капустою, яблуками, маком, сушеними сливами та грушами
- Варена квасоля
- Солені гриби
- Вареники з маком
- Печена риба
- Голубці з пшоном та грибами
- Пампухи з ружею
- Вергуни
- Завиванці з маком
- Медові пряники
- Фруктові киселі

Перша страва — обов'язкова. На Львівщині готують борщ із вушками, а на Київщині й Чернігівщині — борщ із рибою. Часто варять грибну юшку. На Черкащині готують капусняк, а на Гуцульщині — росівницю (на квашенині та кукурудзяній крупі).

Зазвичай на українському святковому столі є риба. Запікають або ж смажать цілого коропа, карасиків, готують холодець із риби та кладуть оселедець. На сучасному столі з'явилися також мінтай під овочами, тушкований хек, смажена й копчена скумбрія.

Полісся і Карпати готують до свята переважно овочеві, грибні, рибні страви. Київщина, Південь, Слобожанщина — страви з борошна (млинці, вареники, пироги, вергуни).

Традиції збиральництва в нас і досі є, тож не випадково на столі з'являються гриби: підпалка, мачка з грибами (Бойківщина), багатий вибір солених грибів (Полісся).

На Лемківщині готують квасолю із сушеними яблуками, капусту з квасолею, заправлену олією та пенцак (перлова каша із сушеними сливами), а ще бобальки — маленькі булочки, перемашені розтертим із цукром маком.

Святвечірні смаколики Львівщини — пампухи з трояндовим варенням. На Півдні та Наддніпрянщині смажать вергуни.

На Полтавщині та Донеччині випікають обрядові пряники — панянки та вершники на коні. Традиція робити цукерки, карамелі, або в народі «канхвети», з'явилася наприкінці XIX століття в тих регіонах, де запрацювали цукрові заводи. Як же цю страву чекали діти!

КУТЯ, ХЛІБ ТА УЗВАР

Яке різноманіття страв не приготуєш на Святу Вечерю, та ці три незмінно є на всіх столах українців: кутя, хліб, узвар.

Кутя — обрядова каша із цільних зерен пшениці, ячменю або рису. Подають у новій макітрі, полумиску чи горщику. Її присмачують медом, узваром, цукром, родзинками, маком, горішками, а також халвою (Івано-Франківщина), шоколадними цукерками (Донеччина), конопляним молочком чи олією (Волинь). Кутя може бути густою чи рідкою. На Закарпатті кутю не варили до ХХ століття, проте згодом традиція поширилася і тут.

На Гуцульщині готують дзьобавку — пшеницю з медом, а ячмінна кутя і досі поширена на Поліссі. А як щодо рисової куті? Може здатися, що це сучасне віяння, але ні. Традиція готувати кутю з рису була й у давнину, однак це робили зазвичай більш заможні люди. Додавали розпарені родзинки, сушені вишні, шматочки чорносливу.

Кутя використовується в різдвяних обрядах частування тварин, вшанування померлих, також як подарунок та інструмент для врегулювання конфліктів:

- Господар перед вечерею обходить обійстя і символічно пригощає свійську худобу кутею. Якщо є пасіка, обов'язково заходить і туди;

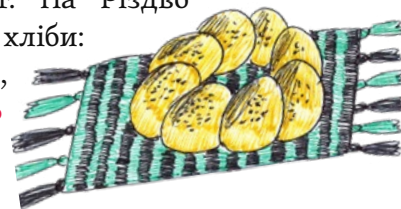
- На Різдво заведено ходити в гості й обмінюватися кутею;
- Існує звичай, коли похресники несуть кашу до своїх хрещених батьків, а ті обдаровують їх подарунками і власною кутею;
- Після завершення вечері кутю залишають на столі чи підвіконні, аби душі померлих родичів теж могли доєднатися;
- Прийшовши з кутею в гості до сусідів чи друзів, з якими були конфлікти, сталися перепросити і вибачити один одного. На Покутті ця традиція зветься «за простибі»

З кутею могли ходити й до самотніх людей, як спосіб підтримати та долучити до святкування в спільноті.

ОБРЯДОВИЙ ХЛІБ

Зараз хліб може й не сприймається як окрема страва, однак у святковій культурі українців — це неодмінний атрибут. На Різдво випікають обрядові хліби:

- КИРИЧУН** (крачун, ґеречун), **ВАСИЛЬ** (василяник) — на Закарпатті та Бойківщині; **ВАСИЛЬ І МАЛАНКА** — східна Бойківщина; **РІЗДВО** (рожество) — на Поділлі; **КНИШ** — на Дніпропетровщині, Волині та інших регіонах.

На Закарпатті, окрім крачуна випікали ще бобальки — маленькі ритуальні хліби. У сам хліб встромляли колоски, вливали мед, а по центру запікали часник чи потрохи різдвяних страв.

Випікаючи книш (кругла хлібина з витисненим колом по центру), докладають зверху маленьку паляничку — «душу».

УЗВАР

УЗВАР (вар, озвар) — напій із сушених яблук, груш та слив. Смак і колір залежить від кількості та пропорцій сушні, заготовленої ще наприкінці літа. У минулому варені в узварі грушки викладали на тарілочку та подавали як окрему страву. Також варені сухофрукти використовували як начинку для пирогів, вареників чи пиріжків.

Кутя, хліб та узвар займають особливе місце на святковому столі. У декотрих регіонах ці страви ставлять у «гніздечко» із сіна. Обрядові страви ніколи не ставили на «голий» стіл, лише на застелений чистою скатертиною і прибраний до святкування.

ЩО ЩЕ СМАКУЮТЬ НА РІЗДВО?

Після Святвечора завершується піст, а, отже, на столах з'являються і м'ясні страви. Традиційно до Різдва в Україні забивали свиню: засолювали сало, начиняли ковбаси та напікали кишок/кров'янок, варили холодці, запікали й вудили шинки, окісти. Частину м'ясних страв їли впродовж різдвяних свят, а частину запечених ковбас, м'яса закладали в баняки й заливали смальцем. Це давало змогу зберегти м'ясні наїдки аж до Великодня. У деяких регіонах м'ясо й сало вудили, воно також легко зберігалось до Паски.

Варять до Різдва й холодець, який у деяких місцевостях зветься **ДРАГЛІ**. Переважно його готують зі свинячих ніжок, які варять кілька годин, допоки всі кісточки почнуть легко відділятися. Застигати холодець ставлять на веранду або ж у «холодній хаті». «Холодною хатою» називають кімнату, яка завжди чиста та красива, проте не опалювалася і в ній ніхто не жив. У ній лишали ночувати гостей, а ще виставляли в рядок миски з холодцем, киселем, пиріжками. Подекуди ця практика досі поширена, хоча вже відходить у минуле.

Урівноважити смаки різдвяного столу допомагають соління: квашена капуста, огірки, яблука, помідори, гриби, кавуни. Пізніше на столі з'являються консервовані овочі, салати з кабачків, перців, баклажанів.

До Різдва варять також гарячу першу страву — борщ чи капустняк. На Полтавщині, Київщині, Сумщині запікають цілу гуску чи качку, іноді з квашеними яблуками чи капустою. Пирогів, печива напікали багато, адже ними пригощали гостей, колядників, щедрувальників. Упродовж останніх десяти-

річ до класичних страв різдвяного столу додалися і нові: тушкована картопля з грибами чи м'ясом, биточки та котлети, печені млинці з м'ясом, вінегрет та салати з майонезом, печена курка.

Традиційні страви створюють специфічний для Різдва вимір часу і простору, атмосферу єднання з родом, із живими та померлими. Причащення першою ложкою куті якраз слугує елементом переходу, спілкування між поколіннями.

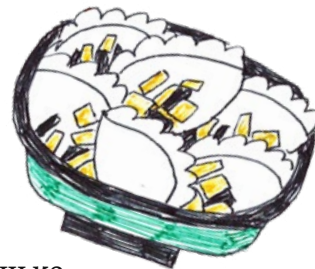
ЩЕДРИЙ ВЕЧІР

Святкова вечеря має бути багата. На Щедрий вечір готують кутю, хоча не скрізь.

Страви на Щедрий вечір:

- Кутя з маслом, вершками й усілякими додатками
- Ковбаси
- Холодці
- Тушкована капуста з м'ясом
- Борщ
- Печеня
- Каша
- Локшина з гускою чи куркою
- Кров'янка
- Ковбик (сальцесон)
- Смажена печінка
- Паштети
- Квашенина: капуста, яблука, огірки, кавуни (Південь)
- Пироги — багато й різних
- Паляниці
- Книші зі смаженою цибулею

- Вареники
- Калачі

Випікають багацько солодкого: пиріжки з найрізноманітнішими начинками, медівники, бабку з кукурудзяного борошна (Буковина), цукерки, печиво, горішки. Кулінарною традицією є не лише почастивати гостей, а й обдарувати щедрувальників.

З напоїв на столі: узвар, хмільна варенуха, меди, наливки, горілка.

Щедрий вечір — це час для обрядових хлібів «василя» та «маланки» (Східна Бойківщина). У селі Ходовичі на Стрийщині в XIX столітті їх розміщували на столі так: «маланку» клали на «василя», під них — насіння і монети, навколо них — вінок із часнику. Всю цю конструкцію не можна було рушати до кінця свят. На Болахівщині зараз подібно ставлять два «василі», зверху — свічку, під них — так само насіння і монети. Обрядові хліби, які викладалися на стіл, не можна було рухати іноді аж до Нового року (за старим стилем).

ГОЛОДНА КУТЯ, ЙОРДАН

*«ІДИ, КУТЯ,
З ПОКУТТЯ,
А УЗВАР —
НА БАЗАР. А
ПАЛЯНИЦІ — ЛИШАЙТЕСЯ НА ПОЛИЦІ»*

Зимові свята тривають до Водохреща (Йордан, Ардан, Водощі), а вечеря напередодні зветься Голодною кутею. Хоча трапляються і інші назви — Багата, Водяна, Писана. Це завершення різдвяно-новорічних свят, тож стіл не такий багатий, як на Щедрий Вечір, можливо тому найпоширенішою назвою є Голодна кутя. У минулому впродовж цього дня тримали піст, але дітям, хворим та вагітним можна було їсти.

Страви на Голодну кутю:

- Писна кутя (без масла)
- Пиріжки з маком
- Варений і колочений горох з олійкою
- Вареники з капустою, гречкою, сушеною, чорницями
- Пухкі вареники з маком
- Капусняк
- Писна юшка
- Печена картопля
- Смажена риба
- Тушкована капуста з грибами й чорносливом

Після завершення вечері кутю проганяли:

*«ЙДИ, КУТЯ, ІЗ ПОКУТЯ, УЗВАР —
НА БАЗАР, А ДІДУХ — ЩОБ
ІШОВ ВЕСЕЛИЙ ДУХ»*

Чоловіки вистрелювали з рушниць у повітря, а після вечері діти «проганяли» кутю, б'ючи знадвору палицями й макогоном у причілок хати або по воротях.

У ніч на Йордана дівчата ворожили на долю, а дорослі стежили за прикметами і сподівалися на добрі символи добробуту та врожайності. На водоймах вирубують хрести та споруджують побіля льодяні скульптури, поливаючи їх буряковим квасом, прикрашають калиною, квітами, стрічками й рушниками.

ЧИТАТИ

ПАНЯНКИ» —
ОБРЯДОВЕ ПЕЧИВО

ВОДОХРЕЩЕ: СМАКИ,
ТРАДИЦІЇ ТА ГОЛОДНА КУТЯ

ВАЖЛИВІ АТРИБУТИ РІЗДВА

МАТЕРІАЛ: ДАР'Я АНЦИБОР,
АННА НІКОЛАЄВА

КОЖНЕ СВЯТО МАЄ ХАРАКТЕРНІ АТРИБУТИ, ЯКІ ЧАСТО ДОПОМАГАЮТЬ РОЗКРИТИ ЙОГО ГЛИБИННІ СЕНСИ Й СИМВОЛИ. РІЗДВЯНИЙ ЦИКЛ СВЯТ ОПОВИТИЙ ПОШАНУВАННЯМ ПОМЕРЛИХ І ПРОХАННЯМИ ПРО РОДЮЧІСТЬ І ДОБРОБУТ НА НАСТУПНИЙ РІК.

Українська традиційна культура орієнтувалася на землеробські практики. За логікою наших пращурів, померлі мали владу над усім, що знаходиться в землі, насамперед, над посіяним і посадженим туди врожаєм. Вважали, що період різдвяних свят із його найдовшими ночами й найкоротшими днями, із зимовим сонцестоянням і уявленням про народження нового сонця — це час, коли межа між нашим світом і потойбіччям стирається. Померлі можуть приходити на гостини, а живі — комунікувати з ними, прохаючи про гарний врожай і підтримку.

Саме тому чи не найголовнішими складниками цих свят є зерно, солома й сіно.

Зерна несуть потужний символізм через здатність щороку бути похованими в землі та заново народжуватися. Люди символічно доєднувалися до цього акту переродження і пошанування предків через ритуальну їжу

із зерном — кутю — і через ключовий атрибут Різдва — дідух. Втім, усе довкола — засівання, розкидання сіна, ставлення дідуха на хлібну діжу, випікання ритуальних хлібів, ворожіння на куті тощо — пов'язане із цією магією плодючості й культом предків.

ДІДУХ

ДІДУХ (ДІД, СНІП, КОЛЯДА, КОЛІДНИК) — це перший або останній обжинковий сніп, який неодмінно лишався необмолоченим. Саме наявність зерна в ньому й магія першопочатку / кінця збору врожаю підсилюють його особливе значення.

Нерідко в оберемок збирали різні зернові культури: жито, пшениця, гречка, овес, ячмінь, просо тощо. Іноді це міг бути лише овес, ячмінь або жито — залежало від специфіки регіону й що там вирощували найбільше. Зазвичай збіжжя рівно складали в сніп і перев'язували червоною стрічкою.

Дідух сприймався не лише як символ гарного врожаю, але і як своєрідне вмістилице предків. Це помітно з назви, де корінь «дід» розкриває зв'язок із предками-покровителями (на Поліссі діди — період поминок, на Бойківщині Святвечір звався Дідовим). Про це також говорять і ритуали довкола нього, і його вигляд. Снопу могли надавати людських форм. Наприклад, на Харківщині дідух подекуди робили у вигляді ляльки, вдягаючи в сорочку і штани. У Богодухівському районі до снопа чіпляли вуса. Це наштовхує на думки, що колись дідух уявлявся як певна олюднена, одухотворена сутність.

Господар урочисто заносив сніп у хату перед святковою вечерею, символічно запрошуючи й душі померлих предків.

Дідух ставився на покуті під іконами — найважливішому сакральному місці. Інколи, як-от на Волинському Поліссі, дідуха прилаштовували на хлібну діжу. Окрім дідуха, обов'язково розстеляли сіно на столі, на лавах, під столом.

Дідух тримався на покуті найчастіше до Водохреща. По закінченню свят його обмолочували. Отримане зерно зберігали до першого посіву. З нього починали сівбу або змішували з припасеним зерном. Соломою, що залишилася, підкурювали або обв'язували плодів дерева — щоб гарно вродили. Подекуди її клали корові на підстилку або курям на гніздо, щоб краще несли яйця.

Прикметно, що дідух проходить весь календарний рік — від зернини з попереднього дідуха, яку засівають навесні, до колосся на обжинках і далі знову до різдвяного снопа.

З позиції традиційної культури зберігати один і той самий дідух роками не логічно. Щороку потрібно поновлювати обряд, щоби продукувати цю магію достатку й переродження.

ШОПКА

ШОПКА (ВЕРТЕП, ЯСЛА, ПРЕЗЕПО, БЕТЛЕГЕМ, ПРЕЗЕПЕ) — це далеко неповний перелік назв, якими називають спеціальну інсталяцію на різдвяну тематику.

Вертеп в українській культурі — це й народна драматична вистава на Різдво, і фольклорний театр, й обходи колядників, і макет будиночка, і також скульптурна композиція на тему народження Христа. Саме слово означає печеру.

Вертепи як театр з'явилися на території України у XVII столітті. Отже, йдеться про пересувний ляльковий театр у вигляді будиночка без передньої стінки, який традиційно має два поверхи. На верхньому показували релігійну частину вистави. Це були сюжети євангельського циклу, де героями ставали Діва Марія, Ісус, Йосип, цар Ірод, три царі, які прийшли з поклоном, ангели тощо. На нижньому ярусі грали інтермедію, що передавала реальні побутові ситуації з вживанням простонародної мови, елементами пародіювання і гумору. Сценки ці, як і самі будиночки-вертепи, робили спудеї (учні братських шкіл і колегіумів), мандрівні дяки і професійні артисти.

У західних регіонах України ватаги колядників ходили з вертепами, які мали вже більш декоративну функцію та відрізнялися простішими формами. Такі конструкції робили у вигляді сільської хати або церкви, обклеювали їх кольоровим папером та різними релігійними зображеннями. Всередину клали примітивні ляльки або просто замінювали сюжетними листівками зі сценами народження Ісуса Христа.

На Закарпатті дотепер збереглася традиція бетлегемів («Бетлегем» — від Віфлеєма). Так зветься ряджені, які зібралися для вертепу. Бетлегемі заходять до господи, розігрують біблійну сценку й колядують. Учасники носять із собою макет церкви — зазвичай тієї, яку представляють і для якої збирають пожертви. Найвідоміші дійові особи бетлегему: два ангели, вбрані в довгий білий одяг і з короною на голові, чотири

вівчарі (пастирі) з вівчарськими палицями в руках, Дідо, одягнений у штани з овечої шерсті та овечий ковпак на голові. У кожній оселі на колядників чекають за накритим столом. Дорослих бетлегемів запрошують до столу, а молодшим віддячують солодощами або грошима.

Такі вертепи є прямим продовженням католицької традиції презепію, відомої ще з XIII ст. Мініатюрні різдвяні ясла постають провідником між сакральним і земним, допомагають пережити важливий фрагмент євангельської історії і доєднатися до священної події. У такий спосіб, чудо народження Христа відбувається в кожному домі.

Водночас для православної традиції не характерно зображати святих через скульптури. Мода на мініатюрні шопки, які ставили спершу в костьолах, а пізніше вже просто

вдома на підвіконня чи під ялинки, тривалий час зачіпала лише католицькі родини. Найімовірніше, цей звичай був перейнятий у німецьких колонізаторів та в сусідніх католицьких народів ближче до кінця XIX століття. Сьогодні ідея ставити різдвяні скульптурні групи як на вулицях, так і в себе вдома стає все більш популярною незалежно від релігійних розбіжностей.

ФОТО БЕТЛЕГЕМУ ІЗ САЙТУ VIDVIDAY.UA: ЗАКАРПАТСЬКЕ РІЗДВО — БЕТЛЕГЕМ, КРАЙЧУН ТА ДІДУХ

ПОСУД

Начиння є повноцінним учасником різдвяних обрядів.

МАКІТРА була однією з найбільш уживаних глиняних посудин як у будні, так і на свята. Назва пов'язана з тим, що в такому посуді здавна терли мак, зокрема, і для різдвяної куті. Перед Різдом купляли нове начиння, щоби подавати кутю вже в новій макітрі.

Макітра схожа на горщик опуклими боками і звуженим низом, має два вуха, за які її можна тримати. До речі, саме антропоморфність посудини (навіть ручки для тримання називаються вухами) дала стільки фразеологізмів, де цей посуд ототожнюють із людською головою. Наприклад, про розумну, кмітливу людину кажуть, що в неї макітра добре варить, а коли паморочиться, кажуть, що замакітрилося.

Цінувалися макітри, прикрашені орнаментами, зокрема, з відомим опішнянським розписом. Менші макітри брали для перетирання маку, а також сиру. У більших (подекуди до 20–25 літрів) вчиняли тісто або солили овочі і сливи (так робили на Полтавщині), зберігали крупи й борошно, готували й подавали в ній різні страви.

З макітрою поруч був **МАКОГІН**, яким розтирали продукти. Він мав вигляд довгої пласкої палиці, а із часом модифікувався до знайомої нам тепер форми з ручкою. У народі була заборона дівчатам облизувати

мак із макогона. Вважали, що тоді чоловік буде лисий. Звідси ж приказка: «Лисий, як макогін». Вислів «облизати макогін» означав те саме, що «дати гарбуза», тобто відмову у сватанні. Він також ніс сороміцький підтекст через подібність макогона до фалосу, що символізує родючість.

На Святвечір у макітрі до столу подавали кутю, вареники, галушки, пиріжки тощо.

Михайло Китриш (форма), Галина Китриш (мальовка). Макітра. Глина, ангоби, полива, гончарний круг, ліплення, мальовка. Опішне, Полтавщина. Початок 1980-х. Національний музей-заповідник українського гончарства. Фото Тараса Пошивайла.

Кутю також клали в **ГОРЩИК** і з ним виходили тричі кликати душі предків вечеряти. Окрім бажаних гостей (своїх померлих родичів), запрошували й небажаних — мороз, пропасницю, чародійок, мальфарів тощо. З тою різницею, що цих кликали для того, щоб вони не приходили й не шкодили протягом року.

Горщиком куті також «спроваджували» душі померлих після завершення різдвяних свят. На Поліссі господар із кутею в руках ішов задки до дверей хати, казав дідам, що вони вже поїли куті — час йти

додому, а далі викидав горщик із ритуальною їжею надвір і миттю зачиняв хату.

Кутя з узваром традиційно ставилися на покуть у кубельце із сіном. Ось як це опишував Костянтин Сементовський із Харківщини у 1840-х роках:

«Коли кутя і узвар будуть готові, то, винувши горщики з печі, ставлять їх в очікуванні сходження першої зірки й вечері в передній кут хати (на покутя), під образами на прилавку, прикритому сіном і застеленому зверху чистою скатертиною, примовляючи: «Кутя на покутя, а узвар на базар»; обидва горщики накриваються книшками, поверх яких ставлять ще невеликі дерев'яні хрестики».

Білоцерківський краєзнавчий музей. Фото із сайту музею.

Водночас могли перекладати ці страви в **СПАРЕНІ ГОРЩИКИ**, які зветься «близнюки», «близнята» або «двійнята». Вони з'єднувалися спільною ручкою-кільцем і покриткою. Їх використовували не для готування, а щоб носити їжу на поле (наприклад, в один

горщик сипали борщ, а в другий — кашу чи вареники). На Святвечір діти носили в близнюках кутю і узвар хрещеним. Там, де не було прийнято ходити з узваром, носили цю ритуальну кашу в полив'янім горщику.

Важливо також згадати про **ЛОЖКИ**, адже раніше частіше їли з однієї великої посудини, але кожен мав власну ложку. Саме тому цей елемент так часто фігурує у ворожіннях. Він сприймався як субститут людини. Дівчата ворожили з ложками на Катерини, стукаючи ними на воротях і слушаючи, звідки буде гавкати пес. У тій стороні, як вважали, живе суджений.

Поширеним було лишати на ніч стіл неприбраним, а на ранок дивитися, чи ні в кого раптом не перевернулася ложка. Це віщувало би скору смерть її власника. На Покутті ложки прив'язували на ніч до купи, щоб і сім'я цілий рік була нероздільна і трималася міцно разом.

РІЗДВЯНА АБО ВИФЛЕЄМСЬКА ЗІРКА (ЗВІЗДА) — один із символів Різдва та невід'ємний атрибут колядних обходів. За народними

віруваннями, у момент народження Ісуса Христа ангели зтягли на небо нову зірку, щоб сповістити світ про прихід Спасителя. Поява першої зірки на Святвечір значувала межу між буденним і сакральним часом. Саме з появою першої зорі на небі починався Святвечір.

Колядники зазвичай виготовляли Віфлеємську зізду з решета, до якого чіпляли декілька різків (зазвичай 5, 6, 9 чи 12), а потім обклеювали кольоровим промасленим папером. Далі для оздоблення брали фольгу, кольорові стрічки й китиці. До бокових стінок могли чіпляти зображення релігійного змісту. Всередину ставили запалену свічку. Майстровиті колядники робили також зірки, які оберталися довкола своєї осі.

У вертепі Різдвяну зірку зображали у вигляді комети з яскравим вогняним хвостом. Зірку як символ Різдва виготовляють також із соломи й паперу для прикраси та елемента різдвяного оздоблення.

Вертеп шестидесятників у Львові в ніч із 31 грудня 1971 року на 1 січня 1972-го. Фото з кримінальної справи Стефанії Шабатури/Електронний архів українського визвольного руху

СВІЧКА І СВІЧНИК

Свічки пов'язані із символікою світла та вогню і відіграють важливу роль у різдвяному обряді. Запалена свічка горить під час Святої вечері, коли родина збирається за спільним столом. Свічку несуть зі святкової церковної служби на Різдво і Водохреще (Йордан), а потім її запалюють знову задля освячення, маючи кіптявою маленькі хрестики на одвірках. Йорданську свічку також запалюють під час негоди для захисту будинку. На Рівненському Поліссі хату обходять

тричі з буханцем хліба на Водохреще, окроплюють святою водою і обов'язково вливають трішки води до колодязя.

На Гуцульщині та Покутті поширені дерев'яні різьблені свічники-трійці, які на Водохреще після служби в церкві люди несуть до ріки, де священник урочисто освячує воду. Безпосередньо під час обряду освячення води свічники-трійці господарі подають священникові, він занурює їх у воду.

Після повернення додому ними малювали хрестики. На Поліссі, Поділлі, Гуцульщині та історичній Східній Галичині можна зустріти повністю восковий варіант свічників-трієць. Зазвичай їх освячують на Йордан жінки та дівчата, після чого гасять у воді й несуть додому.

1. Свічник-трієць.
Друга половина XX ст.
Вис. 35x27; МНАІШ.

2. Свічник-трієць.
Друга половина XX ст.
Вис. 40х20х10; 43x21;
с. Рокити Міжгірського р-ну
Закарпатської обл.
ЛМНАІШ; Inv. № 19936.

Джерело ілюстрації: Сайт Музею Івана Гончара

Гуцульські свічники-трієці з колекції Музею архітектури та побуту імені Климентія Шептицького

ОСВЯЧЕННЯ ВОДОЮ

Освятина вода на Водохреще вважається цілющою і зазвичай її зберігають упродовж року. Щорічне освячення оселі та обійстя після Водохрещя також є важливим у багатьох регіонах України, зокрема, на Поліссі, Волині, Буковині та в Карпатах.

Освяченням займається місцевий священник, який упродовж наступного місяця ходить від хати до хати. Самостійне окроплення житла, обійстя і худоби теж не менш поширене. Зазвичай його здійснюють на Святвечір, щоб захиститися від негараздів.

Водохреще на поштівці початку XX ст.

ЛІТЕРАТУРА

Славянские древности: этнолингвистический словарь у пяти томах.

Анцибор Дар'я Під подушку чи під ялинку: антропологічне дослідження свят. Київ, Лабораторія. 2023.

Ніколаєва Анна. Система символічного захисту в повсякденному житті українців Полісся (кінець XIX — початок XXI ст.). Монографія, — Дрогобич: Коло, 2023. — 284 с.: іл.

Шухевич Володимир. Гуцульщина: у 5 частинах / Володимир Шухевич; передм. А. А. Карпенко; післям. М. С. Глушко; упоряд. О. О. Савчук. — (Репринтне видання 1899–1908 рр.). — Харків: Видавець Олександр Савчук, 2018. — 1218 + [10] с., 294 іл.

Сементовский Константин. Очерк Малороссийских поверий и обычаев, относящихся к праздникам // Молодик на 1844 год, украинский литературный сборник, издаваемый И. Бецким. Часть третья. Харьков, 1843.

Воропай Олекса Звичаї нашого народу. Том I.

Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів. Т. 6. Календарна обрядовість.

Кольберг О. Покуття. Етнографічний нарис. Пер. Українець О. Т. І. Глибока, Твоя Підпільна Гуманітарка, 2023. 447 с.

Курочкін О. Європейські мандри різдвяних «ясел» // Курочкін О. Святково-обрядова культура. Вибрані праці. Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. С. 20–31.

Курочкін О. Різдвяний вертеп: шляхи історичної трансформації. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 188 с.

Українська минувшина: ілюстрований етнографічний довідник / А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косміна. — Київ: Либідь, 1994. — 256 с.: іл.

ЧИТАТИ

АНЦИБОР ДАР'Я ПІД ПОДУШКУ ЧИ ПІД ЯЛИНКУ: АНТРОПОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СВЯТ. КИЇВ, ЛАБОРАТОРІЯ. 2023.

книга на сайті
видавництва
Лабораторія

МАРІЯ КУРЯЧА СОЛОМ'ЯНИЙ ДУХ: ЯК ДІДУХ ПОВ'ЯЗАНИЙ ІЗ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ТРАДИЦІЯМИ // КУНШТ. 2022.

ІСТОРІЯ ОДНОГО ЕКСПОНАТА | ГОРЩИКИ «БЛИЗНЮКИ» — БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

ДИВИТИСЯ

РІЗДВЯНІ СИМВОЛИ: КУТЯ,
ЗЕРНО, ДІДУХ, ХЛІБИ

РІЗДВЯНИЙ ВЕРТЕП
(РЕКОНСТРУКЦІЯ СОКИРИНСЬКОГО
«ГАЛАГАНІВСЬКОГО» ВЕРТЕПУ.

ВИГОТОВЛЕННЯ ЗІРКИ. ВАСИЛЬ
КРУКОВЕЦЬ (СЕЛО ПРОХОДИ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ).

ВИГОТОВЛЕННЯ ЗІРКИ. ВАСИЛЬ
ПЕТРИЧУК (СЕЛО БАБИН,
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛ.)

АНАСТАСІЯ ПАНКОВА ПРО ВІСК,
СВІЧКИ ТА НАРОДНІ ВІРУВАННЯ

БЕТЛЕГЕМ ГУРТУ ЦІМБОРИКИ.
ФЕСТИВАЛЬ ОРЕЛІ

КОЛЯДУВАННЯ

МАТЕРІАЛ: НАТАЛІЯ ХОМЕНКО

КОЛЯДА — ОБРЯД УРОЧИСТОГО ОБХОДУ ХАТ ІЗ ВИКОНАННЯМ ПІСЕННИХ ВЕЛИЧАНЬ (КОЛЯДОК) У ПЕРІОД ЗИМОВИХ СВЯТ ВІД РІЗДВА ДО ВОДОХРЕЩА.

Обряд колядування первісно приурочений до дня зимового сонцестояння. За уявленнями наших пращурів, це магічний період у році, коли межа між світом живих та мертвих зникала, тому цей період насичували ворожіннями, обрядами. Вірили, що від якості спілкування з душами померлих залежало, наскільки благополучним і плодючим буде рік прийдешній.

Колядники — це божі гості, посланці, тому до свят готувалися ретельно. Обов'язково дбали, щоби до хати прийшли колядники, інакше — чекай нещасливого року. Обряд колядування мав забезпечити господарів гарним урожаєм, приплодом худоби, благополуччям у родині. Згодом, окрім аграрно-магічної функції, у колядках почали реалізовувати величальні мотиви. Тому наші колядки — це своєрідні величання господарю, господині, парубку, дівчині, вдові тощо.

КОЛИ, ЯК І ХТО КОЛЯДУЄ?

Залежно від локальної традиції починають колядувати вже на Святий вечір (24 грудня) або на перший день Різдва (25 грудня). Триває обряд до Водохреща, подекуди аж до Стрітіння. Поширена традиція — колядувати перші три дні Різдва.

Зимові обходи, а особливо з ряджевними (переодягнені персонажі) — це царина парубочих громад. Колядувати ходили переважно гурти парубків та молодих чоловіків, які організовувалися в спеціальні колядницькі ватаги під головуванням «берези».

Зараз є і дитячі колядування, і гурти мішаного складу (дівчата та парубки), і колядування сімейних пар та церковних гуртів. Подекуди зранку могли колядувати діти, потім підлітки, а ввечері — парубки, тому варто дивитися на конкретну локальну традицію. Загалом колядували зазвичай парубки, а щедрували — дівчата та діти. Дослідники вважають, що ознакою згасання традиції є, коли колядування збережено тільки в дитячому середовищі.

Склад колядницьких ватаг варіювався залежно від традиції і формувався за територіальним принципом. Кожен куток села формував свій гурт (5–10 осіб), обирали ватажка — **«БЕРЕЗУ»** («отамана», «счинальника», «провідника»). Це мав бути найкмітливіший, найдосвідченіший парубок, або ж чоловік, який відповідав за правильне проведення обряду, мав знати всі тексти колядок, віншуваль, відповідав за розподіл колядного тощо. Це була відповідальна й почесна місія. Мав бути **МІХОНОША**, який збирав і носив наколядовані гостинці, гроші, на Гуцульщині — «Кінь». Звіздар носив зірку. У гуцульській коляді мав бути скрипаль та трембітар.

Структура обряду колядування:

1. Прихід колядників до хати
2. Прохання дозволити колядувати
3. Спів колядок
4. Віншування
5. Обдаровування колядників

Найповніший опис обряду колядування здійснив Володимир Гнатюк, він описав косівський варіант карпатського колядування. Сьогодні ця традиція доволі добре збережена у с. Криворівня Верховинського р-ну Івано-Франківської області.

КРИВОРІВНЯ. ГУЦУЛЬСЬКА
КОЛЯДА ПОПРИ ЗАБОРО-
НИ · UKRAÏNER

Гуцульська коляда розпочиналася біля церкви. Усі колядницькі ватаги після служби на Різдво виходили із церкви, тричі обходили церкву з плесом (танок), отримували благословіння від священника, а потім колядували в нього й тільки після цього починали обхід по хатах. Колядницький гурт складався з берези, колядників, тих, хто йшов у плес, скрипаля та трембітаря. Трембітають при вході в хату і виходячи. У коляді мав бути скрипаль та трембітар.

Повний обряд колядування міг тривати кілька годин. До кожного етапу була своя колядка. Розпочинали підвіконною (надвірною) колядкою на вулиці. Залежно від реакції господаря, далі йшли за повним чи скороченим сценарієм. Якщо господарі виходили на вулицю і виносили колядне, то ватага віншувала й рухалася далі, а якщо запрошували в хату, то розгортався повний обряд із колядою кожному члену родини, танцями та частуванням. Якщо в хаті був померлий, то під кінець співали спеціальну колядку померлому (умерска, умерла коляда).

Якщо була пасіка, то колядували бджолам спеціальну колядку й танцювали «круглек». Плес — зимовий ритуальний танок, важливий елемент гуцульської коляди. Плесом розпочинають колядування навколо церкви, потім пританцьовують біля хати, у хаті й ним завершують цикл свят.

Після пригощання колядники вставляли й ще раз колядували господарю спеціальну колядку-подяку і віншували. Це відбувалося в діалогічній формі. Береза віншував, а решта після кожної його фрази відповідали: Дай, Боже, або Даруй, Господи!

Якщо колядники проходили повз хату, де ніхто не живе, то все одно колядували на подвір'ї, щоби в хаті відновилося життя.

ВСТУПНІ ОБРЯДОВІ ФОРМУЛИ- ПРОХАННЯ

Українці виконують світські й релігійні колядки. Світські — це пласт дохристиянських архаїчних різдвяних пісень, позбавлених євангельських мотивів. Для таких колядок характерна політекстовість — коли на одну мелодію співають різні тексти.

Перш, ніж колядувати, прийнято питати дозволу, а якщо люди вже встигли заснути (коляда тривала всю ніч), то і варто було розбудити певними словами:

*ПАНЕ ГОСПОДАРЮ,
ЧИ СПИТЕ, ЧИ ЧУЄТЕ?
ЧИ ДОМА НОЧУЄТЕ?
ЧИ СКАЖЕТЕ КОЛЯДУВАТЬ,
ЦЕЙ ДІМ ЗВЕСЕЛИТИ,
ДРОБНІ ДІТИ ПОБУДИТИ,
САМИМ ВЕСЕЛИМИ БУТИ?
ПАНЕ ГОСПОДАРУ,
ЧИ ДОЗВОЛИШ НАМ КОЛЯДУВАТЬ?
ЧИ ГОСПОДАРУ, ЧИ ГОСПОДИНІ,
ЧИ ГОСПОДАРСЬКІЙ ДИТИНІ?
ОДЧИНЯЙТЕ ДВЕРІ, ЩОБИ БДЖОЛИ СЕЛИ,
ОДЧИНЯЙТЕ ОКНО, ЩОБ СІЛО ДОБРО!*

Нашій традиції притаманно колядувати кожному члену родини окремо: господарю, господині, дівчині, парубку, вдові, діду, бабі. Є колядки навіть для вола та бджіл.

КОЛЯДКИ ГОСПОДАРЮ

Ними розпочинають обряд, адже господар благословляє прихід колядників. Мотиви оспівують хліборобську працю, побажання гарного врожаю, плодючості овець, корів. Про господаря кажуть, як про багатого й щедрого, у якого «господиня, як калина», а «діточки, як квіточки», у якого гаразд у полі і в домі. Він вправний і на війні, і в громадських справах. Саме господар у сценаріях колядок зустрічає гостей: «річні гостеньки колядниченьки», «дев'ять купців-молодців», «сонце, місяць та дрібний дощик», Бог, Діва Марія, Святий Микола, Петро. Часом господар будує «церкву з трьома куполами, трьома престолами» й за його родину правиться служба.

КОЛЯДКА ЗАПИСАНА В С. ПЛШИВЕЦЬ ГАДЯЦЬКОГО Р-НУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛ. ЦЕНТР ФОЛЬКЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

*ЩО В БОРУ, БОРУ РАЙ-ДЕРЕВЦЕ.
РАЙ РОЗВИВСЯ,
ЩО В ПАНА ЦЬОГО, ЩО В ДОМІ В ЕГО*.
А З ТОГО ДЕРЕВЦЯ ВИЙШЛА ЦЕРКОВЦЯ.
А В ТІЙ ЦЕРКОВЦІ ВСІ ДЗВОНІ ДЗВОНЯТЬ.
ТАМ УСІ СВЯТІ СЛУЖБОНЬКУ ПРАВЛЯТЬ.
СЛУЖБОНЬКУ ПРАВЛЯТЬ
ЗА МИР ХРЕЩЕНИЙ.
ЗА МИР ХРЕЩЕНИЙ, ЗА ПАНА ЙВАНА.
ЗА ЙОГО ЖОНУ Й ЗА ВСЮ РОДИНУ.*

Подекуди збереглися колядки, які співали бортнику (бджоляру). У них оспівуються багаті «пчолині рої», які носять «медок-солодок — пану господарю, жовтії воски — богу на свічу».

КОЛЯДКА БДЖОЛЯРУ, ЗАПИСАНА У С. МОЧУЛИЩЕ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛ. ПРОЄКТ «ПОЛІФОНІЯ».

*СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
БДЖОЛЯНАЯ МАТКА ВЕДЕ
БДЖОЛЕНЯТКА.
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
А ВЕДУЧИ, ДА Й НАУЧАЄ.
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
— ОЙ БДЖОЛОНЬКИ, МОЇ ДІТОНЬКИ.
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
ОЙ КУДИ Ж МИ ДА Й ПОВЕРНЕМО?
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
ЧИ В ГУСТИЙ БОРИ, ЧИ У ВИСОКІ ЛИСИ?
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
НЕ В ГУСТИЙ БОРИ, НЕ У ВИСОКІ ЛИСИ.
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
К ПАНУ-ГОСПОДАРУ, У ЙОГО ПАСЕКУ.
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
ДА БУДЕМ РОЇТСА, ДА БУДЕМ САДІТСА.
СВЯТ ВЕЧОР, СВЯТ!
ВИГУКОМ:
ДАЙ, БОЖЕ, ЩОБИ ЗА РОК ДОЖДАЛИ
ДА Й НА ТОЙ ГОД КОЛЯДУВАЛИ!*

КОЛЯДКИ ГОСПОДИНІ

Колядки господині йдуть поруч з оспівуванням господаря.

У текстах змальовують красу та щедрість, хист до рукоділля, як чоловік дбає про неї, привозить дарунки («шовкову шубу, золотий кубок», «кований пояс, срібний перстенець»). Господиня чекає чоловіка вдома, стереже його сон, коли той повернувся: «ой ключі мої, дрібні, золоті, а ви стиха та подзвонюйте, мого милого не побуджайте». Є зразки, де господиня збирає мито, як кмітлива та розумна, яка купила три міста, «один із панами, другий із козаками, третій із мужиками», щоб із «панамі суди судити, з козаками у військо ходити, а з мужиками діло робити». Або ж купує міста з рибалками, чумаками, крамарями, а тоді «рибалки їдуть — усе рибу везуть, чумаки їдуть — та все сіль везуть, крамарі їдуть — всякий крам везуть». У таких колядках цікаві рефрени: «Бог йому дав (господарю), ой бог йому дав умную жону в його дому», «Бог йому дав, не завідуйте, панове-браття, дасть бог і вам».

КОЛЯДКА ГОСПОДИНІ «А В ПАНА ХАЗЯЇНА УМНАЯ ЖОНА». ЗАПИСАНА У С. ЛУБ'ЯНКА КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ. З АЛЬБОМУ «БЕРВИ. ПОЛІССЯ».

*У НАШОГО ХАЗЯЇНА УМНАЯ ЖОНА.
БОГ ЄМУ ДАВ,
НЕ ЗАВІДУЙТЕ, ПАНОВІ БРАТЦІ,
ДАСТЬ БОГ І ВАМ*.
ДА Й ЗАКУПЛА АЖ ТРИ ГОРОДИ.
ОЙ ОДІН ГОРОД ДА Й ІЗ ПАНАМІ.
А ДРУГИЙ ГОРОД ДА Й ІЗ МУЖИКАМІ.*

*А ТРЕТІЙ ГОРОД ДА Й ІЗ КОЗАКАМИ.
ОЙ ІЗ ПАНАМИ СУДИ СУДІТИ.*

А З МУЖИКАМИ ДІЛО РОБИТИ.

А З КОЗАКАМИ У ВОЙСКО ХОДІТИ.

**ПОВТОРЮЄТЬСЯ ПІСЛЯ КОЖНОГО РЯДКА*

Окремо є колядки вдовам. У них зображується туга за померлим чоловіком, непросте вдовине життя, як вона «у короля золото віє, а на ту половину купить корову», звернення до Бога про допомогу, який шле їй небесних помічників, щоб допомогти в роботі. У таких текстах «святий Петро волики водить, святий Юрій за плугом ходить, Пречиста Діва їстоньки носить».

КОЛЯДКА ВДОВІ «ЧИ ВДОМА, ВДОМА, БІДНАЯ ВДОВА?» ЗАПИСАЛИ О. ВОВК ТА І. БАРАМБА У С. КОЗАЦЬКЕ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2009 РОЦІ.

ЧИ ВДОМА, ВДОМА, БІДНАЯ ВДОВА?

СЛАВЕН ЄСИ,

СЛАВЕН ЄСИ, НАШ МИЛИЙ

БОЖЕ, НА НЕБЕСИ.*

НЕМАЄ ВДОМА, ПІШЛА ДО БОГА.

ПІШЛА ДО БОГА, БОГА ПРОСИТИ.

МІШОК ПШЕНИЦІ НА ПАЛЯНИЦІ.

МІШЕЧОК ГРЕЧКИ НА ВАРЕНИЧКИ.

МІШЕЧОК ОВСА — ЦЕ КОЛЯДКА ВСЯ.

**ПОВТОРЮЄТЬСЯ ПІСЛЯ КОЖНОГО РЯДКА*

КОЛЯДКИ ПАРУБКУ

Молодіжні колядки часто мають шлюбну тематику і виокремлюють до 50 сюжетів, у яких величають розум, спритність, відвагу та сміливість парубка. Є колядки, де хлопець постає мисливцем, а тварина просить не стріляти й обіцяє допомогти в одруженні:

НЕ СТРІЛЯЙ НА МЕНЕ, НЕ

РУБАЙ НА МЕНЕ,

СТАНУ Я ТОБІ А У ВИСЛУЖЕНЬЦІ:

ЯК ТИ ПОЇДЕШ ЗА ТИХИЙ ДУНАЙ,

ЗА ТИХИЙ ДУНАЙ ПО ГРЕЧНУ ПАННУ,

ТВОЇМ БОЯРАМ БРОДИ ПОКАЖУ,

БРОДИ ПОКАЖУ, МОСТИ ПОСТАВЛЮ,

ТВОЮ ПАННОЧКУ САМ ПЕРЕНЕСУ,

САМ ПЕРЕНЕСУ, ВІНКА НЕ ЗРОНЮ

Поширені колядки з мотивом «облога міста»: парубок тримає в облозі місто, жителі виносять йому по черзі золото, коня і красну дівичку, він відмовляється від усіх дарунків, а приймає тільки дівчину. Мотив вибору дівчини попри інші дари є стрижневим для багатьох текстів колядок парубку, які пов'язані зі шлюбною символікою. Мотив «облоги міста» перегукується з мотивом «виправа на війну»: набір на війну, настанови матері («поперед війська не вириватися»), порушення парубком настанов, вигравання перед супротивником та діалог із ним, дари і фінальна частина, яка присутня не у всіх текстах, де парубок, або приймає дари, або відмовляється.

КОЛЯДКА ПАРУБКУ, ІЗ ЧЕР-
НІГВІЩИНИ, СМТ. СОСНИ-
ЦЯ, У ВИКОНАННІ ГУРТУ
«РОКСОЛАНІЯ».

*МОЛОДИЙ ТАРАСКО ВИБИВ ВОРОТА.
СВЯТИЙ ВЕЧІР! *
ВИБИВ ВОРОТА В ЧУЖІ ГОРОДА.
МОЛОДЕЦЬ ТАРАСКО, БАГАТИЙ ПАНЕ.
БАГАТСТВО МАЄ, ВІЙСЬКО ЗБИРАЄ.
НАЗБИРАВ ВІЙСЬКА АЖ ЗЕМЛІ ВАЖКО.
А ЙОГО МАТІНКА ТА ВИПРОВОДЖАЛА,
ВИПРОВОДЖАЛА ТА Й НАУЧАЛА:
— ОЙ ТИ МІЙ СИНОЧКУ,
ТА МІЙ ТАРАСИКУ,
ПОПЕРЕД ВІЙСЬКА НЕ ВИХВАЧУЙСЯ,
ПОЗАДУ ВІЙСЬКА НЕ ОСТАВАЙСЯ,
ДЕРЖИСЯ ВІЙСЬКА ТА ВСЕ СЕРЕДНЬОГО,
ДА ЗА ТОВАРИША, ЗА СЕРДЕШНОГО.
А ВІН МАТІНКИ ТА НЕ ПОСЛУХАВ,
ПОПЕРЕД ВІЙСЬКА МЕЧЕМ МАХАЄ,
МЕЧЕМ МАХАЄ, СІЧЕ, РУБАЄ,
А ПОЗАДУ ВІЙСЬКА В ПОЛОН ЗАЙМАЄ,
У СЕРЕДИНІ ВІЙСЬКА П'Є ТА ГУЛЯЄ,
УСЕ ГРАЄ КОНЕМ ТА ПЕРЕД КОРОЛЕМ.
А КОРОЛЬ НЕ ЗНАЮ, ВІЙСЬКА ПИТАЄ,
ВІЙСЬКА ПИТАЄ, ЧИЙ СИН ВОЮЄ.
— ДА КОЛИ Б ЖЕ Я ЗНАВ,
ЧИЙ СИН ВОЮВАВ,
ДА Я Ж БИ ЗА ЙОГО СВОЮ ДОЧКУ ДАВ,
ЩЕ Й ПОЛОВИНУ КОРОЛІВСТВА СПИСАВ.
А ЯК ЗАЧУЄ СЕ ДА МОЛОДИЙ ТАРАС:
— ОЙ КОРОЛЮ, КОРОЛЮ, ДА
БОДАЙ НЕ ДІЖДАВ,
ЩОБ Я ЗА СЕБЕ Й БУСУРМАНКУ ВЗЯВ,
ЩЕ Й ПОЛОВИНУ КОРОЛІВСТВА ПРИЙНЯВ.
РЕФРЕН ПІСЛЯ КОЖНОЇ СТРОФИ

Більшість колядок парубку — це історії про сміливого та відважного молодця, якому наймилішою є дівчина й одруження (мотив «вибір милої»). Багато текстів колядок парубку перегукуються з думами, історичними піснями. У таких зразках бачимо відгомін найму у військо, боротьби з ворогами, повернення парубка додому з дарунками батьку, матері, сестрі, милій.

Колядки про військо співали в родині, яка мала парубків на службі. Це прояв шани й до сім'ї, і до відданості хлопця, який далеко від дому в такий сакральний час.

КОЛЯДКА «ЧИ ДОМА-ДО-
МА МОЛОДИЙ МИКОЛА».
ЗАПИСАВ ОЛЕКСІЙ ДОЛЯ В
1989 РОЦІ В С. ПЛІШИВЕЦЬ
ГАДЯЦЬКОГО Р-НУ ПОЛТАВ-
СЬКОЇ ОБЛ. ЦЕНТР ФОЛЬ-
КЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ КНУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

*ЧИ ДОМА-ДОМА МОЛОДИЙ МИКОЛА?
А Я ЗНАЮ, ШО НЕМА, ДЕСЬ
ВІН СЛУЖЕ ПРИ ПОЛКУ,
ШЕ Й ШАБЕЛЬКА ПРИ БОКУ Ж У ЙОГО.
ОЙ ЯК БИ Я ЗНАВ, ШО БАТЕНЬКО ЖИВИЙ,
ТО Я Б ЛИСТА НАПИСАВ, ДО
БАТЕНЬКА Й ОДІСЛАВ ДО СВОЄГО.
А Й У БАТЕНЬКА ВЕСЬ ДВІР НА ПОМОСТІ,
ТА Й ДО БАТЕНЬКА НАЇХАЛИ ГОСТІ.
БАТЬКО ГОСТЕЙ ВІТАЄ, ЩЕ Й ВАЖЕНЬКО
ВЗДИХАЄ, ШО СИНА НЕМА.
ОЙ ЯКБИ Я ЗНАВ, ЩО
НЕНЬКА ЖИВЕНЬКА,
ТО Я Б ЛИСТА НАПИСАВ, ЩЕ ДО
НЕНЬКИ Й ОДІСЛАВ ДО СВОЄЇ.
А Й У НЕНЬКИ ВЕСЬ ДВІР НА ПОМОСТІ,
А ДО НЕНЬКИ НАЇХАЛИ ГОСТІ,*

*НЕНЬКА ГОСТЕЙ ВІТАЄ, ЩЕ Й ВАЖЕНЬКО
ВЗДИХАЄ ШО СИНА НЕМА.
ОЙ ЯК БИ Я ЗНАВ, ШО СЕСТРИЦЯ ЖИВА,
ТО Я Б ЛИСТА Й НАПИСАВ, ДО
СЕСТРИЦІ Й ОДІСЛАВ ДО СВОЄЇ.
А Й У СЕСТРИЦІ ВЕСЬ ДВІР НА ПОМОСТІ,
А Й ДО СЕСТРИЦІ НАЇХАЛИ ГОСТІ.
СЕСТРА ГОСТЕЙ ВІТАЄ, ЩЕ Й ВАЖЕНЬКО
ВЗДИХАЄ, ШО БРАТА НЕМА.*

КОЛЯДКИ ДІВЧИНІ

У колядках для дівчат оспівують вроду, розум, працьовитість. Тут присутні мотиви споріднені з весільними піснями: про підготовку до шлюбу, прихід старостів, вінчання. У збірці «Колядки та щедрівки» О. Дея подано приблизно 170 варіантів сюжету про вибір милого, ось, наприклад, декотрі з них:

- дівчина впустила каблучку у воду, просить батька, матір, брата, сестру дістати, але тільки милому вдається;
- дівчина стереже виноград, до неї по черзі приходять батько, мати з проханням пригостити, але вона всім відмовляє, бо береже для милого;
- дівчина загубила волів, по черзі просить допомоги знайти, але тільки милий їй допомагає.

Поширений сюжет для дівочих колядок — пава губить пір'я, дівчина збирає, плете вінок, одягає, вінок здуває буйний

вітер, заносить на Дунай, дівчина просить рибалок виловити вінок і обіцяє винагороду.

Група текстів, де дівчина чекає брата з війська, брат повертається з війни і привозить дівчині дарунки.

КОЛЯДКА ДІВЧИНІ «ДІВКО ГАЛОЧКО, ЧОМ ГУЛЯТЬ НЕ ЙДЕШ?» ЗАПИСАНО У С. БОБРИК ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ. З АЛЬБОМУ «РАДУЙСЯ, ЗЕМЛЕ... ТРАДИЦІЙНІ КОЛЯДКИ ТА ШЕДРІВКИ ПОЛТАВЩИНИ» (2002).

*ДІВКО ГАЛОЧКО, ЧОМ ГУЛЯТЬ НЕ ЙДЕШ?
ОЙ, РАНО,
ОЙ, РАНО-РАНО ЗЙШЛО
СОНЕЧКО, КОХАНО.*
ПОДРУЖКИ МОЇ, НІКОЛИ МЕНІ.
ПРИЇХАВ МІЙ БРАТ, БРАТЧОК ІЗ ВОЙНИ.
ТА І ПРИВІЗ МЕНІ АЖ ТРИ РАДОСТІ.
ШО ПЕРВА РАДІСТЬ —
ПЕРСТЕНЬ ЗОЛОТИЙ.
А ДРУГА РАДІСТЬ — ЗЕЛЕНЕ СУКНО.
А ТРЕТЯ РАДІСТЬ — ХРЕСТИК ЗОЛОТИЙ.
ПОВТОРЮЄТЬСЯ ПІСЛЯ КОЖНОГО РЯДКА

В українській традиції є сюжети і про мудрість дівчини (відгадує завдання і рятується від розбійників), а також про відправлення на війну. Дівчина йде на службу під прикриттям, потрапляє в полон, чи тоне при переправі і відкривається її стать. Образ жінки-воїнки поширений у багатьох народів світу. У цих текстах, зазвичай, є мотив перодягання дівчини й розкриття її статі.

КОЛЯДКИ ПРО СТВОРЕННЯ СВІТУ

Давні колядки мають космогонічні сюжети — це історії про створення світу, де є образи птахів, тварин, дерев, явищ природи, зірок, планет. Пізніше сюди нашаровуються християнські мотиви.

Зразок такої колядки записала Ганна Коропніченко у с. Грузьке Київської обл.

КОЛЯДКА «ОЙ ЯК ЖЕ БУЛО ІЗПРЕЖДИ ВІКА». З АЛЬБОМУ КОРОВАЙ. ТРАДИЦІЙНА МУЗИКА ПРАВОБЕРЕЖНОЇ КИЇВЩИНИ. К.: АТЛАНТИК; ПРОСВІТА, 2004.

*ОЙ ЯК ЖЕ БУЛО ІЗПРЕЖДИ ВІКА.
ОЙ, ДАЙ БОГ.*
ОЙ, ЯК НЕ БУЛО НЕБА Й ЗЕМЛІ.
А ТІЛЬКИ БУЛО СИНЄЄ МОРЕ.
НА ТОМУ МОРІ ГОРЛИ ОГНІ.
КОЛО ТИХ ОГНІВ СИДІЛИ СВЯТИ.
РАДЯТЬ РАДОНЬКУ, КОГО
В МОРЕ ПОСЛАТЬ.
ОЙ, ПОЙДИ, ПЕТРО, У МОРЕ НА ДНО.
ТА ДОСТАНЬ, ПЕТРО, ЖОВТОГО ПІСКУ.
ТА ПОСІЄМО ПО ВСЬОМУ СВІТУ.
ЩОБ УРОДИЛО НЕБО Й ЗЕМЛЯ.
НЕБО ЗОРЯМИ, ЗЕМЛЯ КВІТАМИ.
ПОВТОРЮЄТЬСЯ ПІСЛЯ КОЖНОГО РЯДКА

КОЛЯДКИ- ЖЕКАНКИ

Це довгі колядки, поширені на території Карпат, особливо на Гуцульщині. Вони так називаються через особливу манеру виконання. Кожен рядок

починається з протяжного складу «же», який є завершенням рефрену «Ой дай, Боже», «Гой дай, же!». У слові «Боже» відбувається словорозрив і цей склад не завершує попередню строфу, а розпочинає наступну. Подекуди в місці словозриву може лунати скрипка.

КОЛЯДКА-ЖЕКАНКА «ЙА В ЦЕМУ ДОМУ ТА Й ВЕСЕЛОМУ» (УРИВОК). З АЛЬБОМУ «СПІВАНКИ Й КОЛЯДКИ З КЛЮЧЕВА ВЕЛИКОГО. ФОЛЬКЛОР ПРАВОБЕРЕЖНОЇ КОЛОМИЙЩИНИ» (2013).

*ЙА В ЦЕМУ ДОМУ ТА Й
ВЕСЕЛОМУ. ОЙ ДАЙ ЖЕ!
ЯКИЙ ЖЕ ЦЕЙ ДІМ ТА Й
ВЕСЕЛЕНЬКИЙ. ОЙ ДАЙ ЖЕ!
ЯКИЙ ЖЕ В НІМ СТИЛ ТА Й
ЗОЛОТЕНЬКИЙ. ОЙ ДАЙ ЖЕ!
А ЗА ЦИМ СТОЛОМ ГОСПОДАР
СИДИТ. ОЙ ДАЙ ЖЕ!
ЄМУ ГАЗДИНЄ ВЕЧЕРЯТЬ
НОСИТЬ. ОЙ ДАЙ ЖЕ!*

ДИТЯЧІ КОЛЯДКИ

Дитячі колядки вирізняються на тлі інших різдвяних пісень. Вони мають просту форму, не співаються, а скандуються, не містять величальних мотивів, а часто є жартівливими. Дитячі колядки зосереджені навколо прохань про винагороду чи погрозу в разі відмови.

ДИТЯЧА КОЛЯДКА «БИЧКІ РОГАТИ ПОШЛИ ОРАТИ», ЗАПИСАНА У С. ЛЮБАРЦІ, КИЇВЩИНА. ПРОЄКТ «ПОЛІФОНІЯ».

*БИЧКІ РОГАТИ ПОШЛИ ОРАТИ:
НА ТУЮ НИВКУ, НА ПОЛОВИНКУ,
НА ТОЙ БЕРЕЖОК.
— ДАЙ, ДЯДЮ, ПИРОЖОК.
А НЕ ДАСИ ПИРОГА,
ВІЗЬМУ ВОЛА ЗА РОГА,
ДА Й ПОВЕДУ НА МОРИГ,
ДА Й ВИКРУЧУ ПРАВИЙ РІГ.
А В РІГ БУДУ ТРУБИТИ,
А ВОЛИКОМ РОБИТИ,
А ПУЖКОЮ ПОГАНЯТЬ,
А ВАС, ДЯДЮ, СПОМИНАТЬ.
ВЕЧОР ДОБРИЙ!*

ДИТЯЧА КОЛЯДКА «КОЛЯД-КОЛЯД, КОЛЯДНИЦЯ», ЗАПИСАНА У С. БОВСУНИ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ. ПРОЄКТ «ПОЛІФОНІЯ»

*КОЛЯД-КОЛЯД, КОЛЯДНИЦЯ,
ДОБРА З МЕДОМ ПАЛЯНИЦЯ,
А БЕЗ МЕДУ НЕ ТАКА,
ДАЙТЕ, ДЯДЬКУ, ШОСТАКА.
А ЯК НЕ ШОСТАКА, ТО ТРИ ГРОШИ,
БО Я КОЛЯДНИК ХОРОШИЙ.
Я ЩЕ ДОНЕСУ, ДАЙТЕ КОВБАСУ.
БО Я ДВЕРІ РОЗТРЯСУ, ЯК
НЕ ДАСТЕ КОВБАСУ.*

ХРИСТИЯНСЬКІ (ЦЕРКОВНІ) КОЛЯДКИ

З прийняттям християнства церква намагалася поєднати давні обряди й релігійні свята. На свято народження нового сонця — Коляди, було накладено умовну дату народження Ісуса Христа. Відтак постав новий пласт текстів, у яких оспівували епізоди біографії Христа.

Християнські колядки — здебільшого авторські (церковники, книжники). Церква боролася зі старими звичаями та всіляко намагалася заборонити, або видозмінити давні колядки. П. Шекерик-Доників описав, як на Гуцульщині священники забороняли співати старосвітські колядки, у яких не згадується Ісус Христос. Вони збирали всіх «берез» колядницьких гуртів і укладали нові колядки. В експедиціях досі можна почути історії, як колядники до старосвітських колядок додавали текст про Христа й це давало можливість їх співати.

Наприкінці XVIII ст. відбувалася активна фольклоризація церковних пісень. У 1790 році був виданий «Богогласник», з якого походять найпоширеніші зараз колядки: «Нова радість стала», «Небо й земля нині торжествують», «Бог предвічний народився», «Дивная новина».

Подекуди ці два пласти колядок (світські та церковні) у народі мають різні назви. Стародавні колядки називали старосвітськими, а тексти про Христове Різдво — колядами, христосанками. Останні відрізняються багатоголоссям та стилістикою виконання, подібною до співу в церкві.

КОЛЯДКА «ОЙ ДИВНОЄ НАРОЖДЕННЯ». ЗАПИСАНО У С. КАЇРИ КАХОВСЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ. ГУРТ «ГУЛЯЙГОРОД». ПРОЄКТ НЦНК МУЗЕЙ ІВАНА ГОНЧАРА «РІЗДВО РАЗОМ»

*ОЙ ДЕМНОЄ НАРОЖДЕННЯ
БОЖОГО СИНА,
/ СПОРОДИЛА ІСУСА ХРИСТА
ДІВА МАРІЯ. / 2
ЩО У ВЕРТЕПІ СПОРОДИЛА,
У САДУ СПОВИЛА,
/ З НЕБА ЗВІЗДА Й ОГНЕННЯ
ХРИСТА СОГРІЛА. / 2
У ДАВИДОВІМ ДВОРІ РАНО
ВСЕ ДИВО ВСТАЛО
/ МАРІЯ СИНА СПОРОДИЛА —
УСІМ СЛИШНО СТАЛО. / 2
ОЙ НА ГОРІ, НА ОСІЯНСЬКІЙ,
УСІ ДЗВОНИ Б'ЮТЬ,
/ ВСІ ЯНГОЛИ ДО МАРІЇ НА
РОЖДЕННЯ ЙДУТЬ. / 2
ПРОСПІВАЛО АЖ ДВА ЯНГОЛИ
З НЕБЕС ЛЕТЮЧИ,
/ ТЕМНОЇ НОЧІ ЩЕ Й ЗІ ЗВІЗДОЮ
ХРИСТА СЛАВЛЯЧИ. / 2
ДВА АНГОЛИ З БОЖИМ
ДУХОМ РІКИ РОЗЛИЛИ,
/ ЩО Й К РОЖЕСТВУ ХРИСТОВОМУ
САДИ ЗАЦВІЛИ. / 2
ОЙ ЗАЦВІЛО ВСЯКЕЄ ДРЕВО, РАЗНІ ЦВІТИ,
/ РАДУЙТЕСЯ, ХРИСТІЯНИ,
ЩЕ Й МАЛІ ДІТИ. / 2
КЛАНЯЙТЕСЯ, ХРИСТІЯНИ, ЦАРЕВІ БОГУ,
/ ТА Й УДАРЯЙТЕ НИЗЬКИЙ
ПОКЛОН БОГУ-ПРЕСТОЛУ. / 2
А МИ ТЕБЕ, ХАЗЯЇНУ, НЕ СПОНИЖАЄМ.
/ З ІСУСОМ ХРИСТОМ, ЗІ СВЯТИМ
РОЖЕСТВОМ ПОЗДОРОВЛЯЄМ. / 2*

У великому пласті колядок поєднуються християнські та язичницькі елементи. У таких колядках можуть діяти біблійні персонажі (Христос, Діва Марія, апостоли, святі), як люди — працюють, сіють, збирають врожай. Мотив створення світу заміщується будівництвом церкви: сонце, місяць, зорі стають Різдом, Василем, Водохрещем.

Приклад такої колядки із с. Селець Народицького району Житомирської області.

«ДРЕВО», ВИДАНА НА ДИСКУ «ДРЕВО. ПІСНІ З УКРАЇНИ / DREWO. PIEŚNI Z UKRAINY / DREVO. SONGS FROM UKRAINE. Ч. 1

*ПАНЕ ГОСПОДАРЮ, НА ТВОЄМУ ДВОРІ.
РАЙ РОЗВИВСЯ!
РАЙ РОЗВИВСЯ, ГОСПОДЬ ЗВЕСЕЛИВСЯ
ЩО Й НА СВІТ СИН БОЖИЙ РОДИВСЯ!*
НА ТВОЄМУ ДВОРІ ЦЕРКВУ ЗБУДУВАЛИ.
ЗБУДУВАЛИ ЦЕРКВУ З
ТРЬОМА ПРЕСТОЛАМИ.
НА ПЕРВОМ ПРЕСТОЛІ —
РОЖДЕСТВО ХРИСТОВО.
НА ДРУГОМ ПРЕСТОЛІ —
ВАСИЛІЙ ВЕЛИКИЙ.
НА ТРЕТЬОМ ПРЕСТОЛІ —
СВЯТЕЄ ХРЕЩЕННЯ.
РОЖДЕСТВО ХРИСТОВО
РАДОСТЬ НАМ ПРИНЕСЛО.
ВАСИЛІЙ ВЕЛИКИЙ ІЗ НОВИМ
РОКОМ СКАЖЕ.
СВЯТЕЄ ХРЕЩЕННЯ ВОДУ
НАМ ОС(В)ЯТИТЬ.
ПОВТОРЮЄТЬСЯ ПІСЛЯ КОЖНОГО РЯДКА

ПРОХАЛЬНІ ФОРМУЛИ І ВІНШУВАННЯ

Обов'язковим елементом будь-яких обхідних обрядів, зокрема, колядувальних, є обдарування. Колядники — уособлення душ предків, тож і дар для них був інвестицією в добрий врожай, достаток, благополуччя в родині. Як і в дитячих колядках, тут є спеціальні прохальні формули, які нагадували господарям про плату, або погрожували за недотримання правил обряду:

*А ТИ, ПАНЕ ГОСПОДАРУ,
ВИНОСЬ ЖЕ НАМ КОВБАС ПАРУ,
ОЙ ПОХОДИ КОЛО ПІЧКИ,
ПОШУКАЙ НАМ ПЕРЕПІЧКИ,
ВИНЕСИ САЛА, НЕ СКУПИСЯ,
ЩОБ ТВІЙ ЯЧМИНЬ УРОДИВСЯ,
ЩОБ НАЖАЛИ СТО КОП ЖИТА,
ЩОБ УСЯ СІМ'Я БУЛА СИТА,
ЩОБ МЕД-ВИНО ВИПИВАЛИ,
КОЛЯДНИЧКІВ ЧАСТУВАЛИ.
ДАЙТЕ ДОХІД, БО ПЕРЕКИНУ
ХАТУ НА ЛІД,
А З ЛЬОДУ НА ВОДУ, ЯК
НЕ ДАСТЕ ДОХОДУ.
ДАЙТЕ НАМ КОЛЯДУ, БО ДАЛІ ЙДУ.
ДАЙТЕ НАМ КУРКУ, БО У
ВІКНО ШТУРХНУ,
ДАЙТЕ НАМ ПИРОГИ, БО
ЗАМЕРЗЛИ В НОГИ.*

Обряд колядування завжди завершувався побажаннями господарю та родині — **ВІНШУВАННЯМ**:

*ДАЙ ВАМ, БОЖЕ, У ЩАСТЮ, ЗДОРОВЛЮ
ЦІЇ СВЯТА ВІДПРОВАДИТИ,
ДРУГИХ ДОЧЕКАТИ,*

*ДОЧЕКАТИ ВІД РІЗДВА ДО НОВОГО РОКУ,
ВІД НОВОГО РОКУ ДО БОГОЯВЛЕННЯ,
ВІД БОГОЯВЛЕННЯ ДО ВОСКРЕСЕННЯ,
ВІД ЦЬОГО РОКУ ДО СТА ЛІТ.
З РОКУ Й НА РІК,
ДОКИ ГОСПОДЬ ПОЗНАЧИВ ВІК.
ОЙ ДАЙ ЖЕ, БОЖЕ, ДВА ЛАНИ ГРЕЧКИ,
ТРЕТІЙ ПШЕНИЦІ — НА ПАЛЯНИЦІ,
ЧЕТВЕРТИЙ ПРОСА — НЕ ХОДІТЬ БОСІ!
А П'ЯТИЙ ВІВСА — І КОЛЯДА ВСЯ!
А ЗА СИМ СЛОВОМ У ЗВОНОЧКИ ЗВОНИМ,
У ЗВОНОЧКИ ЗВОНИМ, ТОБІ СЯ КЛОНИМ.
ТОБІ СЯ КЛОНИМ, ТЕБЕ ШАНУЄМ,
ТЕБЕ ШАНУЄМ, ТЕБЕ ВІНЧУЄМ,
ЖИТІЄМ ДОБРИМ І ВІКОМ ДОВГИМ,
І САМ ІЗ СОБОЮ, І З ДРУЖИНОЮ.
І З ДРУЖИНОЮ, Й ІЗ ЧЕЛЯДКОЮ,
Й ІЗ ЧЕЛЯДКОЮ, І З ХУДІБКОЮ,
І З ХУДІБКОЮ ІЗ РОГАТОЮ,
Й ІЗ ЦІЛИМ ДОМОМ, І СВЯТИМ БОГОМ.
СКІЛЬКИ В НЕБІ ЗІРОЧОК,
СКІЛЬКИ В ХЛБІ КРИШЕЧОК,
СТІЛЬКИ ХАЙ ДАЄ ВАМ БОГ
ЩАСТЯ, ЗДОРОВЛЯ,
ХЛБА ПАШНОГО ТА ДІТОЧОК МНОГО!
А ВИ КОЛЯДНИЧКИ, ЗНИМАЙТЕ
ШАПОЧКИ, КЛАНЯЙТЕСЯ НИЗЕНЬКО
ТА КАЖІТЬ ВЕСЕЛЕНЬКО:
ДАЙ, БОЖЕ! ДАЙ, БОЖЕ! ДАЙ, БОЖЕ!*

КОЛЯДКИ- НОВОТВОРИ

У ХХ столітті до колядницької традиції почали входити колядки-новотвори. Такі тексти могли поширюватися в контексті стрілецької та повстанської піснетворчості. У 1920–1930 роках із допомогою колядок поширювали революційні ідеї: з'являються образи «України»,

«українців», «народу», «золотого тризуба», мотиви прохання до Діви Марії, Христа врятувати Україну. Героєм низки повстанських колядок є Степан Бандера.

Більшовицька влада теж використовувала колядки для поширення своїх ідей. У так званих «червоних колядках» звучало:

- замість «Добрий вечір тобі, пане господарю» — «Добрий вечір тобі, вільний пролетарю»;
- замість три празники Різдво, Святого Василя та Водохрепця — «Першого повстання», «Першого Травня» та «Червоного Жовтня»;
- у колядці «Нова радість стала» сходилася «довгожданна зірка волі», і не Син Божий появився, а «Ленін із голотою простою».

Обряд колядування та пісні, які його супроводжують, мають багато локальних відмінностей, та це чудовий привід дослідити свій рідний регіон і цікавитися, як святкують деінде. Про різдвяні колядування з рядженими (вертеп, водіння кози) читайте далі.

ЛІТЕРАТУРА

Гнатюк В. Колядки й щедрівки. Т. I. // Етнографічний збірник. Львів: НТШ, 1914. Т. XXXV. 304 с.

Колядки та щедрівки: Зимова обрядова поезія трудового року [упорядкув., передм. і прим. О. І. Дея]. К.: Наук. думка, 1965. 804 с.

Кримський А. Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного: Відтворення з авторського макету 1930 р. Черкаси: Вертикаль, 2009. 438 с.

Пчілка Олена. Українські колядки (Текст волинський) // Київська старовина. 1903. Т. 80. С. 152–175.

Свенціцький І. Різдво Христове в поході віків (Історія літературної теми і форми). Львів, 1933. 182 с.

Українські колядки та щедрівки. [Зібрав та упорядкував Василь Сокіл]. Львів, 2022. 712 с.

Шекерик-Доників П. Рік у віруваннях гуцулів. Верховина, 2009. 354 с.

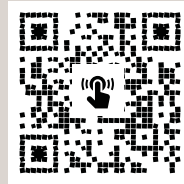
Шухевич В. Гуцульщина. Т.4. Верховина, 1999. 304 с.

ДИВИТИСЯ, СЛУХАТИ

ПОДКАСТ ПОРОБЛЕНО УКРАЇНА КОЛЯДУЄ.
ВІД АРХАЇКИ ДО НОВОГО ЖИТТЯ. ЯК
СПІВАЛИ І ПРО ЦЮ КОЛЯДУВАЛИ УКРАЇНЦІ?

ПЛАТФОРМА ТРАДИЦІЙНОЇ МУЗИКИ
«РИСЬ». ЛЕКЦІЯ ІРИНИ КЛИМЕНКО
ПІСНІ ЗИМИ — 21.1 ДАВНІ КОЛЯДКИ

YOUTUBE КАНАЛ «ФУРКАЛО».
РІЗДВО. КОЛЯДУВАННЯ. ВЕРТЕП.

YouTube

СТОДИВНИЦЯ - «СВЯТИЙ ВЕЧІР НА
ЗЕМЛІ» (КОЛЯДКИ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ)

YouTube

РІЗДВЯНИЙ СПІВАНИК ІЗ «КУРБАСАМИ»
ВІД ПРОЄКТУ «ЛОКАЛЬНА ІСТОРІЯ»

ЧЕРВОНІ КОЛЯДКИ. ЯК СРСР МІНЯВ ІСУСА
НА ЛЕНІНА | ІСТОРИЧНА ПРАВДА

Стаття

ВЕРТЕП

ВЕРТЕП, ШОПКА, БЕТЛЕГЕМ — РІЗД-
ВЯНЕ ЯВИЩЕ, ЯКЕ ОБ'ЄДНУЄ ДЕКІЛЬКА
ЗНАЧЕНЬ. ЗВИЧНО, МИ РОЗГЛЯДАЄМО
ВЕРТЕП, ЯК ФОЛЬКЛОРНО-ТЕА-
ТРАЛЬНЕ ДІЙСТВО З ПЕРЕОДЯГНЕ-
НИМИ УЧАСНИКАМИ, ЯКІ ВІДІГРА-
ЮТЬ ВИСТАВУ ПРО НАРОДЖЕННЯ
ІСУСА. ЦЕ ЯВИЩЕ ЩЕ НАЗИВАЮТЬ
БЕТЛЕГЕМ (ВІД ІВР. БЕТ-ЛЕХЕМ —
М. ВІФЛЕЄМ).

Вертепом також називали ляльковий театр, у якому розігрували вистави маріонетками у великій дерев'яній дво- або триповерховій скриньці. Як правило, на верхньому ярусі відбувалося Христове народження, а нижній залишали для комічних побутових сцен.

Вертепом (від старослов. — печера, уще-
лина, балка) або шопкою (від пол. szopka—
повітка, хлів, сарай) називають макет вифле-
мського прихистку, де народився Ісус.

ЯК ВЗАГАЛІ ЗАРОДИВСЯ ВЕРТЕП?

Задум створення вертепу приписують
Франциску Асизькому, засновнику ордена
Братів Менших. Чоловік, перебуваючи під
враженнями від паломництва до Святої
Землі, у ніч проти 25 грудня 1223 р. ство-
рив перший вертеп у печері селища Греччо
(регіон Лаціо, Італія). Він облаштував ясла
із сіном, біля яких стояв віл та віслук. Под-

вижник разом із вірянами проспівали фрагмент Євангелія про Різдво Христове. Дещо згодом туди почали вкладати ляльку або малу дитину, які символізували народженого Ісуса. Ця ідея набула популярності й поширилася Європою.

Вертеп як лялькова вистава з'явився в Західній Європі у XVI ст і поступово поширився до Польщі та України.

УКРАЇНСЬКИЙ ВЕРТЕП

На території України сформувалися два типи вертепних традицій: вистава (лялькова, костюмована) та інсталяція. Ми перейняли вертепи від жителів Західної і Центральної Європи, творчо осмислили та інтерпретували їх, наповнивши національним колоритом.

Архівні джерела вказують, що вже з кінця XVI століття у Львові, Києві та інших містах побутували вертепні вистави. Популяризували цю справу спудеї та викладачі Києво-Могилянської академії. Вони мандрували з вертепом українськими землями й записали найповніший зі збережених на сьогодні текст різдвяної вистави — **ГАЛАГАНІВСЬКИЙ АБО СОКИРИНСЬКИЙ СПИСОК**. Він належав родині поміщиків Галаганів, що були вихідцями з козацької старшини та проживали в с. Сокиринці (Чернігівщина). Він складається з 80-ти рукописних сторінок, де сценарій дійства супроводжується музичними номерами. Копія рукопису та сцена-будиночок з 35 ляльками зберігаються в Київському музеї театрального, музичного та кіномистецтва України. На поч. XXI ст. київськими фольклористами було відроджено виконання Сокиринського вертепу, що продовжило кращі традиції могилянців.

ВЕРТЕПИ-ІНСТАЛЯЦІЇ

Попри вертепне дійство моголянців, стало популярно також розміщувати різдвяні інсталяції у вікнах київських кам'яниць. Робили це перед або на початку різдвяного посту. Підвіконня застеляли сіном, глищею, а пізніше — ватою, для імітації снігу. Далі встановлювали фігурки з дерева, пап'є-маше, які розмальовували й оздоблювали. Згори кріпили лампадки, ліхтарики у формі різдвяної зірки. У заможних родинах чіпляли золоту чи срібну зірку, або жіночу прикрасу — кулон, дукач, брошку.

Вертеп-інсталяцію встановлювали удома з дітьми, коли розучували колядки. З настанням темряви запалювали свічки, що створювало передріздвяну атмосферу, а також яскраву картинку, яку видно з вулиці.

Наприкінці XIX — на початку XX ст. вертепи почали ставити під різдвяні ялинки. Вони з'являються і в храмах (переважно католицьких), зрідка — у навчальних закладах.

Антирелігійна політика радянського окупаційного режиму перервала традицію встановлення вертепів у вікнах міських приватних помешкань. Відродження цього явища відбулося аж на початку 90-х рр XX ст. після відновлення незалежності України в 1991 р.

ВЕРТЕПИ-СКРИНІ. ЛЯЛЬКОВИЙ ТЕАТР

Вистава лялькового вертепу складалася з двох частин — релігійної та світської.

РЕЛІГІЙНА ЧАСТИНА мала ще такі назви: «духовна частина», «духовна драма», «канонічна частина», «різдвяна драма», «релігійна драма», божественна дія», «духовна дія», «сцени на євангельські сюжети», «біблійні легенди».

СВІТСЬКУ ЧАСТИНУ називали: «комічні сценки з реального життя на зразок інтермедій», «комедійна частина», «народна частина», «інтермедійна частина (дія)», «народно-побутова частина (дія)», «жартівливі сцени побутового характеру»

Однак, ці дві частини вертепу були чітко розмежовані в самостійні акти. Єдиною ниткою, котра об'єднувала ці дії — мотив радості через смерть царя Ірода та народження Ісуса Христа.

Скриню-вертеп виготовляли з дерева, картону та тканини. По розміру були невеликі (переносили кілька осіб) та великі (тягнули саньми). Вертеп складався з 2-х або 3-х ярусів: верхній «Небо», середній «Земля», нижній (якщо був) «Вітхлань» — потойбіччя, пекло, підземелля.

Один або два вертепники керували ляльками, серед яких були: «царі» («королі»), «пастирі» («волхви»), «ангели», «воїни», «цар Ірод» і «смерть». До світських персонажів вертепу належали: «дід», «баба», «парубок», «дівчина», «генерал» («офіцер»), «москаль», «циган», «циганка», «шинкарка», «купець», «лях», «пан», «козак», «бурсак». Набір залежав від місцевих уподобань та змінювався залежно від регіону.

ВЕРТЕПИ ЯК КОЛЯДНИЦЬКІ ГУРТИ

Вертеп за участю костюмованих персонажів з'явився на теренах України значно пізніше за ляльковий театр. Традиція обходів почалася в Галичині та Закарпатті, де католицька та унійна церкви домінували впродовж тривалого часу. Тож географічні межі побутування вертепів збігаються з територією існування греко-католицьких парафій. Католицьке духовенство, усвідомлюючи природний потяг людини до театрального мистецтва, позитивно ставилося до ідей костюмованих переберій, на відміну від православного, яке завжди відкидало будь-які форми лицедійства.

Учасниками вертепного дійства була молодь, здебільшого хлопці, що було пов'язано з уявленнями про магію родючості. У другій половині ХХ ст. почали долучатися і дівчата. Костюмовані молодіжні гурти виконували вертепну виставу, співаючи колядки релігійного змісту. Часом носили вертеп-скриньку, іноді долучали живих тварин.

На початку ХХ ст., між двома світовими війнами, на західноукраїнських землях студентські та молодіжні товариства активно культивували вертеп, збагачуючи його новими зразками. Захід тоді був у складі Польщі, Чехословаччини та Румунії, де релігія була складовою державної ідеології, на відміну від СРСР.

Після входження західноукраїнських земель до складу УРСР, де діяв «масовий атеїзм», будь-які прояви релігійного життя та мистецтва суворо переслідувалися та каралися радянською владою. Однак попри

заборони народні звичаї святкування Різдва й інших релігійних свят відбувалися підпільно. Вертепне дійство також.

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВЕРТЕП

Після відновлення незалежності України 24-го серпня 1991 р. вертепи стали не лише прикрасою храмів, осель, ярмарків, торговельних майданчиків та громадських закладів, але й маніфестом духовної та культурної ідентичності українців, де традиційний колорит органічно переплівся з європейською традицією.

Сучасні реалії розширили перелік актуальних персонажів світської частини — відтак з'явилися воїни української армії, які охороняють Святе сімейство.

На початку 2000-х особливу популярність набувають вертепи з алюзіями на політичних діячів. Наприклад, постать Ірода втілена в образі В. Януковича (2010 р), а під час Революції гідності та початку російсько-української війни у 2014 році образ царя Ірода перемістився на в. путіна. На місце негативних персонажів також стали фальсифікатори виборчого процесу, міліціанти, «ватники».

З нагоди Різдва 2014 р. чимало творчих заходів було ініційовано об'єднанням «Мистецька сотня Майдану». На головній площі Києва виступили 10 вертепів із різними творчими гуртами. Найбільш яскравим та злободенним був «Зірковий вертеп», у якому

грали відомі діячі української культури: С. Положинський, Б. Бенюк, брати Капранови, Є. Нищук та ін. Автором поетичного тексту був Сашко Лірник, організатором постановки — депутат Верховної Ради О. Доній.

Попри 70-річну антирелігійну політику радянської держави мистецтво українського вертепу й далі відроджується та розвивається. За словами О. Курочкіна, життєздатність українського вертепу криється не лише у філософському змісті євангельської історії, але й у його ритуально-естетичному оформленні, що зберігає численні зв'язки з традиційною народною культурою.

ЛІТЕРАТУРА

Франко І. До історії українського вертепу // Зібрання творів: у 50 т. Київ: Наукова думка, 1982. Т. 36. С. 170–345.

Федас Й. Ю. Український народний вертеп (у дослідженнях XIX–XX ст.). Київ: Наукова думка, 1987. 183 с.

Савчук В. Український вертеп: історія становлення та розвитку // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Мистецтвознавство. 2008. Вип. 14. С. 153–159.

Недавня О. Політичний вертеп як розвиток українських духовних традицій у громадянській дії // Історія релігій в Україні. 2009. Кн. 2. С. 559–565.
URL: https://narxivn.wordpress.com/2009/01/30/polit_vertep/

Недавня О. Християнські фактори в контексті культурного і громадянського вибору українців. Київ: Український видавничий консорціум, 2011. С. 312–317.

Курочкін О. Європейські мандрі різдвяних «ясел» / О. Курочкін // Народна творчість та етнологія. — 2014. — №2. — С. 39–45

Курочкін О. Український вертеп на межі двох епох // Народна творчість та етнологія. 2014. №6. С. 29–41.

Калініна Л. А. Український народний вертепний театр як культурно–історичний феномен // Гілея. 2018. Вип. 135. С. 229–234.

Федас Й. Ю. Український народний вертеп (у дослідженнях XIX–XX ст.) / Й. Ю. Федас. — К., 1987

ЩЕДРИЙ ВЕЧІР

ЩЕДРИЙ ВЕЧІР (ЩЕДРА КУТЯ, ЩЕДРИК, ЩОДРИК, ЩЕДРУХА, ВАСИЛЯ І МЕЛАНКИ, МЕЛАНКИ, МАЛАНКИ, МЕЛАНІЇ, ВАСИЛІВ ВЕЧІР) ПРИПАДАЄ НА 31 ГРУДНЯ І СВЯТКУЄТЬСЯ ФАКТИЧНО НА ВСІЙ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ. НА ГАЛИЧИНІ ЩЕДРИЙ ВЕЧІР ВІДЗНАЧАЮТЬ У ПЕРЕДДЕНЬ ВОДОХРЕЩА (5 СІЧНЯ).

Маланка — час для щедрувань, веселощів та ритуалів на врожайність і плодючість у прийдешньому році. Особливу увагу віддавали печі: вона мала бути ретельно вичищена, ніхто в цю ніч на ній не спить, не сидить, на неї нічого не кладуть. Вірили, що на Меланки піч відпочиває, її не можна тривожити.

Святковий стіл в цей вечір багатий. Обов'язково є щедра кутя, млинці, вареники,

холодці, м'ясо. Є такий звичай, що батько ховається за горою пирогів і запитує дітей:

- ЧИ БАЧИТЕ ВИ МЕНЕ?

- НІ, НЕ БАЧИМО!

- НУ ТО ЩОБ І ЦІЛИЙ РІК НЕ БАЧИЛИ!

Це своєрідне побажання достатку на весь рік, щоб був хліб і до хліба. До Нового року всі мали примиритися, віддати борги.

МАЛАНКУВАННЯ В Україні на Щедрий вечір маланкують або водять Маланку (Меланку, Миланку). Етнограф Олександр Курочкін виділяє 6 тлумачень терміну «Маланка»:

1) святкова дата:

«Кажуть, що Меланія 31 грудня завершує рік, а Василь 1 січня розпочинає. Символізуючи новоліття, життєдайний зв'язок жіночого й чоловічого начал, ці образи персоніфікувалися й перетворилися на стійку фольклорну пару».

2) обрядовий хліб:

До Щедрого вечора на Прикарпатті й Поділлі випікають обрядові хліби, які мають однойменну назву: Маланку, а їй до пари Василя. Святковий хліб відрізнявся — готували з якісного пшеничного борошна, надаючи круглу форму, інколи то був плетений калач. Хліб з'їдали вранці на Новий рік, пригощали посівальників, давали свійським тваринам.

На Прикарпатті обрядові хліби «Василя» і «Маланку» випікали на Різдво. На святковий стіл клали насіння конопель, мідну монету, зверху один на одного хліби і обв'язували вінком з часнику. Цих хлібів не їли до Нового року.

3) героїня новорічних пісень:

*ОЙ УЧОРА ІЗВЕЧОРА
| ПАСЛА МАЛАНКА КАЧКУ Й КАЧУР(А).*

4) антропоморфна маска-персонаж;

5) група учасників обряду;

«Маланка» йде селом; маланкують (щедрують) під хатою.

6) традиційний новорічний обряд

Назва обряду пов'язана з днем святої Меланії, який за православним календарем відзначається 31 грудня. Обряд справляли на придністровських землях Галичини, Поділля, Буковини, хоча маланкових пісень співали також на значній території Наддніпрянщини та Лівобережжя. Докладніше про обряд читайте далі.

**ОБРЯД
ВОДІННЯ
МАЛАНКИ**

Маланка буває західного (Правобережного, Подністровського) та східного (Подніпровсько-Лівобережного) типу. У першому варіанті в обряді беруть участь здебільшого парубки, в другому змішаний склад учасників.

МАСКИ АВТОРСТВА АЛЛИ УВАРОВОЇ. НАДАНІ АВТОРКОЮ

Є дві категорії персонажів переберії: чисті (красиві) і нечисті (некрасиві):

ЧИСТІ — персонажі без масок, з охайними костюмами та ввічливою поведінкою. Це «козак», «шандар», «улан», «турок», «генерал», «Василь», «Маланка».

НЕЧИСТІ — перебрані до невпізнаваності. Їхнє призначення збиткувати, веселити. Це «кінь», «ведмідь», «коза», «журавель», «дід», «баба», «чорт».

У дівочому гурті роль Маланки і Василя виконують дівчата. Вони вбирають «Маланку» у фату, прикрашають квітами, на «Василя» вдягають штани, шапку, малюють вуса, обом роблять відповідний макіяж. Подекуди дівчата обмежувалися лише одним костюмованим персонажем – Маланкою.

Маланкарі збиралися під вечір 31 грудня у хаті організатора дійства — про-

відника або «берези». На цю людину поклали не лише організаційні функції, а й комунікацію з господарями.

У кожному регіоні України обряд Маланки може відрізнятися. Розповімо про декілька місць, де маланкують найяскравіше.

МАЛАНКА В БЕЛЕЛУЇ

Мешканці села зберегли традицію і навіть популяризували її: «Доки стоятиме Белелуя, до того часу буде маланкування». Раніше в селі був один гурт маланкарів, сьогодні ж ходять маланкувати окремими вулицями, кутами, присілками.

Склад гурту: «Василь» і «Маланка», «господар» і «господиня», «ведмеді», «смерті», «чорти», «жид*».

*ЦІ СЛОВА ПОБУТУВАЛИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ РАНІШЕ, АЛЕ ВВАЖАЄМО, ЩО НАРАЗІ КРАЩЕ ВІД НИХ ВІДМОВИТИСЯ. І ЗНАЙТИ АКТУАЛЬНИХ ПЕРСОНАЖІВ

Готуються до свята ще з літа, коли заготовляють сіно. З нього виготовляють масивний костюм **«ВЕДМЕДЯ»** — комбінезон, куртку і шапку обшивають жмутами висушеної осоки. Замість маски персонаж надіває протигаз, ймовірно, цей елемент додався за часів Другої світової війни. На роль «ведмедя» обирають дужих парубків, адже костюм може важити до 50 кг.

«ЧОРТ» вдягається в темно-синій комбінезон з ланцюгами поперек. Хвіст у нього з кінської волоссини та з вчепленими дзвіночками. Авжеж, «чорт» має роги та тримає вила.

«ЖИД*» також носить хвіст, а ще — бороду з льону чи конопель.

«СМЕРТЬ» вбрана в біле і з косою. Одяг може бути розписаний: «Віддай душу, бо задушу».

Збираються в хаті, де ніхто не живе. Перевдягатися у костюми допомагають старші

*ЦІ СЛОВА ПОБУТУВАЛИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ РАНІШЕ, АЛЕ ВВАЖАЄМО, ЩО НАРАЗІ КРАЩЕ ВІД НИХ ВІДМОВИТИСЬ. І ЗНАЙТИ АКТУАЛЬНИХ ПЕРСОНАЖІВ

одружені чоловіки, які вже не беруть участь в обряді. Далі ряджені персонажі вирушають святковою процесією до хати «Маланки», частуються і колядують. Потім рушають далі, поповнюючи гурт новими персонажами.

Ватага заходить на цвинтар, щоб вшанувати померлих маланкарів. Отримуючи благословення від священника, йдуть до кожної хати, не минаючи жодну. Обійшовши свою ділянку села, гурти збираються в центрі на змагання:

«Учасники борються у повних костюмах, нічого не знімаючи, навіть маски. Переможцем визнається лише той, хто поклав суперника на обидві лопатки, інакше бали не зараховуються. Перемагає той куток, який набрав найбільше балів. А борються гурти між собою за те, хто буде влаштовувати гуляння і для кого. Куток, що виборює перше місце, влаштовує танці та пригощання у цей же вечір для неодружених дівчат. Куток, що зайняв друге місце, робить те саме наступного дня на Василя для малих дітей та підлітків. Той, хто третє місце — на Йордан (Водохреще) для одружених та старших».

Джерело:

МАЛАНКА В БЕЛЕЛУЇ
UKRAÏNER

СВЯТКУВАННЯ МАЛАНКИ
В СЕЛІ БЕЛЕЛУЯ | МУЗЕЙ
ІВАНА ГОНЧАРА

МАЛАНКА В КРАСНОЇЛЬСЬКУ У селищі Красноільськ (Чернівецька область) теж маланкують. Кожен кут має свій гурт на чолі з комендантом, котрий є менеджером процесу, домовляється з господарями та зберігає намаланковані кошти.

Склад гурту: «Царі» і «Цариці», «Дід», «Баба», «Лікар», «Жид*», «Циганка*», «Ведмідь». Ще був «чорт», але, щоб не дратувати священника, персонажа забрали.

Найвпізнаванішими тут є «ведмеді» з крилами до 3-6 метрів та «ведмеді-копиці», справді схожі на стіг сіна. Починають ходити селом після обіду, а розпал свята припадає на новорічну ніч.

Дивитися:

КРАСНОЇЛЬСЬКА
МАЛАНКА. ВІДРОДЖЕННЯ
КАРНАВАЛУ | UKRAÏNER

МАЛАНКА В КОСМАЧІ

Очільником космацької маланки є «береза». Як і всюди, набір персонажів здебільшого той самий. Цікаво, що кожен має пару: «Василь» і «Маланка», «Жид*» і «Жидівка*», «Дід» і «Баба», «Циган*» і «Циганка*». У космацькій маланці є «Ведмідь», який має функцію робити збитки господарям. Маску шиють із шуби, часто ще додають ікла, зуби зі щелепи тварини.

Космацька маланка – цілковита імпровізація, немає наперед визначеного сценарію. Традиція є живою, коли вона зазнає певних змін, тому набір персонажів може змінюватися, модифікуватися відповідно до суспільно-політичних реалій.

Дивитися:

МАЛАНКА У КОСМАЧІ.
ГУЦУЛЬСЬКИЙ
КАРНАВАЛ | UKRAÏNER

МАЛАНКА В ПОПОВІЙ ГРЕБЛІ Село дещо віддалене, туди складно добратися, але місцеві свято дотримуються звичаїв. До свята Маланки (бо, як кажуть місцеві, – «Цигани*») готуються заздалегідь. Маски виготовляють самі учасники, часто вони передаються з покоління в покоління і є символом достатку та добробуту. Характерною особливістю масок є отвори для очей і рота, які обшиті червоною тканиною, щоби не зурочили. Одним із найпопулярніших персонажів є «циган» і стати ним може лише неодружений чоловік. «Цигани» мають захистити «Маланку» (малого перевдягненого хлопця) від викрадення. А якщо викрадення сталося, то треба дати добрий викуп. До реквізиту «циган» належить файда (батіг). Під час дійства цигани можуть шмагати батогами чоловіків. Цей обряд несе ідею родючості й відлякування злих духів. Серед атрибутів «циган» – ріг, яким раніше сповіщали про загрози чи

*ЦІ СЛОВА ПОБУТУВАЛИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ РАНІШЕ, АЛЕ ВВАЖАЄМО, ЩО НАРАЗІ КРАЩЕ ВІД НИХ ВІДМОВИТИСЬ. І ЗНАЙТИ АКТУАЛЬНИХ ПЕРСОНАЖІВ

викрадення Маланки, сьогодні ж він має більш розважальний характер. Кульмінацією дійства є ритуальні бої, що відбуваються в центрі села. Такі поєдинки уособлюють боротьбу добрих і злих сил, зими та літа, холоду та сонця.

Дивитися:

МАЛАНКА В ПОПОВІЙ ГРЕБЛІ. UKRAÏNER

Не так важливий набір персонажів в обряді, як сам факт дійства — традиція збережена та постійно відтворюється заради цього та майбутніх поколінь. А далі читайте про ще три унікальні обряди на Щедрий вечір.

МАСКИ АВТОРСТВА АЛЛИ УВАРОВОЇ. НАДАНІ АВТОРКОЮ

ОБРЯД ВОДІННЯ КОЗИ (ТУРА)

Коза (козел) — символ достатку, врожаю, а також стимулятор плодючості. У традиційній культурі

образ має амбівалентну природу: з одного боку, коза є нечистою, з іншого — оберегом від демонів. Вона асоціюється з воскресінням сил природи після зимового сну й пов'язана із вшануванням померлих предків. Коза, як образ, плодюча та невибаглива.

У календарних обрядах, пов'язаних з аграрною магією, коза або ж її зооморфна маска — персонаж ряджених. Атрибутом є вивернутий назовні кожух, який символізує достаток та стосунок із потойбіччям. Вважалося, що в тім світі все навпаки: що тут мертво — там живе, що тут гарне — там потворне.

На належність до світу померлих могли вказувати кошлатість, зміна голосу, незвичність одягу. Голову та роги для персонажа робили найчастіше з дерева, щелепа могла бути рухомою, щоби створювати вигляд, що коза теж є активною учасницею дійства, співає. Бороду виготовляли із соломи або лози, яку могли брати для виготовлення костюма діда, котрий водив «козу», що також вказує на їхній зв'язок із потойбіччям. Солома в традиційних уявленнях пов'язана з минулим, із тим, що відходить.

Водять козу впродовж усього новорічно-різдвяного циклу, однак напередодні Нового року — обов'язково. Найчастіше до формування гурту виконавців залучають підлітків, неодружених парубків у кількості від 3–4 до 15–20 людей.

Окрім «кози» до дійства входять інші ролі:

- «Дід» — центральна фігура рядження, веде козу. Зустрічаємо різні назви: «початуха», «староста», «затягайло», «пастух», «призводитель». Персонаж має кожух чи подерту кофту, горб із сіна, кудлату шапку, бороду і вуса, підперезаний джгутом із соломи, ціпок та мотузку, за яку веде козу.
- «Лікар» — персонаж, котрий має зцілити «козу».

- «Міхоноша» — носить у спеціальній торбі зібрані гроші та гостинці від господарів.
- «Береза» — провідник гурту (як і в колядницьких ватагах).
- Подекуди трапляються ще «кіт», «циган*», «солдат».

*ЦІ СЛОВА ПОВУТУВАЛИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ РАНІШЕ, АЛЕ ВВАЖАЄМО, ЩО НАРАЗІ КРАЩЕ ВІД НИХ ВІДМОВИТИСЬ. І ЗНАЙТИ АКТУАЛЬНИХ ПЕРСОНАЖІВ

ВИКОНАННЯ ОБРЯДУ Обхід розпочинають після заходу сонця. Святкову процесію видно здалеку. Дорогою учасники обряду голосно говорять, співають, інколи і пританцьовують. Дійство складається з трьох етапів:

1. Прохання про дозвіл: ряджені не відразу заходять до хати, стоячи під вікнами, запитують у господарів:

*«ДОЗВОЛЬТЕ КОЛЯДУВАТИ,
НАШІЙ КОЗИ ПОГУЛЯТИ»
«БЛАГОСЛОВІТЬ КОЗУ В ХАТУ ВВЕСТИ»
«ЧИ ПОЗВОЛИТЕ З КОЗОЮ ПОГУЛЯТИ?»
«ДОЗВОЛЬТЕ КОЗИ ЗАЙТИ ДО
ВАС ДО ХАТИ ПОСКАКАТИ»*

Якщо господар дозволяє, переходять до виконання. «Козу» заводять до хати.

2. Виконання обрядового тексту.

«Коза» в хаті мекає, дзеленькотить, гучно клацає щелепою, скаче, витанцьовує. Виконавцям обряду трапляються перешкоди, дорогою зустрічають ворогів, які прагнуть вбити «козу» («вовк», «стрілець»), а також «дід», як уособлення зла. Якщо «коза» оминає перших двох ворогів, то третій обов'язково її поранить:

*«ВСТРЕЛИЛИ КОЗУ В ПРАВЕЄ ВУШКО,
В ПРАВЕЄ ВУШКО, У САМЕ СЕРДУШКО!»*

Зброєю «діда» може бути спис, лук, кий, булава. Лунає постріл і «коза» падає — кульмінація дійства:

«ТУТ КОЗА ВПАЛА, НЕЖИВА СТАЛА»

Далі їй потрібно воскресити. У гурті шукають «лікаря» («знахаря», «аптекаря»), який після довгих вмовлянь і торгів погоджується її оживити. До найбільш архаїчних методів належить молитва, яку над «мертвою козою» читає знахар. Персонажку можуть злегка побити батогами, щоб та прийшла до тями, чи символічно потирають сіллю. Інколи учасники гурту разом із господарями обмірюють «козу».

Фольклор швидко реагує на виклики сьогодення, тож у модерних версіях сюжету «козу» оживляють за допомогою хірургічної операції чи вакцинують від ковіду.

Смерть «кози» є не лише обрядовою дією, але і способом вимагати від господарів винагороду:

*«ВСТАВАЙ, КОЗА,
ВСТАВАЙ, СІРА,
ХАЗЯЇН ІДЕ,
КОВБАСУ НЕСЕ»*

Господарі мали обдарувати, пригостити всіх учасників процесії — сиром, маслом, сметаною, пирогами. Хто що має, тим і ділиться. Про скупих господарів складають жартівливі віршики і прозивалки.

Після цих дій «коза» вставала, оживала і йшла в танок:

*«НАДУЛАСЬ ЖИЛА, КОЗА ОЖИЛА
ТА Й ПІДВЕЛАСЯ, ТА Й ПІДНЯЛАСЯ,
ТА Й ПІШЛА КОЗА, ТА Й ГУЛЯЮЧИ,
ТА І СТРИБАЮЧИ,
УСІХ ДІТОЧОК ЗВЕСЕЛЯЮЧИ! [5].
ДЕ КОЗА ХОДИТЬ, ТАМ ЖИТО РОДИТЬ!
ДЕ КОЗА НОГОЮ, ТАМ ЖИТО КОПОЮ!»*

*ДЕ КОЗА РОГОМ, ТАМ ЖИТО СТОГОМ!
ДЕ КОЗА ХВОСТОМ, ТАМ ЖИТО КУСТОМ!
А ДЕ НЕ БУВАЄ — ТАМ УСЕ ВИЛЯГАЄ!»*

Обряд завершується подякою і побажаннями щасливого року. Воскресіння «кози» символізує перемогу добра над злом, світла над темрявою, передбачає достаток і багатство, пророкує щедрий рік для господарів.

Не всюди напередодні Нового року водять «козу». У селі Гонятичі та Ричагів (Львівщина) **ВОДИЛИ «ТУРА»**.

ТУР — вимерлий вид дикого бика.

Обряд турання (турикання) на межі зникнення і залишився в декількох селах.

Етномузикологиня Анна Черноус ділиться, що для ритуалу виготовляли дерев'яного тура, а учасники одягали вивернуті кожухи, високі капелюхи (з очерету чи льону) з вчепленими на них стрічками, які закривають обличчя, розмальовані сажею:

*«ОЙ ТУРЕ, ТУРЕ, ТУРЕ-НЕБОЖЕ,
ЩО СІЄШ-ОРЕШ, ТЕ КОЗИ ДАЄШ.
Я ТОТО СЮ, ЩО КОЗИ ДАЮ
І ТОМУ ПАНУ, ЩО В ДОМІ ТОМУ,
І ТІЙ ПАНЯНЦІ, ЩО У ВЕРЕХІНЦІ.»*

Обряд турикання має багато спільного з обрядом водіння «кози». Це і виготовлення з дерева костюма тотемної тварини, і розмальовування обличчя сажею, і використання соломи, що вказує на зв'язок із потойбічним світом.

ОБРЯД ЗАСІВАННЯ КОНЕМ

Кінь — помічник по господарству, у традиційній культурі асоціюється із сонцем, умиранням-народженням нового божества. У святковий період йому відводять роль полазника: якщо кінь увійде до хати першим, то господарі не знатимуть лиха впродовж року, будуть здоровими та матимуть достаток.

Давній обряд «засівання конем» зберегли у с. Вістря (Тернопільщина). У дійстві бере участь молодь — колядники, засівальники, поводитир коня, музики (понад 20 осіб). До обряду дбайливо готуються: вибирають красивого об'їждженого коня, привчаючи його ходити по сходах, призвичаюють до музики, підгодовуючи зерном та цукром. Для тварини плетуть вінок із туї, кетягів калини чи горобини, паперових квітів, колосся пшениці.

Зранку 31 грудня коня миють, чистять і прикрашають квітами, накидають покривало, чіпляють хомут із дзвіночками, вуздечку (обрукенку), зав'язують хустку й, нарешті, надівають вінок. Грають музики, колядують.

Опівночі процесія рушає по селу до оселі, де є незаміжні дівчата на виданні. Під вікном грають марш і дівчина має запро-

сити колядників до хати. Першим заходить парубок із торбою, у якій зерно, цукерки, горіхи, гроші. Він засіває. Далі за ним йдуть колядники й поводитир із конем. Учасники співають, а дівчина та господар оселі годують коня задалегідь приготованим сіном, зерном та калачем. Опісля коня виводять, музиканти виконують вальс і польку. Хлопець із ватаги, якому до вподоби незаміжня дівчина, запрошує її до танцю. Після цього він веде дівчину на подвір'я, садить на коня і разом виїжджають за ворота. Це символ того, що невдовзі дівчина вийде заміж і покине батьківську домівку.

Обряд триває до ранку, доки не обійдуть оселі всіх незаміжніх дівчат. Ватага підходить і до сільської ради, і до крамниць, але коня всередину не заводять. Наостанок ідуть до церкви, де відправляється святкове богослужіння.

Схожий обряд зафіксували на Івано-Франківщині (с.Колінці, с.Гринівці). Там коня можуть навіть позичити в заможних господарів. Його прикрашають паперовими квітами, домотканою веретою. Обличчя учасників розмальовують сажею. Процесія не минає жодну хату. Господарі запрошують ватагу до святкового столу, дарують щедри

гостинці, гроші. Кінь також дістає ласощі — цукор, пампушки, яблука. Як і на Тернопільщині, обійшовши всі хати, учасники вранці збираються в церкві на святкову літургію і спільну коляду.

В'ЯЗАННЯ ВАСИЛІВ

На Василя (1 січня) у селі Липівка (Івано-Франківщина) відбувається цікавий звичай — «в'язання Василів».

Василів та Василин вітають з іменинами, надіваючи на них **ГРЕГОР** — сосновий вінок, у який вплітають пшеницю та калину. Атрибут плетуть напередодні й жінки, і чоловіки.

Святкова процесія вирушає до кожної хати, у якій є Василь чи Василина. Поки йдуть — колядують, щедрують. Уже в хаті співають «Старий рік минає» і віншують. Далі вітають господаря і його родину та виконують обрядову пісню «Ізлияще благодать». Віншувальники одягають на імениника грегор, віддають у руки різдвяну зірку, а ноги зв'язують сіном. Василя беруть у коло та співають «Многая літа».

У період радянської окупації України традицію заборонили, проте місцеві сподвижники її вберегли й після проголошення Незалежності оновили. Один із таких ентузі-

астів — Богдан Стиславський. Він додає, що традиція в селі зазнала модифікацій. Однак традиція і на те є традицією, щоби постійно оновлюватися і проходити випробування часом: «Те, що ми крутимо хоровод, то раніше того не було. Це ми осучаснили давню традицію. «Многая літа» для Василя завше співали стоячи. Та саме цей хоровод символізує сонце і змушує Різдвяну зірку, яку тримає господар у колі, обертатися. Вона ніби оживає: виблискує і похитується в такт пісні».

ЛІТЕРАТУРА

Боряк О. Україна. Етнокультурна мозаїка. Київ, 2006.

Волошин І. О. Джерела народного театру на Україні. Київ, 1960.

Белова О.В. Коза, козел. Славянские древности. Этнолингвистический словарь у 5 томах. Том 2. С. 522–524.

ЧИТАТИ, ДИВИТИСЯ:

УНІКАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ:
ЯК У СЕЛАХ НА
ПРИКАРПАТТІ ЗАСІВАЮТЬ
ІЗ КОНЕМ — ВЕРСІЇ

«КОЗА»: ПРОБЛЕМА ІНТЕР-
ПРЕТАЦІЇ ОБРЯДОВОЇ ГРИ В
ЕТНОГРАФІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ
| МУЗЕЙ ІВАНА ГОНЧАРА

ДОБРИЙ ВЕЧІР ВАМ, ТА Й
ГОСПОДАРЯМ, АБО КОЗА
(ДО ЩЕДРУВАННЯ)

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛО, ДЕ
ВАСИЛІВ В'ЯЖУТЬ

СТАРИЙ НОВИЙ РІК.
ЯК НА ЛЬВІВЩИНІ
СВЯТКУЮТЬ МАЛАНКУ

Стаття

ОБРЯД «ЗАСІВАННЯ
З КОНЕМ»

Стаття

«КОЛЯДКИ Й КОЛЯДИ —
ЦЕ ЗОВСІМ РІЗНІ
РЕЧІ» — ЛЬВІВСЬКА
ЕТНОМУЗИКОЛОГІНЯ
АННА ЧЕРНОУС

Стаття

ВОДОХРЕЩА

ВОДОХРЕЩЕ (ВОДОХРЕЩІ, ВОДОХРИЩА, ВОДОХРИЩЕ, ВОДОХРЕСТЯ, ВОДОСВЯТТЯ, ВОДООСВЯЧЕННЯ, ВОДОХРИЩІ, ВОДОЩІ, ЙОРДАН, ЄРДАНЬ, АРДАН, ОРДАНЬ, ВІДОРШІ, ВИДОРШІ) — ТРАДИЦІЙНА НАЗВА НАРОДНОГО СВЯТКУВАННЯ, ЩО ПРОХОДИТЬ У ДЕНЬ БОГОЯВЛЕННЯ ТА ХРЕЩЕННЯ ГОСПОДНЬОГО 6 СІЧНЯ.

Напередодні свята (5 січня) дотримуються суворого посту, однак дітям, немічним, хворим та вагітним можна було їсти пісне. На вечірню службу йдуть із посудинами (кухлями, глеками, пляшками), щоб набрати свяченої води. Повертаючись додому, кроплять двір, господарські споруди та худобу, ллють у криницю частину води, подекуди бризкають город, щоб не було бур'янів. У хаті освячують «від усього злого» чотири кути, покуть, образи, піл (місце для снання) і по черзі всю родину.

БОГОЯВЛЕННЯ АБО ХРЕЩЕННЯ ГОСПОДНЄ

Особливе значення має перший ковток води. В етнографічних записах С.Терещенко, опублікованих А. Кримським, зазначено, що на Звенигородщині освячену воду змішували з тією, що залишалася від попереднього Водохреща, а вже після того пили. До минулорічної води ставилися дуже шанобливо, її не можна було виливати. Існувало вірування, що опівночі на Водохреща «небеса розгортаються», а вода набуває цілющості.

Далі сідають вечеряти. Це другий Святвечір або Голодна кутя. Подають лише пісні страви. Після закінчення вечері «проганяють кутю». Докладніше описали в розділі «Смаки і страви українського Різдва».

На Звенигородщині вважали, що працювати після Нового року й до Водохреща можна лише вдень, а після заходу сонця — ні, бо кожен вечір є святим. Заборонялося також на вечір залишати надворі будь-які предмети одягу чи хатнього текстилю, адже вважалося, що в час, коли освячується вода, нечиста сила тікає з болота й ховається в залишених речах і пізніше буде шкодити. Побутувала традиція малювати крейдою хрестики на посуді, образах, дверях, вікнах, сволоках, комині, грубі.

До Йордана прикрашали місце освячення води. Чоловіки вирубували на водоймах масивні хрести з льоду, престоли, ворота (арку), подекуди скульптурні композиції, у яких заморозували сушені квіти, прикрашали калиною, обливали буряковим квасом для червоного кольору.

Місце освячення води декорували килимами, рушниками, стрічками, могли ставити прикрашені ялинки, імітуючи інтер'єр храму для створення урочистої атмосфери служби Божої. У деяких селах на Гуцульщині підготовкою до місця на воді щороку по чергово займається громада певного кутка, намагаючись якомога краще обладнати та оздобити Йордан.

Зранку йдуть до церкви у святковому вбранні: чоловіки в кожухах, підперезані яскравими поясами, у смушкових шапках та чоботах; жінки — теж у кожухах, з-під яких виглядав поясний одяг залежно від регіону (спідниці, плахти, запаски, літники, обгортки), підперізувалися поясами-крайками, взувалися в чоботи та пов'язували найкращі барвисті хустки.

Після урочистої служби священник освячує воду. Парафіяни набирають її в глечики, прикрашені сухоцвітом чи штучними квітами. Вважалося, що йорданська вода набуває не лише цілющих властивостей, а й магичних. Тож дівчата на виданні прагнули найперше вмитися нею, а парубки спішили кинути снігову кулю у воду, щоб оббризкатися. Вірили, хто найбільше замочиться свяченою водою, матиме різноманітні гаразди, щастя, здоров'я та багатство в цьому році. Загалом молодь могла штовхати один одного до ополонки задля розваги.

За свідченнями М. Максимовича, на Київщині в сер. XIX ст. на Водохреща дівчата та молодіці вмивали обличчя в ополонці та втиралися червоними крайками.

Рибалки й собі хотіли магії: занурювали у воду частину сітей, примовляючи «риба буде ловитися». На Гуцульщині вмочували постолі в ополонку, щоб у прийдешньому ноги не боліли.

Після обіду молодь розважалася. У багатьох місцевостях скобзалися на хургалі — конструкції, що схожа на карусель. Для цього на водоймі встановлювали товсту порожнисту палицю, у яку встромляли тоншу й розкручувалися, ковзаючи по льоду. Або ж прикручували до палиці колесо, а до нього шворки, за які трималися чи прив'язували сани. Це було екстремально.

Після Хрещення Господнього заборонялося прати певний час. Тривалість залежала від етнографічного регіону. Вважали, що вода освячена й коли хтось починає прати, то у воду починає лізти нечиста сила.

ПІРНАННЯ В ОПОЛОНКУ

Традиція пірнати в ополонку пов'язана з лікувальними та очисними властивостями йорданської води й характерна для різних етнографічних регіонів України та народів Європи, де православ'я було домінуючою релігією.

Зокрема, на свято Богоявлення в Греції, Болгарії та Румунії, деяких регіонах Македонії, Чорногорії та Сербії побутує звичай пірнати в крижану воду. Відбувається він після служби в церкві, коли віряни рушають хрестою ходою до водойми.

Сьогодні в українському соціумі точаться гострі дискусії щодо традиції пірнання в ополонку. Є думка, що це явище не зовсім українське, а виникло та поширилося з російської культури. Дійсно, купання в крижаній воді не було масовою традицією, однак науковці О. Потебня, М.Максимович, П.Чубинський, О.Кольберг, А.Свидницький, І.Огієнко фіксували цей обряд у своїх працях. Подекуди в ополонках купали хворих дітей, щоб зцілити. Молодь занурювалася в крижану воду і стріляла в повітря, щоб сповістити про очищення гріхів. Занурення не було обов'язковим, купалися лише найсміливіші чоловіки та парубки, прагнучи убезпечити себе від хвороб упродовж року.

Оскільки йорданська вода мала ще й очисну функцію, то особливим було символічне очищення від гріхів для учасників новорічних переберій. Згідно з народними уявленнями герої Кози й Маланки уподібнювалися до нечистої сили та мали змити із себе «скверну бісівських масок».

У період радянської окупації та гонінь на церкву забороняли влаштовувати процесії на воді, однак це не стало перешкодою для людей, котрі відчували потребу і зберегли церковні та світські обряди. З відновленням незалежності України відбулася ревіталізація традицій, пов'язаних зі святом Богоявлення. Відроджуються як церковні, так і народні звичаї святкування.

ЛІТЕРАТУРА

Водохреще//Словник української мови: у 20 т.—К.: Наукова думка, 2010—2022.

Водохреще//Словарь української мови: у 4т. / за ред. Бориса Грінченка. — К.: Київська старина, 1907—1909.

Воропай О. Звичаї нашого народу. — Мюнхен: Українське видавництво, 1958. — Т. I. — 310 с.

Килимник С. I. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. — Вінніпег, Торонто: Український Національний Видавничий Комітет, 1964. — Т. I. — 151 с.

Потебня А. А. О мифическом значении некоторых обрядов и поверий// Чтения Московского общества истории и древностей российских, книги 2—4. — М., — 1865.

Фіщич Наталка. Культ предків. Нетуристичні звичаї України. — Харків: Фоліо, 2017. — 170 с.: іл.

РОЗДІЛ II

КОРПОРАТИВНІ СЦЕНАРІЇ

СЦЕНАРІЇ ДЛЯ ОФІСУ

ЦЕ СЦЕНАРІЇ ДЛЯ СПІЛЬНОГО ЧАСОПРОВІДЖЕННЯ З КОМАНДОЮ.

В ОСНОВІ — УКРАЇНСЬКІ ЗВИЧАЇ ЗИМОВОГО ЦИКЛУ. ДЕКОТРІ СЦЕНАРІЇ ВЗАГАЛІ НЕ ПОТРЕБУЮТЬ БЮДЖЕТУ, А ДЛЯ ВТІЛЕННЯ ІНШИХ ПОТРІБНІ БУДУТЬ ЗУСИЛЛЯ. ЩОСЬ, МОЖЛИВО, НАШТОВХНЕ СТВОРИТИ ВЛАСНИЙ СЦЕНАРІЙ.

Якою б не була ця корпоративна історія — ми будемо в захваті, якщо поділитися приготуваннями та святкуваннями на сторінках соцмереж. Що більше бізнесів братимуть насагу з Витоків, то міцнішим ставатиме українство.

ЛЕКТОРІЙ

Організуйте лекцію чи серію зустрічей для працівників компанії з етнографами, фольклористами, дослідниками. Оберіть тему із цього путівника, чи проведіть опитування серед колег, про яку традицію хочеться дізнатися більше. Обов'язково обговоріть лекцію, поділіться особливостями святкувань чи ритуалів рідного регіону — Україна розмаїта і це чудово.

РОЗДІЛ III

Де знайти лекторів? Загляньте в розділ III з рекомендаціями та посиланнями.

Об'єднайте лекції з одним із наступних сценаріїв, щоби повніше відчуту дух зимового циклу свят.

ОБРЯДОВІ СЦЕНАРІЇ

КУСАННЯ КАЛИТИ Колись калиту кусали на Андрія (30 листопада) і то була розвага для молоді, щоби придивитися один до одного, познайомитися, посміятися разом. Калита — це обрядовий корж, який символізує сонце і походить ще з дохристиянських часів. Дійство можна відтворити в офісі, та не обов'язково лише серед юних колег, бо передусім — це спосіб провести час разом.

Атрибути:

Калита, червона стрічка, фарби й пензлик (або будь-що, чим можна людину вимастити).

Персонажі:

Пан Калитинський — тримає калиту

Пан Коцюбинський — той, хто на коцюбі (уявному коні) скаче, щоби вкусити калиту

Писар — тримає фарби, щоби вимастити Коцюбинського, якщо той засміється.

Приготування:

Для обряду потрібно буде приготувати чи замовити калиту — круглий корж із діркою, присмачений медом, горіхами, маком. Докладніше див. «Андрія або Калита»

Протягуємо червону стрічку через корж і знаходимо місце, де можна його підві-

сити. Колись це робили на центральній балці хати. Якщо немає можливості підвісити, беремо довгу палицю, на яку чіпляємо цю конструкцію.

Дійство:

Пан Калитинський припрошує кусати, а Писар стоїть поруч. Коцюбинський — людина, котрій можна дати віник, щоби на ньому скакати до калити. Задля розпалу цікавості в обряд додають виконання завдань, перш ніж дозволити кусати калиту: спів, танець, вірш, відповісти на запитання.

Дивіться зразок виконання тут:

КАЛИТА. УКРАЇНСЬКІ ОБРЯДОВІ ТРАДИЦІЇ | ЧАСТИНА 5

Якщо Коцюбинський не виконує завдання, Писар мастить його фарбою. Далі хлопця допускають до кусання калити, а зробити це потрібно без використання рук.

Далі Коцюбинським стає наступна людина й обряд продовжується. Кусати можна всім!

ВОРОЖІННЯ НА АНДРІЯ

У вечір на 30 листопада можна й поворожити. Авжеж, ми не пропагуємо магічне мислення, та, якщо хочеться провести час у стилі «Надприродне», запасіться восковими свічками.

На Андрія дівчата ворожили здебільшого на кохання і шлюб. Ви ж можете «вдосконалити» чарування, використовуючи сучасні атрибути та питання поза шлюбним контекстом. Наприклад, чом би не поворожити на розпад імперії?

Атрибути:

Воскові свічки, ємність для розігріву воску, посудина з холодною водою.

Виконання:

Розігріваємо в окремій посудині воскову свічку до рідкого стану. Вимовляємо запитання «Як розпадеться росія?» та виливаємо на холодну воду. Споглядаємо, що проявляється на поверхні. Якщо віск розлетівся на окремі шматочки — чекай швидкого розпаду імперії; якщо утворився горбатий шмат субстанції — російська влада зігнеться під силою українства; а якщо видніється дрон — час задонатити.

ВАРЕНИКИ НА ВАРВАРИ

У цей день (4 грудня) найчастіше готували вареники з rozmaїтими начинками, але не все так просто: серед них потрібно було покласти й «ліві» з неїстівною серединкою.

Влаштуйте вареничну корпоративну вечірку: їстівні можуть бути з ягодами, капустою, маком, картоплею, грушами, квасолею, а з «лівими» пофантазуємо. Колись клали ну дуже неприємні речі — клоччя, вовну чи часник. Ви можете вигадати свої,

корпоративні, так би мовити. Але обов'язково у декілька вареників покладіть ложку борошна - це пирхуни, кусання яких має ефектний вигляд. Також можна ставити у вареник монету, тільки обов'язково попередьте учасників застілля.

ОБМІН КУТЕЮ

На Різдво заведено ходити в гості та обмінюватися кутею. Спробуємо перенести цю традицію до офісу?

Для цього потрібен лише стіл та трошки часу після роботи, щоби посмакувати різновиди куті, приготовлені колегами. Присмачте цей вечір розповідями про особливості рецепту та регіону, звідки цей перепис взяли.

Кутя в наших предків також могла бути інструментом для подолання конфлікту. Якщо серед колег є хтось, із ким ви б хотіли зміцнити стосунки, використайте цей час – подаруйте контейнер із кутею і обговоріть вашу ситуацію.

ВЕРТЕП І КОЛЯДУВАННЯ

Організувати власний офісний вертеп — справа не з легких, та точно викличе захоплення, як в учасників, так і в глядачів дійства.

Вертеп грає сценку про народження Ісуса, а також колядує та віншує.

Атрибути:

різдвяна зізда, одяг — згідно з ролями або ж український стрій.

Персонажі (основні):

Три Царі з дарунками;
Ангел;
Ірод;
Чорт;
Пастушок;
Смерть;
Циган.

Підготовка:

Якщо ви хочете зіграти класичну вертепну сценку, спершу підготуйте сценарій. Зразки можна підглянути тут: Сценарії вертепів — Українські пісні

Також потрібно буде вивчити декілька колядок та віншування. Дивіться в розділі «Колядування» та прикупіть примірник «Різдвяного співаника» від Локальної історії: Різдвяний співаник

Кожен готує собі костюм або елемент одягу, який буде відображати персонажа: як-от янгольські крила, корона, роги, пастуша шапка чи коса.

Дійство:

Вертеп заходить у приміщення і починає колядувати. Далі відбувається сценка про народження Ісуса. Завершують дійство колядкою та віншуванням на щасливий прийдешній рік. Після цього глядачі мають обдарувати учасників вертепу грошима та смаколиками. Кошти можна спрямувати на допомогу Збройним Силам України.

ЩЕДРУВАННЯ

Щедрівки — ритуальні пісні, якими вітають господарів із Новим роком та віщують достаток у родині та в діяльності. Щедрують у вечір 31 грудня. У додаток до щедрівок потрібно ще засівати — обсипати зерном простір, щоб усе добре велося. Щедрувальників обов'язково обдаровують грошима та смаколиками.

Щоб щедрувати в офісі, потрібно лише вивчити пісні та запастися пшеницею.

Тексти та виконання щедрівок можна підглянути тут:

ЩЕДРИК, ЩЕДРИК,
ЩЕДРІВОЧКА

ЩЕДРИК-ВЕДРИК,
ЩЕДРІВОЧКА

ІЗ-ЗА ГАЮ ЗЕЛЕНОГО
СИВИЙ КОНИК ВИБІГАЄ

ЩО В ПАНА ЙВАНА ТА
Й НА ЙОГО ДВОРІ

КАЧАЛАСЯ БІЛЯ ГРУДА

АБО Ж НА САЙТІ
ПРОЄКТУ ПОЛФОНІЯ

КРАФТЯРНЯ

МК «ВИГОТОВЛЕННЯ МАСКИ НА МАЛАНКУ З ПАП'Є-МАШЕ»

маску, даємо висохнути, а тоді розмальовуємо і прикрашаємо.

1-ША ЧАСТИНА «ФОРМУВАННЯ МАСКИ»

Що потрібно:

- основа для маски (в ідеалі — гіпсова форма, а як нема - то пластилін, круглий овоч чи фрукт, надувна кулька, миска розміром з обличчя чи пластикова маска для дитячого свята), щоб надати випуклість
- харчова плівка
- папір для техніки пап'є-маше (тонкий газетний, туалетний, серветки)
- клей ПВА

Цей МК складатиметься з 2-х частин, між якими потрібна перерва 1–2 дні. Спершу ліпимо

Робити щось власноруч — то не лише про дрібну моторику і красивий результат. Це час, коли ми відстаємо телефони і спілкуємося, співтворимо. Плоди цього творення — затишний досвід, неочікувані відкриття та якісний контакт із командою.

Майстер-клас можна організувати самотійно, вивчивши потрібну інформацію, або ж запросити фахівця до себе в офіс, чи навіть сходити в майстерню. Список майстрів залишаємо в розділі III.

Виконання:

1. Спершу підготуємо основу для маски. Беремо, наприклад, миску й накладаємо на неї деталі з пластиліну для позначення опуклості обличчя — ніс, губи, контур брів, очей. Можна цілком зробити основу з пластиліну.

2. Накладаємо на опуклу основу харчову плівку, щоби потім легко відділити від неї саму маску.

3. Запасіться терпінням, починаємо процес накладання шарів паперу. Змочуємо поверхню клеєм і притискаємо папір, проходимо так по всій масці, обов'язково опрацюючи вигини та опуклості. Щоб маска була міцнішою, варто зробити 6–7 таких шарів.

4. Відкладаємо виріб щонайменше на добу для висихання в сухому й теплому місці.

2-ГА ЧАСТИНА «РОЗФАРБОВУВАННЯ»

Що потрібно:

- монтажний ніж
- ножиці
- акрилові фарби
- пензлики
- лак для акрилових фарб
- прикраси
- гумка для маски

Виконання:

1. Якщо виріб засушився добре, то при постукуванні буде дзвінкий звук. Також на масці не має залишатися вм'ятин. Якщо раптом сталося так, що не досушилося, використайте фен.

2. Знімаємо виріб із основи і відрізаємо зайве: рівняємо краї форми, монтажним ножем робимо очі, дірки для носа та рота (якщо потрібно).

3. Визначившись із дизайном маски, розфарбовуємо та прикрашаємо додатковими елементами.

4. Даємо просохнути фарбі, можна досушити феном. Покриваємо лаком.

5. Далі залишається лише вчепити гумку, чи інший елемент, щоб маска трималася на обличчі.

Обов'язково поділіться, що у вас вийшло й позначте нас у соцмережах @ vytoky.putivnyk, щоб ми порадили разом.

Для натхнення:

МАСКИ ДЛЯ МАЛАНКИ
ВІДПРАВЛЯЛИ В РІО-ДЕ-ЖАНЕЙРО ТА КАНАДУ.
СЕКРЕТИ СТВОРЕННЯ ВІД
МАЙСТРІВ З ВАШКІВЦІВ

БУКОВИНЕЦЬ РОБИТЬ
ТРАДИЦІЙНІ МАСКИ
ДЛЯ МАЛАНКИ

МК «ПЛЕТІННЯ ДІДУХА»

Традиційно дідух робили на жнива (про це пишемо в літньому випуску «Витоки»), але ніщо не забороняє зробити його й перед Різдвом, особливо якщо є сильне бажання поставити на Святвечір власний солом'яний виріб.

Що потрібно:

- Снопки жита, вівса, пшениці
- Сухоцвіт
- Стрічки
- Ляна мотузка
- Ножиці

Виконання:

Формуємо сніп, поєднуючи між собою жито, сухоцвіт, колоски вівса чи пшениці. Замотуємо туго лляною мотузкою. У кінці формуємо три лапки, кожену з яких теж обмотуємо. Можна прикрасити дідух стрічками за бажанням.

Розмаїття форм та розмірів дідуха в Україні вражає, тож для натхнення прогляньте, які вам більше до вподоби:

ВИГОТОВЛЕННЯ ДІДУХА.
ОЛЬГА САХНО

ЯК ЗРОБИТИ ДІДУХА
СВОЇМИ РУКАМИ. МАЙСТЕР-
КЛАС ТВОГО МІСТА

ПОДІЛЬСЬКИЙ ДІДУХ:
ІСТОРІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ
СТВОРЕННЯ

МАЙСТЕР-КЛАС. ДІДУХ

МК «ВИГОТОВЛЕННЯ РІЗДВЯНОЇ ЗВІЗДИ»

Різдвяна зірка або зізда — обов'язковий атрибут колядників. Однак, якщо ви не збираєтеся ходити ватагою колядувати, зірка залишається стильним елементом, який створює святкову атмосферу в просторі.

Найпростіший спосіб зробити різдвяну зірку тут.

Що потрібно:

- Паличка, на якій триматиметься зірка
- Кнопка канцелярська
- Товстий картон
- Олівець і гумка
- Ніж
- Фарби

Виконання:

1. Спершу розкреслюємо олівцем на картонному квадраті ескіз нашої зірки.
2. Вирізаємо форму зірки згідно з ескізом.
3. Покриваємо фарбою і даємо підсохнути.
4. З'єднуємо центр зірки з паличкою канцелярською кнопкою.

Для натхнення:

МАЙСТЕР-КЛАС ІЗ
ВИГОТОВЛЕННЯ
РІЗДВЯНОЇ ЗІРКИ

ВИШУКАНА РІЗДВЯНА ЗІРКА
ШВИДКО І СВОЇМИ РУКАМИ

ЗІРКА НА РІЗДВО. МАЙСТЕР-
КЛАС НА ГУЦУЛЬЩИНІ

МК «ВИГОТОВЛЕННЯ РІЗДВЯНОГО ПАВУКА» Різдвяний павук із соломи був оберегом дому в темні зимові часи. Вигляд він має фантастичний, тож пропонуємо зробити власноруч та прикрасити корпоративний простір чи оселю.

Що потрібно:

- солома
- бавовняна нитка
- ножиці
- довга голка

СЦЕНАРІЙ ДЛІЯ ОФІСУ

- лінійка
- гофрований папір

Виконання:

1. Замочуємо соломку в гарячій воді на 15 хв.
2. Щоб скласти павука, потрібно буде зробити один великий ромб, 5 середніх та 25 маленьких.
3. З'єднуємо середній ромб із 5 маленькими елементами. І так маємо отримати 5 конструкцій.

КОРПОРАТИВНІ

СЦЕНАРІЙ

II

РОЗДІЛ

4. Чіпляємо до центрального найбільшого ромба ці 5 конструкцій.

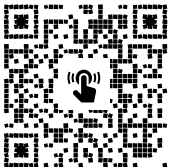
5. Укінці можемо вчепити китиці з паперу на краї найменших ромбів.

Знаємо, що словами важко це осягнути, тож одразу запрошуємо дивитися відео:

ЯК ВИГОТОВИТИ РІЗДВЯНОГО ПАВУКА? МАЙСТЕР-КЛАС ВІД ОЛЬГИ САХНО

Ще натхнення:

ПАВУК - ВІДЕО-ІНСТРУКЦІЯ, РІЗДВЯНИЙ ПАВУК

РІЗДВЯНИЙ ПАВУК ПОБУТУВАВ НА РІВНЕНЩИНІ: ЯК СПЛЕСТИ СОЛОМ'ЯНУ ПРИКРАСУ ДО СВЯТ ТА ЗВІДКИ ЦЯ ТРАДИЦІЯ

ЧИТАЦЬКИЙ ТА КІНОКЛУБ

Започаткуйте корпоративний читацький клуб, щоб не лише інтелектуально та емоційно сповнитися, а й додати ще соціальних інтеракцій всередині компанії. Те ж стосується і спільного перегляду та обговорення кінострічок.

Як організувати клуб?

1. Оберіть формат: регулярні зустрічі з обговоренням книги чи фільму, кінопоказ, літературний вечір.

2. Сформууйте програму. Дещо ми запропонуємо до перегляду чи прочитання вже в цьому розділі.

3. Створіть умови. Хай це буде комфортний простір із проектором, зручними кріслами або ж зберіться онлайн.

4. Залучайте колег. Заохочуйте брати участь, пропонуйте ділитися ідеями, нагадуйте про зустрічі.

**ПЛЕЙЛИСТ «РІЗДВО
ТА МАЛАНКА»
ВІД UKRAÏNER**

Українер. А потім разом обговорити з колегами.

Пропонуємо переглянути документальні стрічки про Різдво та Маланку від проекту

РІЗДВО НА ПОДІЛЛІ |
UKRAÏNER

РІЗДВО У ЛЬВОВІ |
UKRAÏNER

МАЛАНКА. ЗБЕРЕГТИ
ДІМ | UKRAÏNER

МАЛАНКА В ПОПОВІЙ
ГРЕБЛІ | UKRAÏNER

КРАСНОЇЛЬСЬКА
МАЛАНКА. ВІДРОДЖЕННЯ
КАРНАВАЛУ | UKRAÏNER

МАЛАНКА В ПЕТРАШІВЦІ,
АБО МІХОРЕНСЬКІ
КОНИКИ | UKRAÏNER

МАЛАНКА У КОСМАЧІ.
ГУЦУЛЬСЬКИЙ
КАРНАВАЛ | UKRAÏNER

ВАШКІВЕЦЬКА МАЛАНКА
АБО ПЕРЕБЕРІЯ | UKRAÏNER

МАЛАНКА В БЕЛЕЛУЇ |
UKRAÏNER

ВОДІННЯ КОЗИ В
КОЗУБІВЦІ | UKRAÏNER

МАЛАНКА В ПІСТИНІ |
UKRAÏNER

**ЧИТАЦЬКИЙ КЛУБ
ІЗ КНИГОЮ ДАР'Я
АНЦИБОР «ПІД
ПОДУШКУ ЧИ
ПІД ЯЛИНКУ?»**

Глибоке антропологічне дослідження про те, як розвивалася традиція святкування зимових свят в Україні, який зв'язок у Миколая і Санти, і наскільки Дід Мороз — продукт радянської епохи?

На додачу, ви можете запросити авторку книги в гості до офісу чи в ZOOM для проведення спільної корпоративної події.

ДАР'Я АНЦИБОР «ПІД
ПОДУШКУ ЧИ ПІД ЯЛИНКУ?
АНТРОПОЛОГІЧНЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ СВЯТ»

Ще ідеї для читання:

ВИПУСК ЛОКАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ
ПРО РІЗДВО #10 (2023)

«РІЗДВО / МАЛАНКА»
UKRAÏNER

**КІНОКЛУБ, ФІЛЬМ
«ТІНІ ЗАБУТИХ
ПРЕДКІВ»**

Тема Різдва тут не є основною. Однак присутній епізод про Святвечір в осерді гуцульської традиції, де органічно поєдналися язичницькі та християнські вірування. «Тіні забутих предків» можна і дивитися, і читати.

Дивитися:

ТІНІ ЗАБУТИХ
ПРЕДКІВ | ТАКFLIX

Дивитися:

МИХАЙЛО КОЦЮБІНСЬКИЙ
«ТІНІ ЗАБУТИХ
ПРЕДКІВ. НОВЕЛИ» |
ВИДАВНИЦТВО ВІХОЛА

ЗМАГАННЯ

Щоби підігріти командну цікавість до традиційної культури, спробуйте формат челенджів чи змагань.

Ось декілька варіантів:

- Створіть чат, у якому «позмагайтеся» за найкращий святковий стіл на Різдво. Розкажіть про унікальність страв та назв у вашому регіоні. Поділіться рецептами та обрядами;
- Зробіть дошку з фотографіями в офісі. Це місце, де колеги можуть легально похизуватися українськими строями, які цьогоріч одягали на свята;
- Створіть корпоративний хештег та поділіться, як різні відділи однієї компанії прикрашали свої офіси. Які традиційні елементи додавали? Що робили власноруч?

Україна багата на звичаї, та вони можуть відрізнятися в регіонах, тож не варто сперечатися, чия кутя правильна та скільки страв має бути. Пізнавайте різноманіття традицій із відкритим серцем!

ТАЄМНИЙ МИКОЛАЙ

Дайте Санті відпочити, у нас є Миколайко! Влаштуйте традицію обміну подарунків на 6 грудня.

Щоб організувати Таємного Миколая:

1. Оберіть людину, відповідальну за координацію процесу.
2. Створіть список учасників із їхніми побажаннями та запропонуйте обмеження на подарункові витрати.
3. Жеребкуванням оберіть, хто кому даруватиме. Можна використовувати сторонні сервіси, які добряче спрощують пункт 2 і 3, об'єднуючи їх на сайті.

Оскільки Миколай приносить подарунки під подушку, можна вигадати інсталяцію, яка її нагадуватиме і класти гостинці туди.

КОРПОРАТИВНА НЕБАЙДУЖІСТЬ

КОЛЯДНИКИ ЯК ФАНДРЕЙЗИНГ

Колядники завжди були тими людьми, без чийх голосів вкрай складно уявити Різдво. Що якщо створити колядницький гурт вашої компанії,

а зібрані кошти задонатити на підтримку війська, людей у скруті чи постраждалих від війни тварин?

Щоб організувати колядницьку ватагу:

1. Сформууйте список учасників
2. Оберіть, на яку добру справу будете колядувати
3. Розробіть маршрут колядування. Визначте, чи будете діяти всередині компанії, чи підете до бізнес-партнерів, чи, можливо, пройдетеся кав'ярнями району.
4. Підготуйте колядки. Можете вивчити колядки з Витоків, чи придбати собі кишенькові співаники Різдвяний співак із «Курбасами».

РІЗДВЯНИЙ СПІВАНИК
ІЗ «КУРБАСАМИ»

Бажаємо світлого фандрейзингу!

СТАТИ МИКОЛАЄМ ДЛЯ КОГОСЬ

Станьте Миколаєм для дітей у складних життєвих обставинах, сиріт чи постраждалих від війни. Долучайтеся до однієї з ініціатив, вибирайте лист, купіть подарунки та відправте дитині:

ОЛЕНІ СВЯТОГО МИКОЛАЯ

СВЯТО ДЛЯ ДІТЕЙ ВПО

Я МИКОЛАЙ

У цьому розділі хочемо зачепити важливу тему — систематична підтримка вразливих категорій людей. Справа в тім, що на Миколая людям хочеться зробити добро і, наприклад, поїхати в сиротинець із торбою подарунків. Якщо це разова історія, то для дітей вона може обернутися не надто приємним досвідом: ніби про них згадують лише раз на рік. Це спричиняє емоційні гойдалки, розчарування, а також формує стійкий образ «нешчасних дітей».

Чудовим рішенням буде сформувати систему постійної допомоги у форматі:

- волонтерства — проводити заняття дітям, екскурсії, гуртки;

опікунства та менторства — щоби будувати міцні стосунки з дитиною та бути рольовою моделлю;

- Фінансової та матеріальної підтримки — регулярно допомагати грошима, речами, продуктами, іграшками.

Стати Миколаєм — це не просто подарувати щось, це змінити життя дитини на краще. Щоб справді допомогти, важливо не обмежуватися одноразовими акціями, а будувати довготривалі стосунки з дітьми, які потребують підтримки.

ДОПОМОГА ПРИТУЛКАМ

Із приходом холодів притулкам потрібно більше підтримки.

Ви можете обрати найближчу до вас домівку для тварин, чи фонд, який опікується українськими звірятами.

Згуртуйтеся з командою і оберіть рівень залучення:

- фінансова допомога
- спонсорство певної акції, наприклад, стерилізація тварин чи будівництво хатинок для вуличних котів
- зберіть корм, ліки, лежанки, іграшки і доставте самостійно
- організуйте МК із пошиття лежанок для котів-собак і доставте партію в притулок

- організуйте волонтерський день і допоможіть прихистку із прибиранням, вигулом тварин, ремонтом вольєрів

- створіть спільний із притулком проєкт із метою прилаштування тварин у хороші сім'ї

Обирайте спосіб на свій смак та кошт. І пам'ятайте, що небайдужість рятує здоров'я та життя.

ГАЙД КОЗИ-МАЛАНКИ

ВЧИМО ОСНОВИ

1. ВИЗНАЧАЄМО КОНЦЕПЦІЮ:

ОБИРАЄМО, ЩО СВЯТКУВАТИ — «МАЛАНКУ» ЧИ «КОЗУ»? А, МОЖЕ, «КОЗУ-МАЛАНКУ»

Якщо плануєте щедрувати в Новий рік, спочатку вартує обрати: ви хочете робити «Маланку» чи водити «Козу»? Або ж можете сумістити два обряди в один. Обидві традиції можна опанувати завдяки цьому гайду — і ми негайно хочемо почати в цьому допомагати.

У попередніх розділах ви отримали уявлення про наповнення і сенс свят «Маланки» й «Кози» — ми ж хочемо їх доповнити ще з позиції того, що відчувають самі учасники дійств, ким, сподіваємося, станете і ви.

Оскільки «Маланка» — це напрочуд шумне та рухоме явище, група щедрувальників постійно перебуває в русі і здійснює галас. Вона «озброєна» дзвонами, бубнами, ріжками — словом, чим завгодно, що шумить і гуде. Її завдання - бути чутними на кілька вулиць. Попри те, що є головні персонажі (Маланка та Василь) і кульмінація у вигляді їхнього вінчання, обряд «Маланки» — це стихія, яка має слабо виражений центр. Кожен персонаж у ній не лише гучний, а й розкутий, робить збитки (пранки) оточенню в процесі пересування колони. Це ваш легальний спосіб побешкетувати!

«Коза», у порівнянні з «Маланкою», більш організована навколо центральної події — вбивства та переродження Кози — та має чіткішу структуру, про яку домовляються та репетирують завчасно. Як і в «Маланці», до взаємодії залучають глядачів та жартують із ними, з тою відмінністю, що взаємодія здебільшого стосується саме оживлення Кози. Дуже віддалено «Козу» можна порівняти з театральною виставою, де є загальний сюжет, а всередині відбувається імпровізація, аби сюжет реалізувався.

«ВОДЯТЬ ВЕДМЕДІВ» ІЛЮСТРАЦІЯ ДАРИНИ ПАВЛЮК

Отже, якщо вам більше до душі ледве керований надгучний хаос — вам більше пасуватиме «Маланка». Якщо ж вам до вподоби в міру гучний сюжет, частково імпровізований — вам більше пасуватиме «Коза».

Вибираючи, орієнтуйтеся також на кількість людей у групі. Аби водити «Козу» оптимально мати 3–10 людей, для «Маланки» — 7–20. Нижче в цьому гайді ви можете ознайомитися із класичними ролями та зрозуміти розподіл.

А якщо вам сподобалася і «Коза», й «Маланка»? Можете сміливо суміщати, звісно, з повагою до обох традицій та відведенням їм обом місця у вашому дійстві. Як саме ви організуєте сценарій, залежить від вас. Можете орієнтуватися на такий план:

1. Учасники «Кози-Маланки» разом співають маланкарських пісень, роблять збитки та гомін.

2. Учасники «Кози-Маланки» разом співають пісню про Козу. Персонажі «Кози» розігрують сцену смерті та воскресіння Кози, залучають до спроб її воскресіння як глядачів, так і учасників «Маланки».

3. Після воскресіння Кози всі учасники «Кози-Маланки» спільно щедрують.

ЯК АДАПТУВАТИ «МАЛАНКУ» ТА «КОЗУ» ДО СВЯТКУВАННЯ В МІСТІ?

«Маланка» й «Коза» у своїх витоках святкувалися в селах, тому, коли ви знайомилися з цими традиціями в попередніх частинах видання, це ледве стосувалося міської культури, принаймні в її сучасному вигляді. У нинішньому місті перед нами відкриті й інші варіації щодо форматів, маршрутів і часу, коли щедрувати.

Робити «Маланку» й водити «Козу» можна подібно до того, як це робили раніше — від хати до хати, лиш від квартири до квартири у вашому будинку. Або ж ви можете пересуватися від кабінету до кабінету у вашому офісі чи від кав'ярні до кав'ярні у вашому районі, або і взагалі їздити містом, вітаючи друзів. Робити «Маланку» й водити «Козу» можна також на публічних заходах, бажано завчасно про це домовитися з організаторами.

Вибір залежить виключно від вас, проте впливає на те, як буде відбуватися саме дійство. Так, потрібно враховувати, що у квартирах мало місця, а на публічних подіях багато натовпу. Це, зокрема, впливає на бажану кількість людей у вашій групі й на те, чи зможуть вони мати ігрові репліки (яких багато в «Козі»), чи буде їх чутно. Тому, обираючи, чи будете відтворювати в місті традицію «Маланки» чи «Кози», варто враховувати формат святкування.

Коли доходить до дати святкування - традиційно вона припадає на Новорічну річ, проте часто це кілька днів по тому святкування продовжувалися в різних форматах. Так і нині — ви можете святкувати як 31 грудня, так і в перші числа січня — головне, аби було зручно вам і вашим глядачам. Не дуже рекомендуємо святкувати в числа Різдва — аби не сплутувати різдвяні й новорічні традиції, проте в умовах офісу чи під час публічних подій це може відбуватися. Якщо така ситуація виникла, ми б радили розповісти аудиторії, що саме ви святкуєте.

Коли ми говоримо про адаптацію до міста, мова йде не тільки про адаптацію формату, а і про вибір персонажів, костю-

мів, пісень. Аби продовжуватися, наші традиції мають не лише зберігатися, але й розвиватися. Окрім традиційних персонажів, ви можете додати персонажів актуальних політичних та громадських діячів або зірок, навіть персонаж консьєржа у вашому ЖК чи вашого директора. Ви також можете робити сучасними класичні ролі, приміром, Пані вже не обов'язково має бути та Пані в пишній сукні — це може бути цілком сучасна міська Панночка. Те саме стосується пісень: традиційні пісні ви можете розбавити сучасними та актуальними для вас і ваших глядачів. Звісно, це повинно мати баланс, аби традиції не викривлювалися до невпізнаваності. Як це зробити, буде далі в цьому гайді.

2. ОБИРАЄМО ПЕРСОНАЖІВ ДІЙСТВА:

ЯКІ БУВАЮТЬ ПЕРСОНАЖІ?

Ви вже знаєте, що можете відтворити лише «Маланку», лише «Козу» або те й те. Для обряду «Кози» оптимально мати 3–10 людей, для Маланки — 7–20.

Без кого не може відбутися «Коза» чи/та «Маланка»? У Козі - це власне Коза, Дід та Лікар. У Маланці ж обов'язково має бути Шандар, Василь, Маланка. Розширений склад дійства може сягати 20 людей і більше. Деяких персонажів може бути й двоє однакових, головне - аби основні (вищеперелічені) були в одному екземплярі. І пам'ятайте, що ви можете додати-створити яких завгодно персонажів у дійство.

Тож обирайте свій формат та сміливо відтворюйте традиції, а нижче знайомтеся з переліком класичних персонажів.

«КОЗА»

Обов'язкові: Коза, Дід, Лікар

Зазвичай є: Ворожка, хористи, музики, міхоноша (щоб збирати дарунки-гроші), береза (керівник ватаги)

Додаткові: берези (ватажки/лідери гурту), козаки, хлопці-співачи

Опційні: троїсті музики, будь-який персонаж сучасності

«МАЛАНКА»

Обов'язкові: Шандар, Маланка, Василь

Зазвичай є: Дід, Коза, Лікар, Ворожка, Баба, Чорт, Смерть, Піп, Купець*, Ведмідь, Розбійник*.

Додаткові: Солдат/козак, вершник на коні, коники, коваль, козак, Пан та Пані.

Опційні: троїсті музики, будь-який персонаж сучасності

*КОЛИСЬ ЦЕ БУЛИ НЕ РОЗБІЙНИК ТА КУПЕЦЬ, А РОМ ТА ЄВРЕЙ, АЛЕ ПЕРСОНАЖІ ВІДОБРАЖАЮТЬ СУСПІЛЬСТВО, А МИ ПРОТИ ДИСКРИМІНАЦІЇ.

ВАРТО ЗНАТИ:

У деяких місцевостях розмежували дві категорії карнавальних персонажів: «чистих» і «нечистих» або «красивих» і «некрасивих». До перших належали перебрані без масок на обличчі, костюм яких характеризувався підкресленою охайністю, а поведінка — ритуальною ввічливістю. Це «козак», «улан», «шандар», «турок», іноді й сама «Маланка». Іншу групу склали персонажі переважно давнього походження: «ведмідь», «коза», «кінь», «ґіґ», «баба», «чорт» та інші вбрані так, що особу виконавця впізнати неможливо. (За Курочкіним «Українські новорічні обряди: «Коза» й «Маланка»).

ЩО РОБЛЯТЬ ПЕРСОНАЖІ ПІД ЧАС СВЯТКУВАННЯ ТА КОМУ З КОМАНДИ ЯКА РОЛЬ НАЙБІЛЬШЕ ПІДІЙДЕ?

Зазвичай персонаж відображає характер людини, її приховані риси, які вона може проявити в карнавальній масці. Або ж навпаки — персонаж повністю протилежний людині в реальності. Головне, в чому варто впевнитись — що людина розкриє персонаж повністю. Варто тримати в голові те, що є персонаж із масками і без. Тобто якщо людина сором'язлива, то роль із маскою її може розрухати.

Наприклад, потрібно знайти людину для ролі Баби. Цей персонаж про харизму, рухливість та нотки сварливості. У руках у Баби віник — вона ним замітає все в хаті, мете по ногах, б'є по сраці. Найкраще для цієї ролі підійде хлопець чи дівчина, які люблять увагу, не бояться взаємодіяти з незнайомцями та робити збитки.

КЛЮЧОВІ ПЕРСОНАЖІ КОЗИ

КОЗА — головна в обряді, символ родючості. Вмирає та падає, потім перероджується. Чим більше скакатиме коза, тим успішнішим буде рік. Артистичність, спритність, здатність до імпровізації.

ДІД — головний персонаж обряду. Водить козу й задає тон усьому карнавальному дійству. Голосить, коли коза вмирає, і кличе на допомогу лікаря, ворожку або людей, щоб оживив закляттям, піснею тощо. Харизма, гучний голос, імпровізація, розкутість.

ЛІКАР (АБО ВОРОЖКА) — намагається оживити козу. З'являється на прохання діда, намагається (але все ж не вдається) оживити козу ліками, закляттями, заговорами тощо. Стурбованість, артистичність, паніка, шок, відповідальність.

КЛЮЧОВІ ПЕРСОНАЖІ МАЛАНКИ

МАЛАНКА ТА ВАСИЛЬ — головні в обряді. Символізують старий та новий рік, ходять у парі. Уся «Маланка» — їхнє весілля, обряд закінчується власне одруженням. У Маланку переодягається хлопець, а у Василя — дівчина. Поводяться як «молоді».

ВАРТО ПАМ'ЯТАТИ, ЩО ВСІ ВЗАЄМОДІЮТЬ МІЖ СОБОЮ. УСЕ БАЗУЄТЬСЯ НА ІМПРОВІЗАЦІЇ ТА ВІДБУВАЄТЬСЯ В МОМЕНТІ, ТОЖ МОЖЕ ПІТИ НЕ «ЗА ПЛАНОМ».

ШАНДАР / БЕРЕЗА / КАЛФА / КОРИФЕЙ — персонаж про колишнього військового, який одягнений у парадний кітель. Ведучий, режисер Маланки. Формує склад персонажів, розподіляє між учасниками. Визначає, куди йде процесія, таймінг, репертуар тощо. Лідерство, харизма, імпровізація.

ЛІКАР (АБО ВОРОЖКА) — робить маніпуляції господарям хати, міряє температуру, оживляє козу, якщо треба (імпровізаційно). Словом, робить те саме, що і в обряді «Коза».

РОЗБІЙНИК* ТА ВЕДМІДЬ — ходять у парі. Ведмідь на ланцюгу, розбійник його веде, намагається приборкати.

*КОЛИСЬ ЦЕ БУВ НЕ РОЗБІЙНИК, А РОМ, АЛЕ ПЕРСОНАЖІ ВІДОБРАЖАЮТЬ СУСПІЛЬСТВО, А МИ ПРОТИ ДИСКРИМІНАЦІЇ.

Ведмідь збиткує, бігає за перехожими.

ВОРОЖКА АБО ЦИГАНКА — робить розклади таро, складає натальну карту, гадає на руці. Може запитати в карт, як там коза, чи буде жити. Сіє пшеницею, заговорує на добрий рік.

ПШ — усіх святить, кропить, має кадило. Благословляє, вінчає пару Маланки з Василем.

БАБА АБО МОЛОДИЦЯ З ВІНИКОМ — делікатна газдиня, дуже любить чистоту, тому ходить із віником. Робить збитки, зачіпається до неодружених чоловіків, вимітає все, мете по ногах, свариться, погрожує віником.

ЧОРТ — має вила, робить ними збитки, штурхає інших. Чорт дуже шумний та збитковий, може мати рясні дзвони, щоби було чутно, що він наближається.

КУПЕЦЬ* — відповідальний за закладовані гроші, намагається щось продати господарям або взяти щось задарма.

*КОЛИСЬ ЦЕ БУВ НЕ КУПЕЦЬ, А ЄВРЕЙ, АЛЕ ПЕРСОНАЖІ ВІДОБРАЖАЮТЬ СУСПІЛЬСТВО, А МИ ПРОТИ ДИСКРИМІНАЦІЇ.

3. ВЧИМО ПІСЕНЬ

Звук та шум під час обрядів — у головній ролі. Пісня — обов'язкова частина перформансу. Адже нею персонажі говорять та взаємодіють із людьми. Чим гучнішими будуть Коза та Маланка — тим успішнішим буде рік.

Шум, співи та збитки — не просто так, це способи відлякування злих духів. У хід іде все — музичні інструменти, підручні та саморобні штуки для створення звуку та ритму. Щоб зрозуміти масштаб та настрої шуму — уявіть ультрасів на стадіоні.

Співати — треба, знати слова — обов’язково. І не соромтеся звучати, сприймайте це як практику на вивільнення негативу.

Що і як співаємо:

*ОЙ ЧИНЬЧИКУ-ВАСИЛЬЧИКУ
ОЙ СКАЧИ, СКАЧИ,
ГО-ГО-ГО, КОЗА,
ЩЕДРИЙ ВЕЧІР, ДОБРИЙ ВЕЧІР
ЩЕДРИЙ ВЕЧІР, ЩЕДРІВОЧКА*

ТЕКСТИ ТА ЯК СПІВАТИ —
ЗНАЙДЕТЕ ТУТ

Що ще можна співати? Щедрівки (трохи відрізняються від колядок, у них ми бажаємо щасливого нового року, засіваємо на рік, а в колядках більше про створення світу — народження Бога) поширені та регіональні, часом це може бути щось загальноновживане народне або майже народне. Співайте пісні, які знаєте. Головне - разом і українське!

ГОТУЙМОСЯ

1. РОБИМО КОСТЮМИ:

ЯК ПОЄДНАТИ КОСТЮМИ
ОДНІЄЮ ІДЕЄЮ?

Щедрування із переодяганням — справжній народний театр. Це завжди про відображення суспільних настроїв та бажань. Ви вже знайомі з класичними персонажами, їх дуже часто адаптують під актуальні події. Або ж додають нових, щоб відрефлексувати події чи новини. Таким чином, кожна Коза-Маланка стає зовсім унікальною та неповторною, з різними акцентами та сенсами.

Наприклад: На початку 2000-их було багато політичних перипетій та одіозних політичних персонажів. Цього неможливо було оминути та просто обговорювати за столом, тому всі ці події відобразились у Маланці. Був персонаж Тимошенко, Ющенко, Януковича та інших. І так із кожною подією, яка чіпляє українців. Зараз же до колективу ряджених додається військовий медик, капелан, стрілок, ветеран тощо.

Ще раз, наприклад, минулої зими Коза та Маланка побували на Золотих Воротах, тож усі персонажі були адаптовані під столичні настрої: пані з песиком була з Липок, Маланка була хіпстеркою, а Баба — у леопардовій шубі.

Оскільки це народний театр, то все має бути об'єднане певною темою чи концептом. Якщо таке є — узгодити костюми видається доволі простим завданням. Тож радимо придумати тему вашої Кози-Маланки і від неї відштовхуватись, як у підборі персонажів, так і в перформансі. Це може бути якесь соціальне явище, яке ви хочете висміяти або підкреслити, наприклад, заборона УПЦ МП, корупція, відключення світла тощо.

ЯК РОБИТИ КОСТЮМИ: ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

Костюми, як власне й персонажі, придумувались із того, що побутує довкола. Персонажів завжди одягали в те, що під рукою. Робили костюми зі старих речей, вивертали дублянки навиворіт, мастилися сажею, багато придумувалось на ходу. Це не театр, тож головне правило — неідеальність. Радимо запланувати похід на секунди ;)

Маска або грим — найважливіша частина образу. Головне її завдання — зробити людину невпізнаваною. Маски можна зшити самотужки зі старого одягу, привіт секунду! Або ж замовити чи купити готові в майстрів, які роблять із пап'є-маше. Головне — щоб не маски для Гелловіну, будь ласка!

2. ПЛАНУЄМО МАРШРУТ:

ВИБІР МІСЦЬ НА МАРШРУТІ

Аби ваш досвід святкування традиційного Нового Року був позитивний, важливо завчасно спланувати та погодити маршрут із командою.

Варто почати з розрахунку кількості локацій. Зазвичай після другої ви лише входите в смак, але після сьомої вже захриплі та потрохи мрієте про афтепати — тож оптимальна кількість місць у маршруті — від 4 до 9. Окрім цього, ваш маршрут має бути компактним — аби переїзд чи перехід між локаціями не займав понад 60% часу — в іншому разі учасники групи можуть зарано втратити інтерес.

Коли ви обираєте вже конкретні місця на маршруті, бажано, аби ви зіставили кількість людей у вашій групі та скільки вільного місця є на локації. Так, якщо вас 20, то в маленькій квартирі чи в маленькій кав'ярні, ймовірно, вам буде тісно. А якщо вас 5, то можете розчинитися в людному місці. Тож обирайте місця на маршруті не лише залежно від близькості одне від одного, а й залежно від кількості учасників щедрування.

ПЛАНУВАННЯ РОЗКЛАДУ ПЕРЕМІЩЕНЬ

СЦЕНАРІЙ

КОРПОРАТИВНІ

II

РОЗДІЛ

Коли сплануєте маршрут, прокладіть його на гугл-картах, а потім додайте до цього часу по 15 хвилин перебування на кожній із локацій — так зрозумієте, скільки часу триватимуть ваші щедрювання.

Традиційно щедрювати починають увечері, як починає сутеніти — і ми рекомендуємо цього дотримуватися, бо з «Маланки» та «Кози» посеред дня діла не буде :) Якщо ви

щедрюєте в публічних місцях, як-то кав'ярня, то бажано враховувати, скільки в них зазвичай людей у той день, коли щедрюєте, і в які години гарне відвідування — хорошим часом може бути з 19:00 до 21:30. В офісі ж у робочий день навпаки краще починати, як тільки сутеніє.

ПОПЕРЕДНЯ КОМУНІКАЦІЯ З ТИМИ, ХТО БУДЕ ВАС ЗУСТРІЧАТИ

Якщо це можливо, то варто попередити тих, до кого ви завітаєте — це помітно покращить досвід взаємодії. Звісно, традиційно людей не попереджували, але всі й без попередження знали, що до них прийдуть із «Маланкою» чи з «Козою». Якщо плануєте завітати в публічні місця, домовтесь, аби вони прокомунікували ваш візит на афіші в закладі, а також у соцмережах.

Важливо, щоб на вас чекали — звільнили простір, якщо в приміщенні небагато площі й багато меблів, аби вам було де розвернутися, а також підготували наливки, закуски й пампухи, аби частувати вас після щедрувань. Нехай і купюри не забудуть — аби наповнити ними ваш мішечок для грошей.

Вас, швидше за все, запитають про час візиту. Попри те, що ви матимете складений графік, не рекомендуємо казати, о котрій саме будете, натомість повідомте діапазон — це додасть гнучкості й дасть змогу отримати максимальну насолоду від процесу.

3. КООРДИНУЄМО ПІДГОТОВКУ:

ФОРМУВАННЯ КОМАНДИ ТА ПОЧАТОК РОБОТИ З НЕЮ

Головне в нашій справі — люди, тож треба зібрати чудову команду, яка може складатися як із друзів, так і з ледве знайомих людей і стати приводом для знайомства. Головне — аби всі мали бажання взяти участь у «Маланці» або в «Козі» (або в «Козі-Маланці»), а також мали час на підготовку й були вільними під час репетиції (про неї далі) та самого щедрування.

Збирати команду рекомендуємо за місяць до Нового Року — аби всі встигли зробити собі костюми, вивчити пісень та вжитися в роль.

Як тільки зібрана основна частина команди, варто зробити зустріч (наживо чи онлайн), де б усі познайомилися та де б ви домовилися, що і як ви робите. Якщо зустріч онлайн, її варто записати — аби її могли подивитися ті, хто доєднається до команди пізніше (повірте, ваші друзі дізнаються, що ви плануєте — та й собі захочуть узяти участь).

Що варто обговорити на зустрічі:

ПОЯСНИТИ, що таке «Маланка» або «Коза» (або й те, і те), показати приклади, як це відбувається, дати почитати цей гайд.

ПОЯСНИТИ, як ви адаптуєте традиційне святкування під сучасний контекст і навіщо ви це робите.

ЗАПРОПОНУВАТИ та обговорити дату щедрування та маршрут.

ОЗВУЧИТИ перелік персонажів та пояснити їхню функцію. Розподілити ролі. Якщо є можливість, по кожному персонажу підготувати приклади елементів вбрання та на зустрічі обговорити побажання по костюмах - то це буде чудово, якщо ні - то це потрібно зробити пізніше окремо.

НАГОЛОСИТИ на важливості вивчення пісень, розповісти, що ви будете співати та де ознайомитися з текстами.

РОЗПОВІСТИ, як буде організована підготовка. Озвучити графік підготовки, дату та місце репетиції.

ВИЗНАЧИТИСЯ, для чого ви будете збирати кошти під час щедрування — для себе чи на благодійність, та на яку.

Якщо ваша група велика, заплануйте кілька людей, які не мають активної ролі, та можуть її перейняти в разі, якщо не зможе хтось із учасників ключових ролей. В останній момент людей на ключові ролі важко підібрати та навчити, тому найкраще, аби ними став хтось із команди, якщо така ситуація виникне.

ЯК ОРГАНІЗУВАТИ КОМУНІКАЦІЮ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ

Підготовка триває місяць, і важливо, аби за цей місяць люди познайомилися, зробили костюми та вивчили пісні, не забули ключові дати і знали, якщо є зміни. Коли ваша група з 5 людей, це організовується само собою, але для груп понад 10 людей є зміст збудувати невеличку інфраструктуру і зробити два канали комунікації: 1) немодерований чатик-балачка, де здебільшого учасники обмінюються фото костюмів та запитують, чи в інших не знайдеться для них певна річ; 2) модерований канал з оголошеннями та ключовими моментами — аби це не загубилося серед обговорень костюмів та спілкування.

Завдання організаторів - підтримувати учасників у створенні костюмів, давати поради, підштовхувати до того, аби вони питали одне в одного, хто має позичити потрібне вбрання, пропонувати своє. Просіть показувати проміжні результати створення костюмів — це не лише інструмент контролю,

а й дійсно цікаво дивитися та обговорювати. Також важливо регулярно нагадувати щодо важливості вивчення пісень. Можна спланувати окрему зустріч, де б усі розучували пісні, а можна придумати челендж або марафон прямо в чатику, головне - слідкувати за тим, аби вивчення не відкладалося і пісні під час шедрувань линули з підсвідомості самі.

ПРОВЕДЕННЯ РЕПЕТИЦІЇ

У день щедрування, за 3–5 годин до початку, усім учасникам потрібно зібратися на репетицію. Для цього варто обрати приміщення недалеко від початкової точки маршруту, яке має достатньо простору й де ви не будете заважати. Пошуком такого приміщення варто зайнятися чимраніше. Потрібно зрозуміти, чи ви можете залишити особисті речі в цьому приміщенні та коли учасники їх зможуть забрати.

Репетиція потрібна для того, аби всі учасники вашої групи зрозуміли послідовність дій, а також свою роль та вжилися в неї. На репетиції ви зможете відпрацювати ігрову частину, а також навчитися співати злагоджено, ставити однакові наголоси й робити спільні акценти та паузи. Ну і, звісно, аби всі налаштувалися на спільний вечір.

Репетиція повинна мати чіткий графік, який ви з усіма узгодите завчасно так, аби всі знали, що в які години відбуватиметься. Ви можете спланувати графік самостійно або скористатися запропонованим нами:

ФІНАЛІЗАЦІЯ КОСТЮМІВ — усі, хто хочуть дороблювати по місцю костюми й кому потрібен спеціальний макіяж, приходять раніше.

БРИФІНГ — потрібно пояснити всім маршрут, сценарій загалом та їхні ролі зокрема. Звісно, у різних формах ви це проговорювали й раніше, але важливо, аби на репетиції це фінально зафіксувалося.

Репетиція співу — це надважлива частина репетиції, тому що без злагодженого чіткого співу цих свят уявити неможливо. Тут ви можете домовитися, що на певних рядках ви починаєте шуміти, тупотіти або танцювати — це допоможе вашому колективу виглядати цілісно та професійно.

РЕПЕТИЦІЯ ВСЬОГО ДІЙСТВА ТА, ЗОКРЕМА, ІГРОВОЇ ЧАСТИНИ — важливо, щоб всі розуміли послідовність ключових етапів та реплік і мали можливість їх відпрацювати. Також потрібно, аби учасники не соромилися імпровізувати, тож варто вже від моменту репетиції їх заохочувати це робити.

Перед виходом у люди проговоріть правила пересування між локаціями (про них трохи нижче).

ПІДГОТОВКА ДОПОМІЖНИХ МАТЕРІАЛІВ

У день репетиції та святкування вам знадобиться багато речей, про які варто подумати завчасно. Ось їхній невичерпний перелік, який ми рекомендуємо взяти за основу та доповнити залежно від потреб вашої групи:

- Тексти пісень — їх ми рекомендуємо надрукувати із запасом для всіх учасників. Найзручніше — коли вони будуть складені у формі маленької книжечки чи гармошки, тому що цілий аркуш А4 тримати в руках буде незручно.
- Речі, які зроблять костюми ще кращими — косметика, прикраси, сумочки, стрічки, дощик, а також ножиці, голки, булавки та пістолет із термоклеєм, аби це причепити до костюмів. Звісно, усі учасники готують костюми самостійно, але вже на місці захочеться щось додати й варто забезпечити цю можливість.
- Речі, які зроблять вашу ходу гучнішою та помітнішою — ліхтарики, гірлянди, свистунці, дудки, підійдуть навіть пляшки із жолудями всередині :)
- Усе, що допоможе вам збирати кошти — окрім міхоноші з мішком для грошей, ви можете також збирати кошти монобанку чи її аналог. Для цього маєте завчасно надрукувати qr-коди. Потрібно мати кілька великих та дати їх міхоноші, а також багато кишенькових qr-кодів, які роздати всім учасникам — аби вони могли їх

демонструвати глядачам. Для обміну на донати вам можуть знадобитися смішні або милі предмети — штучні гроші, цукерки — варто про них також завчасно подбати.

Їжа та напої — для репетиції та для ходи. Для ходи найбільше знадобляться наливки, а от під час репетиції мають бути і алкогольні, і безалкогольні напої, а також їжа. Якщо ви збираєтеся дійсно завчасно, як ми рекомендуємо, то варто розглянути, аби замовити доставку обіду.

■ А також заряджені павербанки, зарядки, пакети для сміття та для одягу, серветки, аптечка.

4. ПРОМОТУЙМОСЯ:

Розповідайте про Козу та Маланку там, де ви живете, працюєте та п'єте каву. Адже це народна традиція, яка починається ніде інакше, як у вас вдома.

Радимо такє:

- соцмережі кожного учасника, сарафанне радіо as it is;
- корпоративні чати, чати будинків/ ЖК, якщо у вас є діти — шкільні чати;
- ваша улюблена кав'ярня — розмістіть анонс дійства на правах постійника;
- якщо йтимете в улюблені міські заклади — зробіть із ними спільний анонс;
- якщо у вас є друзі журналісти — сміливо розкажіть їм про переберію.

1. МАГІЯ ІМПРОВІЗАЦІЇ, ЗБИТКИ ТА ПРАНКИ

Учасникам обрядів завжди дозволялося робити те, чого не можна робити у звичайні дні — бо під маскою чи гримом людину не можна впізнати, ніколи не здогадаєшся, хто ж то був. До речі, маски з них знімати не можна, хіба вони самі того захочуть.

Що роблять ряджені:

- зачіпаються до газдів та перехожих;
- випрошують гроші, цукерки, 50грам;
- щось ненароком крадуть, потім повертають, звісно ж;
- засівають дуже щедро поріг;
- розливають воду;
- валяються на підлозі імпровізуючи;
- розбивають, перевертають щось.

ЦІКАВО (ЗА КУРОЧКИ-НИМ «УКРАЇНСЬКІ НОВО-РІЧНІ ОБРЯДИ: «КОЗА» Й «МАЛАНКА»)

- Досить часто, чекаючи візиту щедрувальників, господарі заздалегідь клали на видноті якусь непотрібну поламану річ, знаючи, що вона неодмінно опиниться в мішку одного з перебраних.
- Отримані без дозволу власника предмети одягу, хатнього начиння та реманенту за законом парціальної магії використовувалися з метою насилання добрих і злих чарів.
- Роль головного «бешкетника» по праву належить «чорту». Витівки й різного роду штукарства були визначальними в поведінці цього персонажа. Звичайно, він нічого не говорив, лише інколи свистів або гарчав, як пес. Навколо нього постійно вирувала атмосфера карнавальної вседозволеності. Чорт весь час перебував у русі: підстрибував, бігав, видзвонював дзвіночками, вилазив на дерева або паркан.
- Ряджені окрім пісень ще можуть віншувати — бажати господарям гарного року. Віншування — це вірші-побажання, які говорять після пісень. Їх може говорити будь-хто, або Шандар.

Що ж робити під час переміщення між локаціями? У жодному разі не мовчати! Взаємодійте з перехожими, співайте все, що співається, шуміть, збиткуйте по-доброму, танцюйте, засівайте машини та людей. Несіть звістку про новий рік та новий початок. Головне - не губіть персонажів та маски, тримайтеся ряду, уважно переходьте дорогу. Будьте чемними щедрувальниками, подавайте приклад дітям :)

2. ПРИЙМАЙМО МАЛАНКУ ТА КОЗУ В ГОСТІ

Якщо до вас завітали ряджені, їх обов'язково треба обдаровувати: грошима або частуванням. Це не примха ряджених чи жебрацтво, а освячена віками традиція гостинності.

Ритуальне обдаровування колядників — умилююча жертва всім силам, які колись допомагали землеробам у врожаї, або ж просто вищим силам, які допомагають людині. Це боги, демони, стихії природи, померлі предки, хвороби та пошесті, добрі й злі звірі та люди. Усі вони, отримавши через посередництво щедрувальників свою частку святкової трапези, за давніми уявленнями, ніби укладали з господарями угоду — дар за дар, добро за добро. (За Курочкіним «Українські новорічні обряди: «Коза» й «Маланка»).

3. РОЗМЕЛАНКА АБО РОЗКОЛЯДА

Це опційне святкування опісля свята як закриття святкового порталу. Зазвичай це робили на Водохреще, але поки всі не розійшлися по серйозних справах у місті — можна й наступного дня. Усі збираються на фідбек-вечірку, діляться враженнями, контентом, вирішують, що робити з грошима. Обов'язковим був колективний танець — колись це були танці в супроводі троїстих музик, зараз же може бути всяке різне.

Щоб додати екшену, можна зробити, як робили колись — додати ритуал очищення вогнем та водою, щоб змити із себе роль посередника між світами. Костюми колись спалювали, а самі купались у крижаній воді.

4. ЗБІР ФОТО ТА ВІДЕО, ОГЛЯД РЕЗУЛЬТАТІВ

Не забудьте подякувати всім учасникам, усім, хто приймав вас і хто допомагав! Не пропустіть нікого. Після — напишіть усім учасникам, глядачам, усім, хто вас позначав у соцмережах, аби вони надіслали фото та відео з події та поділіться зібраними фото-відео з командою. Якщо ви плануєте публічно використовувати фото, зазначте авторство.

З командою організаторів проведіть зустріч-ретроспективу, мета якої досягнути пройдений шлях та подякувати собі, а також обговорити успішні моменти та що можна було б покращити, аби зробити щедрування наступного року ще кращим. Аби зустріч мала структуру, ви можете взяти за основу розділи цього гайду.

ЩО ЧИТАТИ,
НА КОГО
ПІДПИСУВАТИСЬ,
У КОГО ЗАМОВЛЯТИ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЯРИНИ СІЗИК

ГУРТИ

ЩУКАРИБА

ОРЕЛІ

ВОЛОДАР

ШУМ'Я

РОКСОЛАНІЯ

ГУЛЯЙГОРОД

ПРАВИЦЯ

ЛАДОВИЦІ

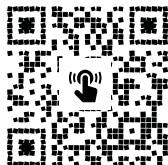

МУРАВСЬКИЙ ШЛЯХ

МОКОША

ПОДИВИТИСЯ

«ЧИ КОЛЯДУВАТЬ? ЗИМОВА ОБРЯДОВІСТЬ СЕЛЯН ЛІВОБЕРЕЖЖЯ». 2014–2016Р. РЕЖ. ІРИНА ДАНИЛЕЙКО

Музично-етнографічний фільм про традиційні зимові свята селян Лівобережної України.

Знімався упродовж трьох зим 2014–2016 рр. в селах Київської, Сумської та Чернігівської областей.

«МАЛАНКА КРАСНА», РЕЖ. ДМИТРО СУХОЛИТ-КИЙ-СОБЧУК, 2014Р.

Це історія про долі людей із румунського села Красна, на території України, які готуються до свята.

Свято Маланки є знаковою подією кожного жителя села Красна особливо для молодих хлопців, для них це головна ініціація в житті.

Маланка - карнавал, де кожен бере участь і має свою роль у химерному язичницькому дійстві

«КОЛЯДКИ НА КУДРЯВЦІ», 2022Р., РЕЖ. ВАЛЕРІЯ ДОБРОВОЛЬСЬКА

Різдвяний музичний фільм. Вісім автентичних колядок були зібрані у спеціальних пошукових експедиціях та архівах гуртом «ЩукаРиба». Тепер вони знайшли нове дихання в поєднанні з електронним саундом Ярослава Маяка та вперше пролунали на широку аудиторію голосами відомих українських артистів.

ПОСЛУХАТИ КОЛЯДКИ ТА ЩЕДРІВКИ:

ПРОЄКТ «POLYPHONY PROJECT»

РОЗДІЛ: КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ->ЗИМА.

ПРОЄКТ ПОЛІФОНІЯ

ПРОЄКТ «ЦИФРОВИЙ АРХІВ ФОЛЬКЛОРУ»

РОЗДІЛ: ДОБІРКИ ->КОЛЯДКИ ДОРΟΣЛИХ
-> МЕЛАНКИ Й ЩЕДРІВКИ МОЛОДІ.

ЦИФРОВИЙ АРХІВ ФОЛЬКЛОРУ

**АЛЬБОМ «УКРАЇНСЬКЕ РІЗДВ'ЯНЕ
БАГАТОГОЛОССЯ» ЗА ПІДТРИМКИ NEY GUIDE**

РІЗДВ'ЯНИЙ КОНЦЕРТ ГУРТУ «ЩУКАРИБА»

**ВЕЛИКИЙ РІЗДВ'ЯНИЙ КОНЦЕРТ: ГУРТ «БОЖИЧІ»,
«ЩУКАРИБА», ДИТЯЧИЙ ГУРТ «ОРЕЛІ»,
ГУРТ БАБУСЬ ІЗ КОЗАЦЬКОГО**

ВБИРАТИСЯ

ТРАДИЦІЙНЕ ЗИМОВЕ ВБРАННЯ УКРАЇНЦІВ.

РОЗДІЛ: КОЛЕКЦІЯ МУЗЕЮ -> ВЕРХНІЙ ОДЯГ.

МУЗЕЙ ІВАНА ГОНЧАРА

САЙТ ЕТНОГРАФІЧНОЇ КОЛЕКЦІЇ «ВІДКРИТА СКРИНЯ».

РОЗДІЛ: КОЛЕКЦІЯ -> ЗА ТИПОМ -> СВИТИ,
ЮПКИ, КОЖУХИ, ЖАКЕТИ

ВІДКРИТА СКРИНЯ

**ЛЕКЦІЯ ВІТАЛІЇ ОЛІЙНИК «ЕТНОСТИЛІЗАЦІЯ»
ДЛЯ БЛАГОДІЙНОЇ ПЛАТФОРМИ BAVOVNA.HELP**

*ЛЕКЦІЮ МОЖНА ПРИДБАТИ ЗА ДОНАТ
НА СТОРІНЦІ ПЛАТФОРМИ

**ЛЕКЦІЯ «ТРАДИЦІЙНЕ ВЕРХНЄ ВБРАННЯ УКРАЇНЦІВ
КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ СТ. ЯК ВТІЛИТИ СУЧАСНУ
СТИЛІЗАЦІЮ ТА ЗБЕРЕГТИ ТРАДИЦІЇ».**

ЛЕКТОРИ: ОЛЕКСАНДРА СТОРЧАЙ ТА ВІТАЛІЯ ОЛІЙНИК

РІЗДВЯНИЙ КУРАЖ 2023 — YOUTUBE

ДОБІРКА ЛЕКЦІЙ ІЗ КУРАЖ РІЗДВЯНИЙ 2023:

**ЛЕКЦІЯ «ТРАДИЦІЙНЕ ВЕРХНЄ ВБРАННЯ УКРАЇНЦІВ
КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ СТ. ЯК ВТІЛИТИ СУЧАСНУ
СТИЛІЗАЦІЮ ТА ЗБЕРЕГТИ ТРАДИЦІЇ».**

ЛЕКТОРИ: ОЛЕКСАНДРА СТОРЧАЙ ТА ВІТАЛІЯ ОЛІЙНИК

**ЛЕКЦІЯ «ЯЛИНКОВИЙ ДЕТЕКТИВ. ІСТОРІЯ
ОДНІЄЇ ЯЛИНКИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В
УКРАЇНСЬКІЙ РІЗДВЯНІЙ ТРАДИЦІЇ».**

ЛЕКТОРИ: АНЦИБОР ДАР'Я ТА АРТЕМ АЛБУЛ

**ЛЕКЦІЯ «РІЗДВО ТА МАЛАНКА. ДОКУМЕНТУВАННЯ
ТРАДИЦІЙ ВІД UKRAINER»**

ЛЕКТОР: ЄВГЕНІЯ САПОЖНІКОВА

**ЛЕКЦІЯ «СМАК УКРАЇНСЬКОГО РІЗДВА:
НЕВЖЕ НЕ ТІЛЬКИ 12 СТРАВ?»**

ЛЕКТОРИ: ОЛЕНА БРАЙЧЕНКО ТА
ВОЛОДИМИР ЯРОСЛАВСЬКИЙ

**ЛЕКЦІЯ «ВІД РОМАНА ДО ЙОРДАНА:
СИМВОЛИ УКРАЇНСЬКОГО РІЗДВА»**

ЛЕКТОРИ: АННА НІКОЛАЄВА ТА РОМАН МІЩЕРЯКОВ

**ЛЕКЦІЯ «РІЗДВО ПРИ ТОТАЛІТАРИЗМІ:
ЗАБОРОНИ, СПОТВОРЕННЯ, ПІДМІНИ»**

ЛЕКТОРИ: ЯРОСЛАВА МУЗИЧЕНКО ТА ЮРІЙ МАРЧЕНКО

**ЛЕКЦІЯ «МУЗИКА УКРАЇНСЬКОГО РІЗДВА: ЯК
ЗВУЧИТЬ РІЗДВО НА СЛОБОЖАНЩИНІ?»**

ЛЕКТОРИ: ГАЛИНА ЛУК'ЯНЕЦЬ ТА JERRY NEIL

ГАЙД ТОВАРАМИ

Багато укр.брендів випускають тематичні колекції або дропи до Різдва.

Тому варто пильнувати бренди одягу:

Це в тих, у кого будуть виходити нові різдвяні колекції.

JUL
ЖІНОЧИЙ ОДЯГ

ETNODIM
ВИШИТІ СОРОЧКИ

GUNIA
СВЯТКОВИЙ ПОСУД ТА ПОДАРУНКИ

GARTUVALNA
ВИШИТІ СОРОЧКИ

**АРТКОМОРА, ВИБІЙКА,
ФОРМИ ДЛЯ ПРЯНИКІВ**

**КОКА, ПРИКРАСИ,
ІКОНИ, РІЗЬБА**

ОЛЕНА ДІДИК, ОДЯГ

**МАЙСТЕРНЯ СІМ'Ї
ПРИХОДЬКІВ,
ПРЕДМЕТИ ДЕКОРУ**

**ГУЦУЛАВТЕНТИКА,
СВІЧНИКИ ТКАЛІ,
ТКАНИЙ ТЕКСТИЛЬ**

КВІТНЕДАР, СВІЧКИ

**ОБУХІВСЬКИЙ ШИТИЙ,
ТЕКСТИЛЬ ДЛЯ ДОМУ**

**КОТЕЛЕВСЬКИЙ ПРЯНИК,
«ЧУБАТІ КАНХВЕТИ» ТА
ТРАДИЦІЙНІ ПАНЯНКИ**

**ОЛЕКСАНДР РОЗАНОВ,
КОШИКИ**

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВІД КОМАНДИ

Контекст нас формує. Знання дає можливість пишатись і любити. Підпишіться на українських майстрів - носіїв традиції та тих, хто переосмислює, виходячи із розуміння сенсу, не лише форми.

Нижче ті, за ким ми стежимо. У кого робимо замовлення. Але ми не можемо нести відповідальність за ваш досвід взаємодії.

Перепрошуємо в тих, кого не додали в цей випуск. Рекомендуйте тих, ким захоплюєтесь, про кого хочете, щоб усі знали (особливо, якщо це ви). Заповніть форму зворотнього зв'язку на останніх сторінках Путівника. І нехай кожен із нас знайде себе і своїх.

ЗАГАЛЬНИЙ СПИСОК ДЛЯ ЕТНОЗАВЗЯТЦІВ

МАГАЗИНИ ТА ГАЛЕРЕЇ

МРІЇ МАРІЇ — ЕТНОСАЛОН РЕЧЕЙ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬСЯ У СПАДОК.

Мають власну продукцію: одяг та кераміку. Також представлені інші майстри з текстилем, керамікою.

ДІМ МАЙСТЕРНЯ — ПОЄДНУЮТЬ БАГАТО УКРАЇНСЬКИХ БРЕНДІВ

ЩОСЬ ЦІКАВЕ — СУВЕНІРИ ТА ПРИКРАСИ

ЧІЧКА — ВИРОБИ ГУЦУЛЬСЬКИХ МАЙСТРІВ

МАГАЗИНИ ТА ГАЛЕРЕЇ

ГУШКА — ПРО КИЛИМИ ТА ВОВНУ.

Я-ВЕРЕТА — ІЗ ВЗОРІВ КИЛИМІВ
РОБЛЯТЬ ШЕВРОНИ

ГУЦУЛ АВТЕНТИКА — СВІЧНИКИ
ТА ВИРОБИ З ДЕРЕВА

ПТАШАТАМ — ОБРУСИ ТА ДОМАШНІЙ ОДЯГ

ЯКУШІ — КЕРАМІКА, СКЛО, ТЕКСТИЛЬ

GUNIA PROJECT — ОДНІ З ПЕРШИХ,
ХТО ПОЧАВ ПОПУЛЯРИЗУВАТИ
ОСУЧАСНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
КЕРАМІКИ НА МАСОВОМУ РИНКУ.

МОРГЕНТАЛЬ — БРЕНД
ТЕКСТИЛЮ З УЖГОРОДА

БОГДАНА ШРАЙБЕР — ЛІЖНИКИ ТА ГУНІ

ЕТНО БАБАЙ — КИЛИМИ ТА ГУНІ

ВІНТАЖ ГАРАЖ — РЕСТАВРОВАНІ НОЧВИ,
СВІЧНИКИ, ВІНТАЖНА КЕРАМІКА

МАЙСТЕРНЯ ВИБІЙКИ — ВИБІЙЧАНІ
ТОРБИ, ТЕКСТИЛЬ, ОДЯГ ТА ІНШЕ

ВОЛОДИМИР МАРКАРЯН —
МАЙСТЕР ВИБІЙКИ

БАБУСИНА ХАТКА. КРАМНИЦЯ —
КОЛЕКЦІЇ СТАРОВИННИХ РЕЧЕЙ

**ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ ГАННИ
ШПІЛЬКИ** — ВИБІЙКА, МЕРЕЖИВО, БІСЕР.
МОЖНА ЗАМОВИТИ МАЙСТЕР-КЛАС

САША. МАЙСТРУЮ УКРАЇНСЬКЕ —
РУШНИКИ ТА УКРАЇНСЬКІ ХАТИ

ГНІЗДО НОМЕ — РУШНИКИ ТА ІНШЕ

АРТКОМОРА — ВИБІЙКА

НАТАЛЯ КЩУК — КОЦАРКА

ДАРІЯ АЛЬОШКІНА — АВТОРКА
ФАНТАСТИЧНИХ ВИТИНАНОК

КВИТКА ВИТКА — ЛЛЯНІ ДОРІЖКИ,
СЕРВЕТКИ, РУШНИКИ

DD DUTCH DECOR — ДЕРЕВ'ЯНІ ВИРОБИ

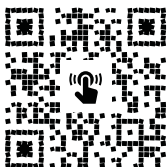

UF.BEE — ВОЩАНКИ

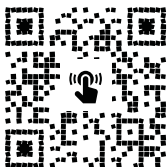

DEKOR FENTEZYKIE —
СЕРВЕТКИ, СКАТЕРТИНИ

ОДЯГ ТА ПРИКРАСИ

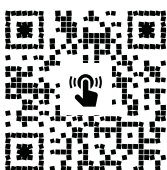
™ BY ME — МАС-МАРКЕТ, ЩО РЕГУЛЯРНО ВИПУСКАЄ КОЛЕКЦІЇ, НАТХНЕННІ УКРАЇНСЬКОЮ КУЛЬТУРОЮ

DODO SOCKS — ШЕВРОНИ З ВИШИВКАМИ РЕГІОНІВ

ПОДИХ — СУЧАСНІ КЕРСЕТКИ ТА ОДЯГ, НАТХНЕНИЙ ДЕРЕВ'ЯНОЮ АРХІТЕКТУРОЮ

URSCYCLE — РОБЛЯТЬ КОРСЕТИ З ДЕРЕВОМ ЖИТТЯ

МЕРЕЖКА — ВИШИВАНКИ, Є РЕГІОНАЛЬНА СЕРІЯ

РОКСОЛАНА МИРОНОВИЧ — ПРИКРАСИ ТА ВИШИВАНКИ

СВАРГА — ВИШИВАНКИ, Є РЕГІОНАЛЬНА СЕРІЯ

ДНК НАЦІЇ — ВИШИВАНКИ

СВІТЛО — ОСУЧАСНЕНИЙ НАРОДНИЙ ОДЯГ

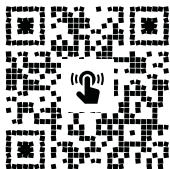
EMBROIDERED GEM — ОСУЧАСНЕНИЙ ОДЯГ, ВИШИВАНКИ, СКАТЕРТИНИ

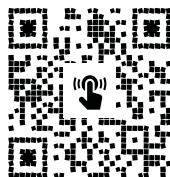
ХРИСТИНА РАЧИЦЬКА — ПРОЄКТ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ОДЯГУ ІЗ ТРАДИЦІЙНИМ КОРИННЯМ

YOUR WAY — ХІПСТЕРСЬКИЙ ОДЯГ ІЗ НАЦІОНАЛЬНИМ КОРИННЯМ

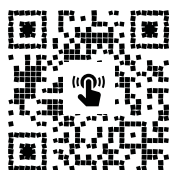
ДЕЛЕГАН — СУЧАСНИЙ ДУЖЕ ВИШУКАНИЙ ОДЯГ З УКРАЇНСЬКИМ КОРИННЯМ

КОБЗАРТ — ОДЯГ ІЗ НАЦІОНАЛЬНИМ КОРИННЯМ

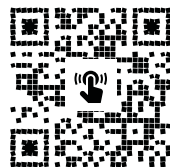
DEER — ХІПСТЕРСЬКИЙ ОДЯГ ІЗ НАЦІОНАЛЬНИМ КОРИННЯМ

ВИШИТА — ВИШИВАНКИ ТА СОРОЧКИ СУЧАСНОГО КРОЮ

ВІЛЬНІ ЛЮДИ — НЕКАНОНІЧНІ, ВИШИВАНКИ З ПОЗИЦІЄЮ. ТО ІЗ ЧЕРВОНОКНИЖНИМИ ТВАРИНАМИ ТА РОСЛИНАМИ, ТО З ПОДІЛЬСЬКИМИ КИЛИМАМИ

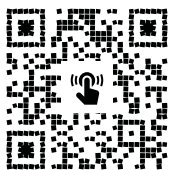
ЕТНОДІМ — ВИШИВАНКОВИЙ МАС-МАРКЕТ

ЕТНОКОД — СИЛЯНКИ ТА КРИЗИ З БІСЕРА

ОКСАНА БОРИЧУК — КРУТІ ПРИКРАСИ З
НАЦІОНАЛЬНИМ ХАРАКТЕРОМ

ВІТАЛІЯ ОЛІЙНИК — МАЙСТРИНЯ ПРИКРАС
ІЗ БІСЕРУ, ЯКА СТИЛІЗУЄ ОДЯГ

ВІЧНІСТЬ — МАЙСТРИНЯ ПРИКРАС ІЗ БІСЕРУ

БРОСТ — ВОСКОВІ ВІНКИ

VISH — ПРИКРАСИ ТА ПЛЕТЕНІ РЕЧІ

ОЛЕНКА ДІДИК ЕТНО СТУДІЯ —
СПІДНИЦІ, ГАМАНИ, ОДЯГ

КУТЮР ВАЛЕНТЮР — ЕТНООДЯГ

СТЪОЖКА МАЙСТЕРНЯ — ЕТНООДЯГ

**МАЙСТЕРНЯ БОГДАНА
ПЕТРИЧУКА — ВИШИВАНКИ**

ВИДИМОНЕВИДИМО — ПРИКРАСИ

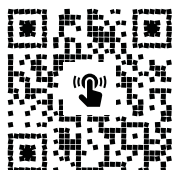
ROOTS JEWELRY — ПРИКРАСИ

МАЛЬВИ — ВІДТВОРЮЮТЬ
УКРАЇНСЬКУ СТАРОВИНУ

КАЛИНЮК ДИЗАЙН — КРАЙКИ,
ЗАПАСКИ ТА ПЛАХТИ

УСЕ ЗАПЛЕТЕНО — ТРАДИЦІЙНІ
ПЛЕТЕНІ ПОЯСИ

ВИТВОРИ — СУЧАСНІ
ВИШИВАНКИ, З МОЖЛИВІСТЮ
ВИКОРИСТАТИ КОНСТРУКТОР

ЛУСКАВКИ — ДУЖЕ ЦІКАВЕ
УКРАЇНСЬКЕ НАМИСТО

GNIZDO — ЛЯНИЙ ОДЯГ

ВАСИЛЬ БІЛОНОЖКО — ПРИКРАСИ

ЛУЧКА ЕТНО — СИЛЯНКИ ТА ГЕРДАНИ

ЛАДОСВІТ — ЕТНООДЯГ

МАКОВІЯ — ПРИКРАСИ

КАТРЯ — ЕТНООДЯГ

TSVITE TEREN — КЕРАМІЧНА БІЖУТЕРІЯ

MELANA BRAND — ЕТНООДЯГ, ВИШИВКА

OKSUMORON — КЕПТАРІ, САРДАКИ

G.CODE — ВИШИТИЙ ОДЯГ

GARTUVALNYA — СУЧАСНА
ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЕТНІКИ

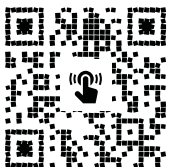
PERIWINKLE NECKLACE —
СИЛЯНКИ З БІСЕРУ

ККРАМНИЧКА — СИЛЯНКИ,
ГЕРДАНИ, ЗГАРДИ

ETNO KORAL — КОРАЛІ, НАМИСТО, БУСИ

ЗГАРДИ УКРАЇНИ — ЗГАРДИ, ЯГНУСКИ

NE KHUSTKA — МИСТЕЦЬКІ АКСЕСУАРИ:
ХУСТКИ, КРАВАТКИ, ФУТБОЛКИ

ГРОНО — ПРИКРАСИ

НАТХНЕННА — ХУСТИНИ, АКСЕСУАРИ

КРАМНИЧКА ПОКУТТЯ —
ПРИКРАСИ, ІГРАШКИ

МАРИЧКА — ПОРЦЕЛЯНОВІ ПРИКРАСИ

ХУСТКИ

ХУСТКИ ВІД ОЛІ — ХУСТКИ З РУЧНОЮ ВИШИВКОЮ

ОЛІЗ — ШОВКОВІ ХУСТКИ З КУЛЬТУРНИМИ ОБ'ЄКТАМИ

БУДЯК КУЧЕРЯВИЙ — ХУСТКИ З ВИБІЙКОЮ

ХУСТКА «РОЗМАЙ» ВІД ЕТНОДОМУ

LADY DI ATELIER — СТВОРЮЮТЬ
ХУСТИНИ ІЗ ПРИНТІВ КАРТИН, ЯКІ
МАЛЮЮТЬ ЛЮДИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

**МАСКИ НА МАЛАНКУ
ТА РІЗДВЯНІ ЗВІЗДИ**

ВАСИЛЬ І ЛІДІЯ СТОЛЯРІ —
СІМЕЙНА МАЙСТЕРНЯ

ТЕТЯНА ФЕДОСЕНКО — МАСКИ,
РІЗДВЯНІ ЗІРКИ ТА ІНШІ ЕТНОРЕЧІ

МАЙСТЕРНЯ ЗВІЗД — ВИГОТОВЛЯЮТЬ І
РОЗПОВІДАЮТЬ ІСТОРІЮ РІЗДВЯНОЇ ЗВІЗДИ

МАСКА МАЛАНКА — МАСКИ
ДЛЯ МАЛАНКУВАННЯ

PAVUK — НАБОРИ ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ
ПАВУКІВ, МАЙСТЕР-КЛАСИ З
ВИГОТОВЛЕННЯ ПАВУКА ТА ДІДУХА

БАБА НУЦЯ — КОНСТРУКТОРИ ДЛЯ
ПЛЕТІННЯ ПАВУКІВ, ДІДУХИ

SNIP SOLOMY — ПАВУКИ-
КОНСТРУКТОРИ ІЗ СОЛОМИ

STRAW FROM LOVE — ДІДУХИ,
ЯНГОЛИ, ВІНКИ, ОБЕРЕГИ

ALINA VELUCHKO — ДІДУХИ,
ВІНКИ, СУХОЦВІТИ

HORSTKA.PROJECT — РІЗДВЯНІ
ПАВУКИ ТА ДЕКОР ДЛЯ ДОМУ

CHAROVANI — ДІДУХИ,
СОНЦЕЛОВИ, ДЕКОР ДЛЯ ДОМУ

**СКУЛЬПТУРА ТА
КЕРАМІКА**

МАЙСТЕРНЯ ЖОРНА — СКУЛЬПТУРА
ТА ЧУДЕРНАЦЬКА КЕРАМІКА

НАТУРА КЕРАМІКА — БРЕНД
КЕРАМІКИ З УЖГОРОДА

САШКО ЯРОВИЙ — ГОНЧАР

ДОВГАН-АРТ — ГОНЧАРНА МАЙСТЕРНЯ

МАЙСТЕРНЯ СІМ'Ї ПОГОНЦІВ —
КУПИТИ КЕРАМІКУ, МОЖНА
ЗАМОВИТИ МАЙСТЕР-КЛАСИ

ОЛЕКСАНДР ЖОВНОВСЬКИЙ — ГОНЧАР,
МОЖНА ЗАМОВИТИ МАЙСТЕР-КЛАС

АРТПРОСТІР «ЕТНОЧАРИ» —
ПОДІЛЬСЬКА КЕРАМІКА, ГОНЧАРНІ
МАЙСТЕР-КЛАСИ У ВІННИЦІ

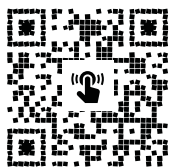
ПОКУТСЬКА КЕРАМІКА — СІМЕЙНЕ
ВИРОБНИЦТВО КЕРАМІКИ

THE ART ROOM CERAMICS — КЕРАМІЧНІ
ПРИКРАСИ У ФОРМІ МАКІВОК,
ГОРОШКУ, ЖОЛУДІВ; СВІЧНИКИ

CLAY — ДЕКОР ІЗ ГЛИНИ, ПОСУД

SPADOK — СКУЛЬПТУРИ БАРАНЦІ,
ПІВНИКИ, КЕРАМІЧНІ ПРИКРАСИ

DYKA CERAMICS — ІНТЕР'ЄРНІ
ПРИКРАСИ, СВІЧНИКИ, ВАЗИ

ГІЛКА — ДЕКОР, ПАЛИ, ПІДСТАВКИ

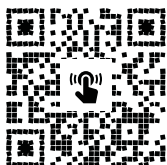
**ЗАМОВИТИ СВІЧКИ
ТА СВІЧНИКИ:**

ДИКА СВІЧКА — КУПИТИ СВІЧКИ,
ЗАМОВИТИ МАЙСТЕР-КЛАС

АННА ЗЕЛЕНЧУК-КВІТНЕДАР — ЯСКРАВІ
СВІЧКИ НА ВСІ ВИПАДКИ ЖИТТЯ

DOBRO CANDLES — СОЄВІ, БДЖОЛИНІ
СВІЧКИ, ТВЕРДІ ПАРФУМИ

KORA — СВІЧКИ В ДЕРЕВІ

VOSKOVE SVITLO — СВІЧКИ
З ВОСКУ, СВІЧНИКИ

SAVRUK — СВІЧКИ, ДИФУЗОРИ

PLEKIT — СОЄВІ СВІЧКИ, ДИФУЗОРИ,
СПРЕЇ ДЛЯ ТЕКСТИЛЮ

NADRA — СВІЧНИКИ

ЛЬВІВСЬКА СВІЧКОВА МАНУФАКТУРА —
СВІЧКИ, АРОМАПАСТИЛКИ, НАБОРИ

SABI — ВОСКОВІ СВІЧКИ У ФОРМІ
ОВОЧІВ, ФРУКТІВ, МІНІМАЛІСТИЧНІ

GLADLY — СВІЧКИ У БЕТОННИХ
АНІМАЛІСТИЧНИХ ФОРМАХ

TRIYTSYA COLLECTIONS — СВІЧНИКИ-
ТРІЙЦІ З ДЕРЕВА В ТРАДИЦІЙНОМУ СТИЛІ

TEPLA.DECOR — СВІЧНИКИ-
ТРІЙЦІ З РОЗПИСОМ

РЕЦЕПТИ

**ЇЖАКУЛЬТУРА ВІД ГАСТРОІСТОРИКИНИ
ОЛЕНИ БРАЙЧЕНКО. ЧИТАТИ,
ПОШИРЮВАТИ, ДИСКУТУВАТИ
ТА КУПУВАТИ КНИЖКИ**

НАШІ БЕСАГИ — ЇЖА ТА РЕЦЕПТИ

**СМАЧНА КРОПИВНИЧЧИНА — КУЛІНАРНІ
ТРАДИЦІЇ КІРОВОГРАДСЬКОЇ**

ЗАМОВИТИ ОБРЯДОВУ ВИПІЧКУ:

ОКСАНА ДОРОШЕНКО — ЗАМОВИТИ
КОТЕЛЕВСЬКІ КОРЖИКИ-ПАНЯНКИ

ЄВГЕНІЯ КРИЛОВА — ЗАМОВИТИ КАЛИТУ

ОКСАНА БІЛОУС — МЕДОВІ ПРЯНИКИ
ТА ДЕРЕВ'ЯНІ ФОРМИ ДЛЯ ВИПІКАННЯ

СТАРИЙ ОДЕС —
НАДДНІПРЯНСЬКА ВИПІЧКА

URURUR — ПРЯНИКИ,
«ЇСТІВНЕ МИСТЕЦТВО»

КУПИТИ ЇЖУ:

ГОСТИНА — ПРИГОТУЮТЬ ВАМ М'ЯСО
Й РИБУ, ДОКИ ЗАСНОВНИК ВОЮЄ

ЕКОФЕРМА «КОЗАЦЬКЕ ПОДВІР'Я» —
СИРИ, КОВБАСИ, НАБІЛ (МОЛОЧНІ
ПРОДУКТИ). ЗАСНОВНИКИ ВПО

КУЧЕРЯВА ФЕРМЕРКА —
ОРГАНІЧНИЙ ПЕРЕЦЬ

Загалом, хороша практика звертатись до людей, які потребують роботи та пропонувати їм це. Наприклад, дати роботу жінкам із проекту «ЖІНКА ДЛЯ ЖІНКИ».

МАЙСТЕР-КЛАСИ:

Майстер-класи можна замовити майже у всіх майстрів вище, просто не бійтесь питати, але кількох майстрів подаємо.

ТЕТЯНА ФЕДОСЕНКО — МАЙСТЕР-КЛАСИ З ВИГОТОВЛЕННЯ РІЗДВЯНИХ ПРИКРАС (ЗІРКИ, МАСОК НА МАЛАНКУ І ДЛЯ ВЕРТЕПУ) ТА НЕ ЛИШЕ

ГАННА МЕЛЬНИЧУК — МАЙСТЕР-КЛАСИ З ВИГОТОВЛЕННЯ СИРНИХ КОНИКІВ

ІРИНА БІЛАЙ — МАЙСТЕР-КЛАСИ ІЗ СОЛОМОПЛЕТІННЯ

ОЛЬГА САХНО — МАЙСТЕР-КЛАСИ ІЗ СОЛОМОПЛЕТІННЯ

Загалом майстрів за сферами та вашим містом можна шукати на сайті «Рукотвори» чи запитати в соцмережах rukotvory.

*НАВЧИТИСЬ СПІВАТИ ТА ТАНЦЮВАТИ
АБО ПРОСТО ПОСЛУХАТИ*

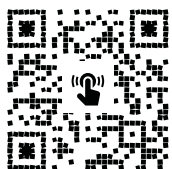
СТАНЦІЯ СИВАШ — ГУРТ, ЯКИЙ СПІВАЄ
ТРАДИЦІЙНІ ПІСНІ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

ДВАТРИ — ГРАЮТЬ УКРАЇНСЬКУ
ТРАДИЦІЙНУ МУЗИКУ, АКЦЕНТ – ПОЛІССЯ

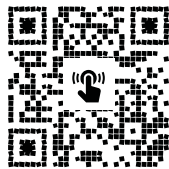
КАПЕЛА ЗБИТЕНЬ — ТРАДИЦІЙНА
МУЗИКА, ВЕЧОРНИЦІ, ВЕСІЛЯ

ВІЛЬЦЕ — СПІВАЮТЬ ТРАДИЦІЙНІ
ПІСНІ ЗІ ВСІЄЇ УКРАЇНИ

**US ORCHESTRA (UKRAINSKA SILSKA
ORCHESTRA)** — ТРАДИЦІЙНА
МУЗИКА, RAW АВТЕНТИКА

ШУМ'Я — ЛЮДИ, ЯКІ
СПІВАЮТЬ АВТЕНТИКУ

УЕЛКА — ЕТНОГУРТ, ЯКИЙ
ГРАЄ ФОЛЬК, ЕЛЕКТРОФОЛЬК,
ФОЛЬК МОДЕРН І ФОЛЬКРОК

ЄВШАН-ЗІЛЯ — УКРАЇНСЬКО-
КРИМСЬКОТАТАРСЬКЕ СУГОЛОССЯ

СМИК — СТРУННО-СМИЧКОВИЙ РЕЙВ

ЗАЧЕПИХА — ШКОЛА
ТРАДИЦІЙНИХ ТАНЦІВ

БАЛАМУТИ. НАРОДНА
МУЗИКА, ТАНЦІ, ЗАБАВИ

ШКОЛА ТАНЦЮ АНСАМБЛЮ **БОЖИЧІ**

АНДРІЙ ЛЕВЧЕНКО, ЙОГО ІНІЦІАТИВИ

**СПІЛЬНОТА ПРИСВЯЧЕНА ПОДІЯМ
ТРАДИЦІЙНОЇ МУЗИКИ**

ЕТЕРІЯ — НАРОДНИЙ КОЛЕКТИВ
МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ

ЩУКА-РИБА — НАРОДНИЙ
КОЛЕКТИВ МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ

ГУЛЯННЯ — ІГРИ, ТАНЦІ, ДОНАТИ

РОКСОЛАНІЯ — СТУДЕНТСЬКИЙ
ФОЛЬКЛОРНИЙ ГУРТ КНУ ІМ.ШЕВЧЕНКА

ОЛЬГА КАРАПАТА — ПРОВОДИТЬ
МАЙСТЕР-КЛАСИ З ТРАДИЦІЙНОГО СПІВУ

НАТАЛЯ РИБКА-ПАРХОМЕНКО —
СПІВАЧКА KURBASU, ПРОВОДИТЬ
СПІВОЧІ ЗУСТРІЧІ

УЛЯНА ГОРБАЧЕВСЬКА — СПІВАЧКА,
АВТОРКА ПРОЄКТІВ НА ОСНОВІ
УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ, ПРОВОДИТЬ
СПІВОЧІ МАЙСТЕР-КЛАСИ

ЩО ПОЧИТАТИ:

ОСКАР КОЛЬБЕРГ, ПЕРЕКЛАД ОСТАПА
УКРАЇНЦЯ «ПОКУТТЯ». ВИДАВНИЦТВО:
«ТВОЯ ПІДПІЛЬНА ГУМАНІТАРКА», 2023 РІК.

ОЛЕНА БРАЙЧЕНКО «УКРАЇНСЬКЕ
ЗАСТІЛЛЯ». ВИДАВНИЦТВО:
«ВІВАТ», 2016 РІК

ДАР'Я АНЦИБОР «ПІД ПОДУШКУ
ЧИ ПІД ЯЛИНКУ: АНТРОПОЛОГІЧНЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ СВЯТ». КИЇВ,
ЛАБОРАТОРІЯ. 2023.

БОГДАН ЛОГВИНЕНКО «РІЗДВО /
МАЛАНКА» . ВИДАВНИЦТВО
UKRAÏNER, 2024.

ЯРОСЛАВА МУЗИЧЕНКО
«РІЗДВЯНИЙ СПІВАНИК»

ЛОКАЛЬНА ІСТОРІЯ «РІЗДВО #10»

ЛОКАЛЬНА ІСТОРІЯ «МАЛАНКА #1»

ЛОКАЛЬНА ІСТОРІЯ «ЇЖА #12»

ПІДПИСУВАТИСЬ:

**НЕЗАЙМАНА — ПРОЄКТ ПРО
СУЧАСНУ УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ**

**КОЗА МЕДІА — СТОРІНКА ПРО
КУЛЬТУРУ ТА ВИШИВКУ**

**БАБА ЄЛКА — ПРОЄКТ ПРО
ТРАДИЦІЇ КІРОВОГРАДСЬКОЇ**

ПРОЄКТ СПАДЩИНА БКЦМ

**ВІННИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР
НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ**

**UKRAINIAN GARMENT — АРХІВНІ
СВІТЛИНИ З УКРАЇНСЬКИМ СТРОЄМ,
АВТОРКА ПРОЄКТУ — МАРІЯ КВІТКА**

ЕТНОГРАФІЧНА ЗБІРКА «ДРЕВО»

ПОДКАСТИ, КАНАЛИ, МЕДІА

ПОРОБЛЕНО — ПОДКАСТ ПРО ТРАДИЦІЇ

**УКРФОЛЬК — ПОДКАСТ, У ЯКОМУ
НАЗВА ГОВОРИТЬ ЗА СЕБЕ**

UKRAÏNER — ВІДКРИВАЮТЬ
УКРАЇНУ НАМ ТА СВІТУ

ПРОЄКТ ПОЛІФОНІЯ — ОНЛАЙН-
АРХІВ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

КРАФТОВЕ РІЗДВО — ПРОЄКТ
ЛОКАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ

ПОСТІЙНУ СЕЗОННУ ЕКСПОЗИЦІЮ ВИ МОЖЕТЕ ЗАВЖДИ ПОБАЧИТИ У ГАЛЕРЕЇ УКРАЇН- СЬКИХ ВИТОКІВ «МИСТЕРНЯ».

ДЕ НАС ЗНАЙТИ?:

вул. Свободи, 270 (Ганок, 2-й поверх),
Яремче

ГРАФІК РОБОТИ: щодня 10:00–18:30
(понеділок — вихідний)

ВХІД ВІЛЬНИЙ

Тут ви маєте можливість побачити на власні очі автентичні строї, текстиль та кераміку зі збірки сім'ї Загоріїв — це речі, які заслуговують на те, щоб їх побачили. Кожен експонат зберігає в собі частину нашої історії і культурної спадщини, а знайомство з ними дозволяє глибше усвідомити наші корені та значення української традиції для сьогодення.

Цей проект створено за ініціативи Zaŕoriy Foundation та фармацевтичної компанії «Дарниця».

НА ЦЬОМУ ВСЕ. КОНТАКТИ. ЗВОРОТНІЙ ЗВ'ЯЗОК

**БАЖАЄМО СВІТЛОГО ТА
ЗАТИШНОГО РІЗДВА!**

Підтримуйте ЗСУ та будьте
небайдужими.

Знаходьте силу у звичаях, зби-
райте сімейні реліквії та об'єднуйтеся
з близькими по духу!

Поділитися вра-
женням та заувагами
можна тут:

ПІДПИСУЙТЕСЬ НА НАС ТА НАШИХ ЕКСПЕРТІВ:

ZAGORIY FOUNDATION

VYTOKY.PUTIVNYK

ДАР'Я АНЦИБОР — ФОЛЬКЛОРИСТКА,
АНТРОПОЛОГИНЯ, КАНДИДАТКА
ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК, СПІВАВТОРКА
ЮТУБ-КАНАЛУ «ПОРОБЛЕНО»

АННА НІКОЛАЄВА — ЕТНОЛОГИНЯ,
КАНДИДАТКА ІСТОРИЧНИХ НАУК,
СПІВАВТОРКА ЮТУБ-КАНАЛУ «ПОРОБЛЕНО»

ІРИНА БАРАМБА — ПРОВІДНА
ФАХІВЧИНЯ З ФОЛЬКЛОРИСТИКИ
ЦЕНТРУ ФОЛЬКЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ ННІ
ФІЛОЛОГІЇ КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ОЛЕНА БРАЙЧЕНКО — ДОСЛІДНИЦЯ
ГАСТРОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ,
КАНДИДАТКА ІСТОРИЧНИХ НАУК,
АВТОРКА ПРОЄКТУ «ЇЖАКУЛЬТУРА»

ЯРИНА ЗАКАЛЬСЬКА — ПРОВІДНА
ФАХІВЧИНЯ З ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ЦЕНТРУ
ФОЛЬКЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ ННІ ФІЛОЛОГІЇ
КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, К.ФІЛОЛ.Н.

НАТАЛІЯ ХОМЕНКО — АСИСТЕНТКА
КАФЕДРИ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ННІФ КНУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, К.ФІЛОЛ.Н

ВОЛОДИМИР ЩИБРЯ — ДИРЕКТОР ЦЕНТРУ
ФОЛЬКЛОРУ ТА ЕТНОГРАФІЇ ННІ ФІЛОЛОГІЇ
КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА, К.І.Н.

КОЗА-МАЛАНКА.
ТВОРЧА ІНІЦІАТИВА КИЇВСЬКОГО
КРЕАТИВНОГО ТОВАРИСТВА:

ПРОДЮСЕРКА: **АЛІНА БОЖНЮК**

КОМУНІКАЙНА МЕНЕДЖЕРКА:
ХРИСТИНА ЧУБРЕЙ

КРЕАТИВНИЙ ДИРЕКТОР: **АНДРІЙ МІЩЕНКО**

ЯРИНА СІЗИК — ФОЛЬКЛОРИСТКА,
УЧАСНИЦЯ ГУРТУ «ЩУКАРИБА»

ОКСАНА ЛИХОЖОН — ІДЕЯ ТА СУПЕРВІЗІЯ
ПРОЄКТУ, ZAGORIY FOUNDATION

ЮЛІЯ НАКАЛЮЖНА — ПРОЄКТНА
МЕНЕДЖЕРКА, ZAGORIY FOUNDATION

ЯНА ПІЯВСЬКА — ВЕРСТКА І
ДИЗАЙН, ZAGORIY FOUNDATION

ВИШОКИ